

ΚΟΣΜΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

132

ΕΚΑΤΟ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ
ΚΑΤΟΙΚΗΣΙΜΟΙ ΚΟΣΜΟΙ

ΔΡΑΧΜΑΙ

4

ΚΟΣΜΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

Εκδότης — Διευθυντής ΛΟΥΚΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ

Διευθυντής Συντάξεως Έπιμελητής Ύλης
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΚΡΗΣ ΝΙΚΟΣ Α. ΓΚΟΥΜΑΣ

ΕΤΟΣ Γ' ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 132 ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 4

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΠΑΤΗΣΙΩΝ 636 τηλ. 813.180

Οι φίλοι μας — κι' εμείς.

Κύριε Διευθυντά,

Είμαι δημοδιδάσκαλος και πρέπει να σας ομολογήσω ότι ο «Κόσμος» αποτελεί τον πιο πιστό, τον καλύτερο φίλο της εβδομάδος. Πολλά θέματα που αγνοούσα, ή είχα σ' αυτά πολύ περιορισμένες γνώσεις, είμαι σήμερα σε θέση να τα εξηγήσω σε κάθε παιδί, που τυχόν μου υποβάλλει σχετικές ερωτήσεις. Και θα ξέρετε, ασφαλώς, πόσο περσιόρα είναι — πρέπει να είναι τα παιδιά της εποχής μας. Με τη βοήθεια, όμως, του «Κόσμου» μπορώ ν' αντικρύσω άφοβα την εθνη που έχω σαν εκπαιδευτικό λειτουργό.

Με την ευκαιρία αυτή ήθελα να μάθω, αν το υπουργείο Παιδείας έχει εκδηλώσει ενδιαφέρον για τον «Κόσμο». Η προσωπική μου γνώμη είναι ότι έχετε να βρσεται σε κάθε σχολική βιβλιοθήκη. Είναι το κατ' έσοχον όργανο μαθήσεως και ενημερώσεως που διαθέτει ο τόμος μας. Όποιοι το εκδίδουν και το συντάσσουν είναι άξιοι της εθνομουσικής μας.

Με τους πιο θερμούς μου χαιρετισμούς.

Ε. ΒΑΝ.
Θεσσαλία

● Είναι χαρά για τον «ΚΟΣΜΟ» να επικοινωνεί με τους άξιους εκπαιδευτικούς λειτουργούς, ν' ακούει και ν' δέχεται τις εισηγήσεις και τις γνώμες των. Γιατί τους λογαριάζει ανάμεσα στην πραγματική ήγεσία του λαού μας. Και ξέρετε, είναι σε θέση ν' αναγνωρίσει τη γε-

νικώτερη προσφορά τους στην ανύψωση του πολιτιστικού επιπέδου της χώρας.

Για να ικανοποιήσουμε την περιέργεια του επιστολογράφου μας, που είναι γενική περιέργεια του συνόλου του αναγνωστικού μας κοινού, έχουμε να δηλώσουμε τ' ακόλουθα: Ούτε το υπουργείο Παιδείας, ούτε κανένας οργανισμός έχουν εκδηλώσει ενδιαφέρον για την κυκλοφορία του «ΚΟΣΜΟΥ». 'Επί 2½ χρόνια δεν έχει αγοράσθει από το κράτος, από τράπεζα ή οργανισμό ούτε ένα (άρ. 1) αντίτυπο. 'Ο «ΚΟΣΜΟΣ» στηρίζεται στην κυκλοφορία του και γι' αυτό προσπαθεί συνεχώς να την αυξήσει — κάτι που δεν είναι εύκολο, αν πραγματικά θελήσουν να πάρουν το ζήτημα στα χέρια τους οι φανατικοί και ειλικρινείς φίλοι μας.

Αξιοτίμηte κ. Διευθυντά,

Είμαι ένας από τους πολλούς και μοναδικούς φίλους του αγαπημένου περιοδικού σας. Κάθε εβδομάδα παίρνω ανυπόμονα το τεύχος σας και απορροφώ το περιεχόμενό του το όποιο και θαυμάζω. 'Απ' όλα τα περιοδικά προτιμώ τον «Κόσμο» ως το καλύτερο. Προσπαθώ να το διαδώσω και σ' άλλους. Μέχρι τώρα έχω πάρει με το μέρος μου τους πιο στενούς μου φίλους εδώ στην Έκκλησιαστική Σχολή Λαμίας.

Με εκτίμηση
Ν. Α. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

● Σας αποστέλλουμε τα τεύχη που μας ζητάτε. Ευχαριστούμε για τη συμπαράστασή σας.

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Το εξώφυλλο του «Κόσμου»

Μιά έντυπωσιακή, γλυπτική σύνθεση Σοβιετικού καλλιτέχνη, που παριστάνει τον άνθρωπο της ατομικής εποχής, ξεκινώντας να κατακτήσει το Σύμπαν.

Επικαιρότητες

- Οι φίλοι μας κι' εμείς Σελ. 3
- Αντίλογοι » 5
- N. ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ: Τακτοποιώντας τη βιβλιοθήκη » 6

Επιστήμη και Τεχνική

- ΕΙΔΙΚΟΥ: 'Η ευθανασία » 7
- 100 εκατομμύρια κατοικήσιμοι κόσμοι » 10
- Οι ανθρώπινες ιδιότητες των ζώων » 15
- 'Η αλήθεια για τις κληρονομικές αρρώστειες » 19
- 'Η αυθόρμητη θεραπεία των καρκινικών όγκων » 20
- 'Ο άνθρωπος θα γίνει αθάνατος; » 22

Ίστορία και Τέχνη

- ΕΡΑΝΙΣΤΗ: Στη Βουλή πριν 80 χρόνια » 18
- Φράντς Λίστ, ο παντοτενός άνικανοποίητος » 29
- ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΥ: Το έργο του Σουτίν » 34

Διάφορα

- 'Οράγγεμουντ, ή διεθνής πολιτεία του αδάμαντος » 26

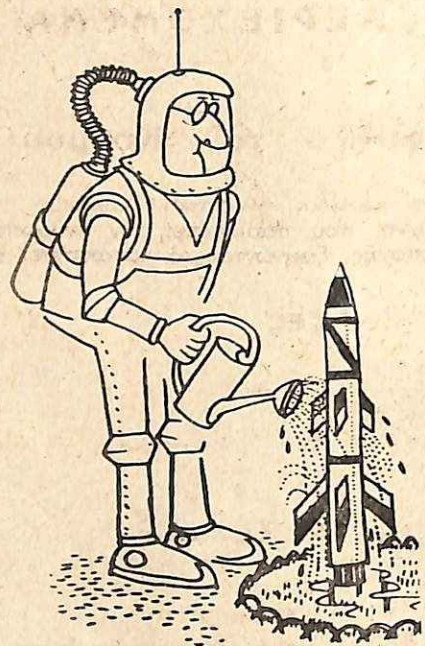
Μυθιστόρημα και Διήγημα

- ΑΝΤΡΕ ΜΙΡΑΜΠΩ: Κριστιάν » 36
- ΑΓΚΑΘΑ ΚΡΙΣΤΙ: 'Ο κύριος Μπράουν » 41

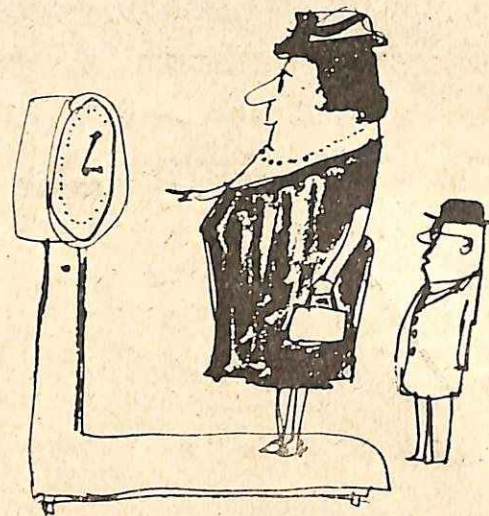
ΣΤΟ ΠΡΟΣΕΧΕΣ ΤΕΥΧΟΣ

- Ζώα που μετρούν
- 'Η γέννηση της ζωής
- Αυτόματισμός στην ιατρική — ή Μάγιο-Κλίνικ

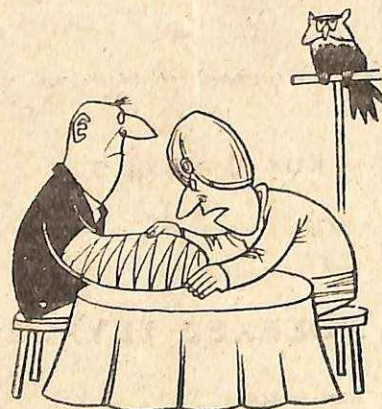
ΣΤΝΑΡΟΜΕΣ: Έσωτερικού: έτησία (τεύχη 52) δρχ. 210 εξάμηνη δρχ. 110. Έξωτερικού: έτησία (απλό ταχυδρομείο) δρχ. 300 (αεροπορικώς) για 'Αγγλία 5 λίρες για 'Αμερική 28 δολλ. Για τις άλλες χώρες έτησία συνδρομή 210 δρχ. (7 δολλ.) επί πλέον τα ταχυδρομικά. Έμβόματα και έπιταγές προς τον δαδότη και διευθυντή του «Κόσμου» Δουκή 'Ακρίτα, δδδς Πατησιών 636, 'Αθήναι.

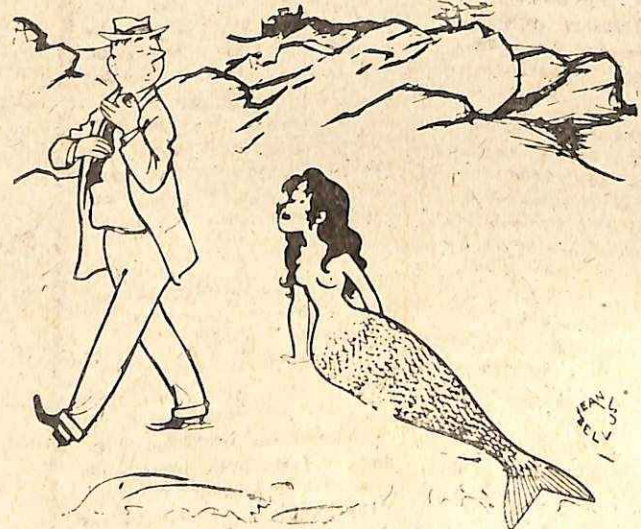
ΧΩΡΙΣ ΛΟΓΙΑ

— Καί όμως, έχασα δέκα μεγατόνους.

— Βλέπω στις γραμμές του χεριού σας ότι σας συνέβη ένα δυστύχημα...

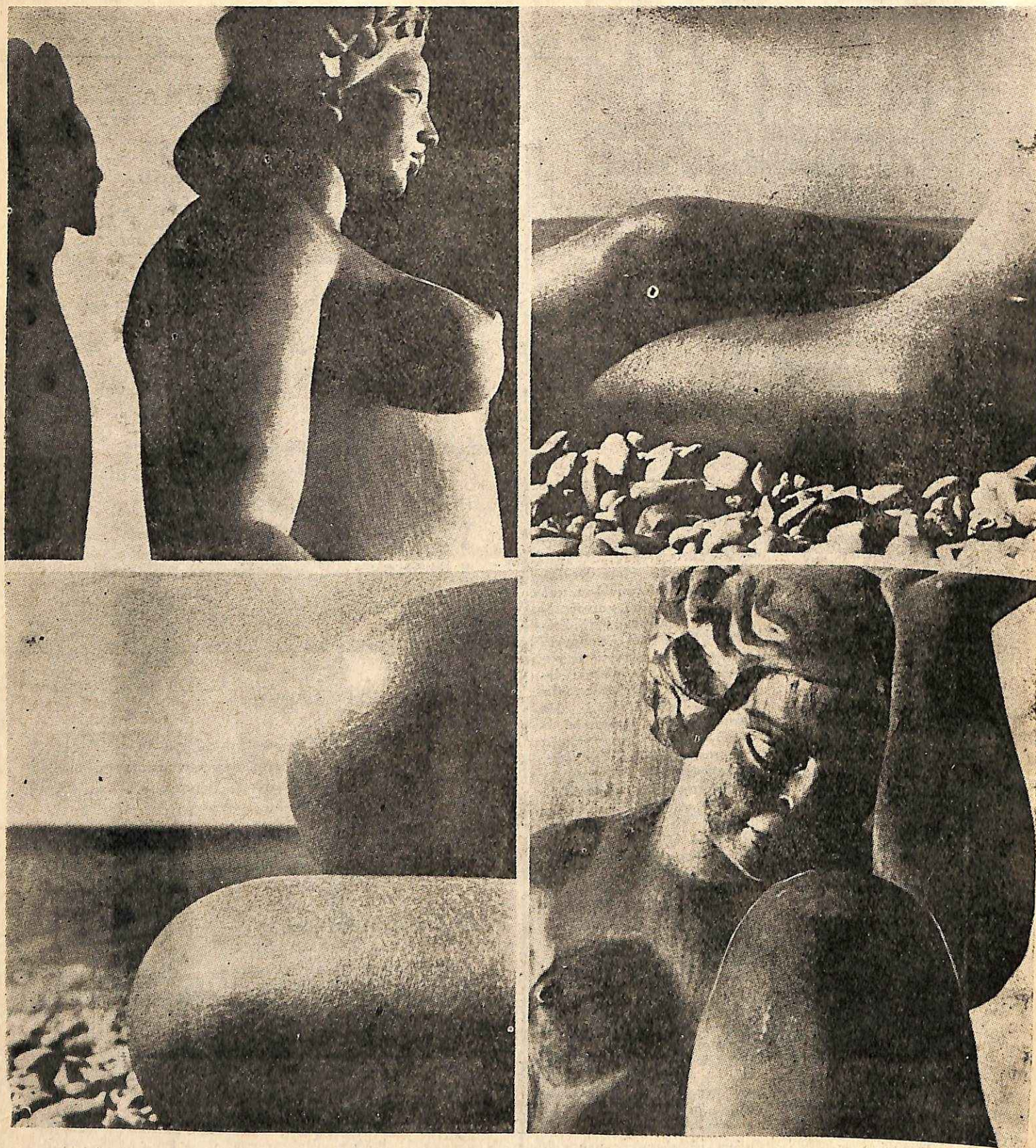
— Δέ μ' άρέσουν τα όμα φάρια...
έξ' άλλου προτιμώ τις ξανθές.ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ

Β. ΒΑΓΓΕΛΗ ΚΑΙ Κ. ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΔΩΡΕΑ Δρ. Οφίλια

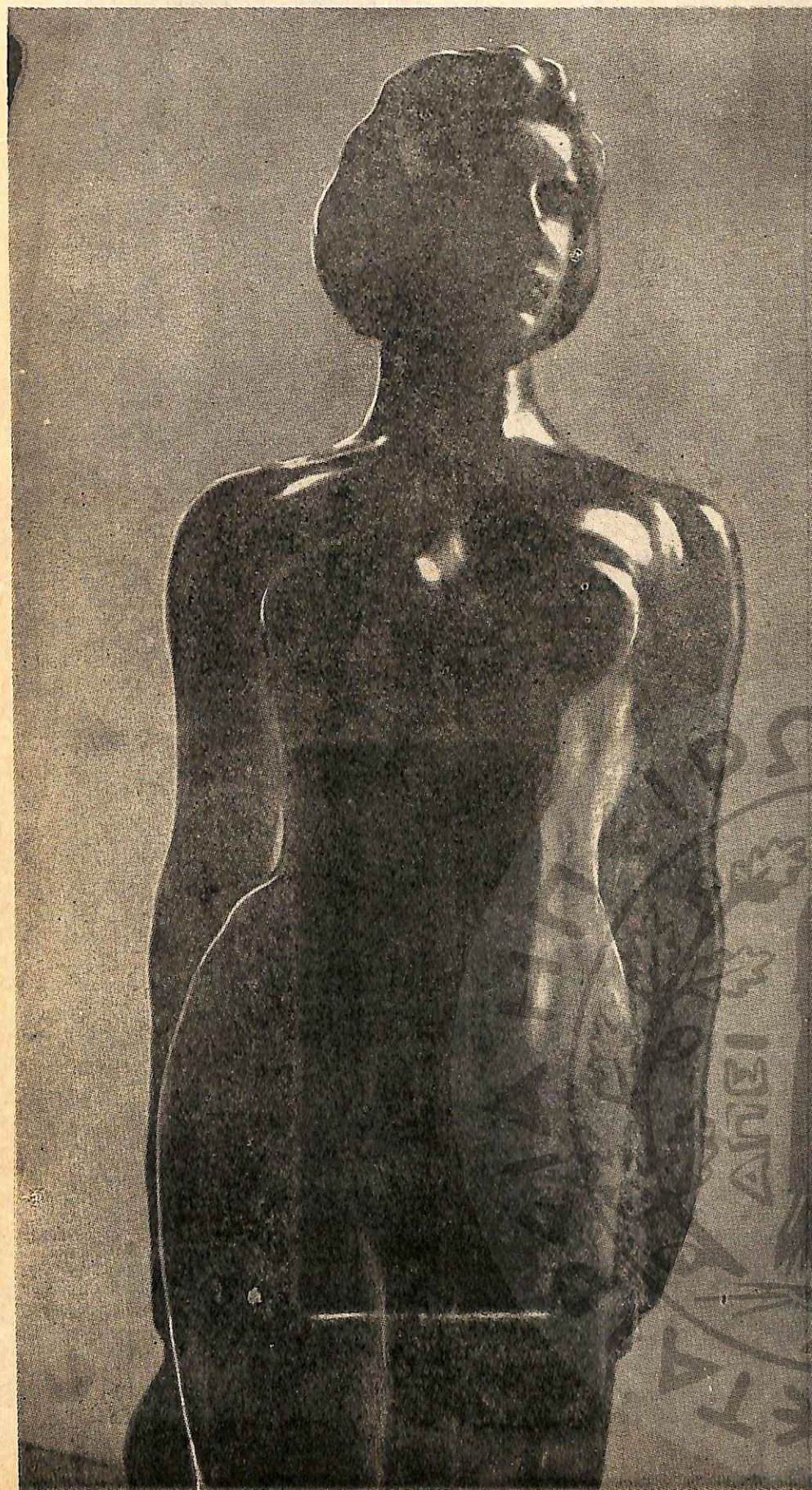
ΗΜΕΡΟΜ. 4-6-82

ΑΡΙΘ. 45573

Ο Μπίλ Μπράντ θεωρείται ένας από τους μεγαλύτερους φωτογράφους του κόσμου, όπως το είχε αποδείξει με τις μνημειώδεις φωτογραφίες του από το βομβαρδισμένο Λονδίνο. Σήμερα, με μια παλιά φωτογραφική μηχανή, κατόρθωσε να προεκτείνει τη Ζωή μέσα στην περιοχή της μεγάλης Τέχνης. Φωτογράφησε αγάλματα του μεγάλου Γάλλου γλύπτη Αριστέδη Μαγιόλ και γυμνά μοντέλλα, ώστε να πραγματοποιείται μια απόλυτη ταύτιση της ζωντανής και της καλλιτεχνικής φόρμας, όπως στις τέσσερις φωτογραφίες μας. Άνω αριστερά και κάτω δεξιά είναι αγάλματα του Μαγιόλ. Άνω δεξιά και κάτω αριστερά είναι τα γυμνά μέλη του φωτογραφικού του μοντέλλου. Καί, όμως, η καλλιτεχνική συνταύτιση είναι απόλυτη...

Η σημερινή καλλιτεχνική γενιά, στη μεγάλη της πλειονότητα, αντιπαθεί το αγαπημένο θέμα των μεγάλων καλλιτεχνών του παρελθόντος: Το γυναικείο γυμνό. Τώρα, όμως, έπειτα από την περιπέτεια της άφηρημένης τέχνης, το γυναικείο γυμνό ξαναρχεται. Μια έκθεση των πιο γνωστών έργων του Αριστέδη Μαγιόλ στο Παρίσι ξαναφέρει την κυριαρχία του γυμνού στην τέχνη. Η φωτογραφία μας παριστάνει ένα από τα αριστουργήματα του Μαγιόλ. Μια νέα γυναίκα, σε μάρμαρο, όπου ο Γάλλος γλύπτης έχει συλλάβει, σε ανεπανάληπτη μορφή, την αρμονία του γυναικείου σώματος, σ' όλη την υποβλητική γοητεία του.

ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟΙ

1

Η ΣΥΝΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ Γονέων και Κηδεμόνων, σ' ένα τελευταίο υπόμνημά της, σχετικά με την παιδεία, αποκαλύπτει καθαestώς αληθινά απογοητευτικό και προσάπτει στο ελληνικό κράτος τη βαρύτερη, την πιο προσβλητική μορφή: Άνυπαρξία διδακτηρίων, πληθώρα μαθητών, ανεπάρκεια του διδακτικού προσωπικού σ' όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, έλλειψη του στοιχειώδους πειραματικού οπλισμού — γενικά, κατάσταση που προσιδιάζει σε καθυστερημένες χώρες, σε καθυστερημένες εποχές. Ακόμη πιο θλιβερό είναι ότι η πιστή αυτή απεικόνιση του καπντήματος της ελληνικής παιδείας δεν προκαλεί την ομαδική εξέγερση, ούτε παρακινεί το δημιουργικό μέλημα των αρμοδίων. Για την ώρα, κινητοποιεί τη δραστηριότητα ώριμων προσωπικοτήτων με βαθύτερη συναίσθηση της ευθύνης των απέναντι του μέλλοντος του τόπου και οι οποίοι έναποθέτουν τις ελπίδες τους στη συνειδητοποίηση της εθνικής ανάγκης εκσυγχρονισμού και ριζικής μεταρρυθμίσεως της παιδείας. Όταν ή Έλλάς καλείται, στο προσεχές μέλλον, ν' ανταγωνισθεί την παραγωγική απόδοση του έπιστημονικού και πνευματικού μηχανισμού της Νέας Εύρώπης, δεν μπορεί να συνεχίσει ο τόπος μας τη σημερινή όπισθοδρομική και τόσο επικίνδυνη κατάσταση. Χωρίς επανάσταση στην παιδεία, ή Έλλάς θ' αποδεί έπαρχία, αν όχι αποικία των οικονομικών και πολιτικών συγκροτημάτων της Δύσεως: Θ' απέμπολήσει την πολιτιστική της φυσιογνωμία και θα εκμηδενίσει τα υπολείμματα της εθνικής της αξιοπρεπείας.

2

ΕΝΑ λαϊκό περιοδικό που κυκλοφόρησε τελευταία με μια έντονη διαφημιστική τυμπανόκρουσία, έπρεπε να περιλάβει στον όγκο των σελίδων του και μερικά έπιστημονικά και μορφωτικά θέματα. Άνεξάρτητα από την ποιότητα της αποδόσεώς των, την ακρίβεια και την πληρότητα στη γενική διατύπωση και όρολογία τους, όλα αναξαιρέτως τα θέματα είχαν δημοσιευθεί σε προηγούμενα τεύχη του «ΚΟΣΜΟΥ». Η συνταγή των λαϊκών περιοδικών είναι εύκολη: Έπειδη ή έπιστήμη δεν μπορεί πια ν' αγνοηθεί, διασπρεδλώνεται, εκφυλίζεται, μεταπλάθεται σε μυθιστορηματικό ανάγνωσμα και σερβίρεται, σαν εκμαυλιστική προσφορά, στο άκατατόπιστο αναγνωστικό κοινό. Φυσικά, κέντρο της έπιστήμης για τα λαϊκά περιοδικά εξακολουθεί να είναι πάντα το σέξ! Τίποτε άλλο έξω από τη σεξολογία. Η διαπίστωση ότι δεν υπάρχει κανένας φραγμός στον τόπο μας έπιβεβαιώνεται από κάθε νέα έκδοση. Όσο πιο πολύ κολακεύει τα έρωτικά ένστικτα κι' έξυπηρετεί την αντίληψη μιάς εύκολης ζωής, τόσο εύκολωτεη πρέπει να είναι ή έπιτυχία του.

Μέ το Φερικόσιο

ΤΑΚΤΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ

ΧΡΕΙΑΣΤΗΚΕ αυτές τις μέρες να τακτοποιήσω τη βιβλιοθήκη μου. Κι' αν επρόκειτο βέβαια για τα βιβλία τα ταξινομημένα μέσα σ' αυτή, για τα βολέμενα βιβλία, το πράγμα δεν θα ήταν δύσκολο, δε θα το σκεφτόμουν, δε θα ξανακαμιά συζήτηση. Βιβλιοθήκη λέω το σύνολο των βιβλίων, των εντός και εκτός μιάς βιβλιοθήκης, που περιμένουν να μπουν σε μια θέση, να πάρουν οι περιπλανήσεις από τραπέζι σε τραπέζι κι' από γωνιά σε γωνιά. Γιατί η χωρητικότητα των βιβλιοθηκών μένει η ίδια, αλλά τα βιβλία πληθαίνουν. Βλέποντάς τα σωρούς από δω κι' από κει, μου έδωσαν την εντύπωση ενός είδους άστεγων, που θα έπρεπε να μεριμνήσω γι' αυτούς. Μου έδωσαν την εντύπωση ανθρώπων που τους βασανίζει η κρίση στέγης, ή πλημμυροπαθείς στοιβαγμένοι ύπως — ύπως, σε γυμνούς φιλόδοξους χώρους. Πού θα χωλέσετε όλα έσείς; Πού να σάς βάλλω; Μια καινούργια βιβλιοθήκη δυο επί δυο, τοποθετημένη πλάι στην παλιά, δε θα σάς πάρει. Ζήτημα είναι αν θα χωρέσετε τα μισά. Πάλι η κρίση στέγης θα συνεχισθεί για τα υπόλοιπα, που θα απομείνετε ύστερα από μια διαλογική κατ' αξίαν. Γιατί είναι μοιραίο να υποστείτε αυτή τη μείωση, αυτού του είδους τον εξευτελισμό.

Έτσι άρχισε η επιλογή, με τα άτομα μου κριτήρια, με τις δικές μου προτιμήσεις, έτσι άρχισε η κρίση. Πραγματικά ένοιωθα σαν ένας κριτής και βασανιστήρας μέρες και μέρες να ξεχωρίζω τα έρμια από τα πρόβατα. Όταν η δουλειά τέλειωσε, στάθηκα μπροστά στις στοιβές των καταδικασμένων που σαν να άσκησαν ένα είδος έφεσεως θα επανεξετασθούν εν καιρώ για να τοποθετηθεί και πάλι ένα μέρος απ' αυτά σε μια άλλη βιβλιοθήκη, που μοιραίως θα πάρει πολύ γρήγορα τη θέση της πλάι στις άλλες.

Όσοι έλες αυτές τις μέρες έζησα σε μιαν άμείωτη κατάσταση που με ώδηγησε σε πρωτότυπες σκέψεις ή καλύτερα σε άλλες σκέψεις, που δεν θα τις έχω κάνει μόνον εγώ, με τη διαφορά πως ποτέ ως τα σήμερα δεν μου είχε δοθεί η ευκαιρία να τις κάνω. Αυτά τα βιβλία που έμειναν και που τα μισά τουλάχιστο απ' αυτά θα φύγουν για να ξαναγίνουν χαρτομάξα, γράφτηκαν από απλή φιλοδοξία, χωρίς καμιά βαθύτερη ανάγκη, σαν τα διοικητικά προτάγματα που δεν ένοιωσε κανενός είδους συστολή και κανενός είδους πόνο ή μητέρα που τα γέννησε; Δεν νομίζω πως γράφονται, λογοτεχνικά τουλάχιστο βιβλία, χωρίς να ξεκινούν από κάποια ανάγκη, από κάποια πίστη, από κάποια συζήτηση. Αιτιώ, αν δεν είναι πέρα για πέρα σωστό, αποτελεί όμως τον κανόνα. Παίρνω ένα στην τήχη. Είναι μια ποιητική συλλογή.

Τα μάτια σου βαθεία γαλάζια

γυμνισαν την καρδιά την άδεια.

Αλλά δεν είναι μόνο τα μάτια. Είναι κι' ένα τριανταφυλλί φόρεμα στο οποίο αναφέρεται ο ποιητής κι' ένα «αίθεριο» ανάστημα. Όσο κι' αν όλα αυτά δεν κατανοώσαν να γίνουν ποίηση, πάντως, καθ' όλες τις ενδείξεις υπήρξαν ζωή, ή ψυχή του κατεκλύσθη από το δυνάτο της ή καρδιά του συνεταράχθη. Αλλά ο σπαραγμός δεν γίνεται σε όλες τις περιπτώσεις ποίηση. Το πραγματικό γεγονός επικαλείται την επιεικεία μας, την κατανόησή μας, τη συγκρατημένη μας. Το βιβλίο γυρνεί μια θέση. Αλλά οι άνθρωποι είναι σκληροί, όπως είναι και ο χρόνος. Σέβονται το άτομικό, όταν γίνεται αισθητικό γεγονός και ποιος συγκινεί πέρα από το πραγματικό ή όχι γεγονός. Ο χρόνος δεν διαθέτει οίκτο. Κάνει πολύ αυστηρά την επιλογή του.

Παίρνω ένα δεύτερο βιβλίο στα χέρια μου: διηγήματα. Διάφορες ιστορίες παρμένες από τη ζωή. Έξαρτάται από τον τρόπο που ο συγγραφέας απέδωσε τη ζωή μέσα στις γραμμές του. Ρίχνω ματιές από δω κι' εκεί σ' ένα τον διηγητή. Περιγράφεται το δράμα ενός φαμελίου χωρικού, που πνίγεται σ' ένα ποτάμι, έχοντας πάει να κουβαλήσει ξύλα. Ο συγγραφέας θα είχε την πρόθεση να προσθέσει τη μαρτυρία του στο μεγάλο δραματολόγιο της εποχής. Δεν τα κατάφερε. Πολλούς ανθρώπους παίρνουν τα ποτάμια και οι θάλασσες. Αυτό το άκουσε, αυτό το διάβασε στις ειδήσεις. Ένα έργο τέχνης σκοπό έχει να μας κάνει να το ζήσουμε. Και ο συγγραφέας των διηγημάτων αυτών, έντιμος, εύσυνείδητος, άνθρωπος της αφοπλής, θέλησε με το βιβλίο του ν' απευθυνθεί στην καρδιά μας. Η φωνή του όμως δεν έφτασε ως εκεί. Και η σχέση του αναγνώστη προς το βιβλίο, δεν είναι σχέση ευγενούς προς ευγενή. Ένα είναι αναμφισβήτητο: το έργο του είναι ή ίδια ή παρόμοια του. Και οι στοιβές των βιβλίων που απόμειναν για μια τελευταία επιλογή, δεν αποτελούν παρά λούβλους παρονοίες ανθρώπων, συγγραφέων και ποιητών, άρσενικοι και θηλυκοί γένους που μπορείς να τους αναπαράστησεις, μεγαλώνοντας με τη φαντασία σου το δωμάτιο με τα βιβλία, κάνοντάς το μεγάλη αίθουσα, αμφιθέατρο. Τψηλοί, κοντοί, ξανθοί, μελαχροίνοι, εβραίοι και αβδαίοι. Μελαγχολικοί και ευδιάθετοι. Ένας κρατάει ένα βιβλίο με στοχασμούς, ένα είδος χουρών επών κατά τη γνώμη του, άλλος ένα μυθιστόρημα, άλλος τα άπαντα ενός ποιητή που δεν διέπρεψε όταν ζούσε, αλλά που παρ' όλα αυτά, παρὰ την πολυτελή έκδοση, μόνον ο θάνατος δεικνύεται.

Και όλοι αυτοί, κι' αυτές, που μπορεί να τους μεταθέσεις με τη φαντασία σου

και να τους δεις σκυμμένους στα σπία τους να γράφουν το έργο τους, άλλοι σ' ένα χώρο με καλοριφέρ, άλλοι κοντά σε μια φιλέπταχνη συμπύκνωση πετρελαίου, κι' άλλοι χωρίς φωτιά, έχουν όλοι χαρκτηριστικά του ανθρώπου που πάσχει, του ανθρώπου που πιστεύει σ' αυτό που κάνει, όσο που να διαφενθεί και να πορευθεί άλλη οδός, αλλάζοντας κατεύθυνση και φιλοσοφία. Τα βιβλία όμως αυτά, πέρα από τους ανθρώπους που τα έγραψαν και που θα μπορούσαν να τους δώσεις ένα ποτήρι νερό, αν σου το ζητούσαν, δεν έχουν να περιμένουν κανενός είδους βοήθεια. Έκαναν τα πάντα. Έγραψαν τους καημούς τους, βόηκαν λεφτά να τους τυπώσουν κι' ένας Θεός ξέρει πως το κατώρθωσαν, πήραν με αγωνία στα χέρια τους το πρώτο αντίτυπο, το χάρειψαν, έτρεξαν και το έδειξαν στα αγαπημένα τους πρόσωπα, κατέχτησαν τον κόσμο για μια στιγμή, κι' ύστερα είδαν πως ο κόσμος αυτός υπήρξε μια πλάνη.

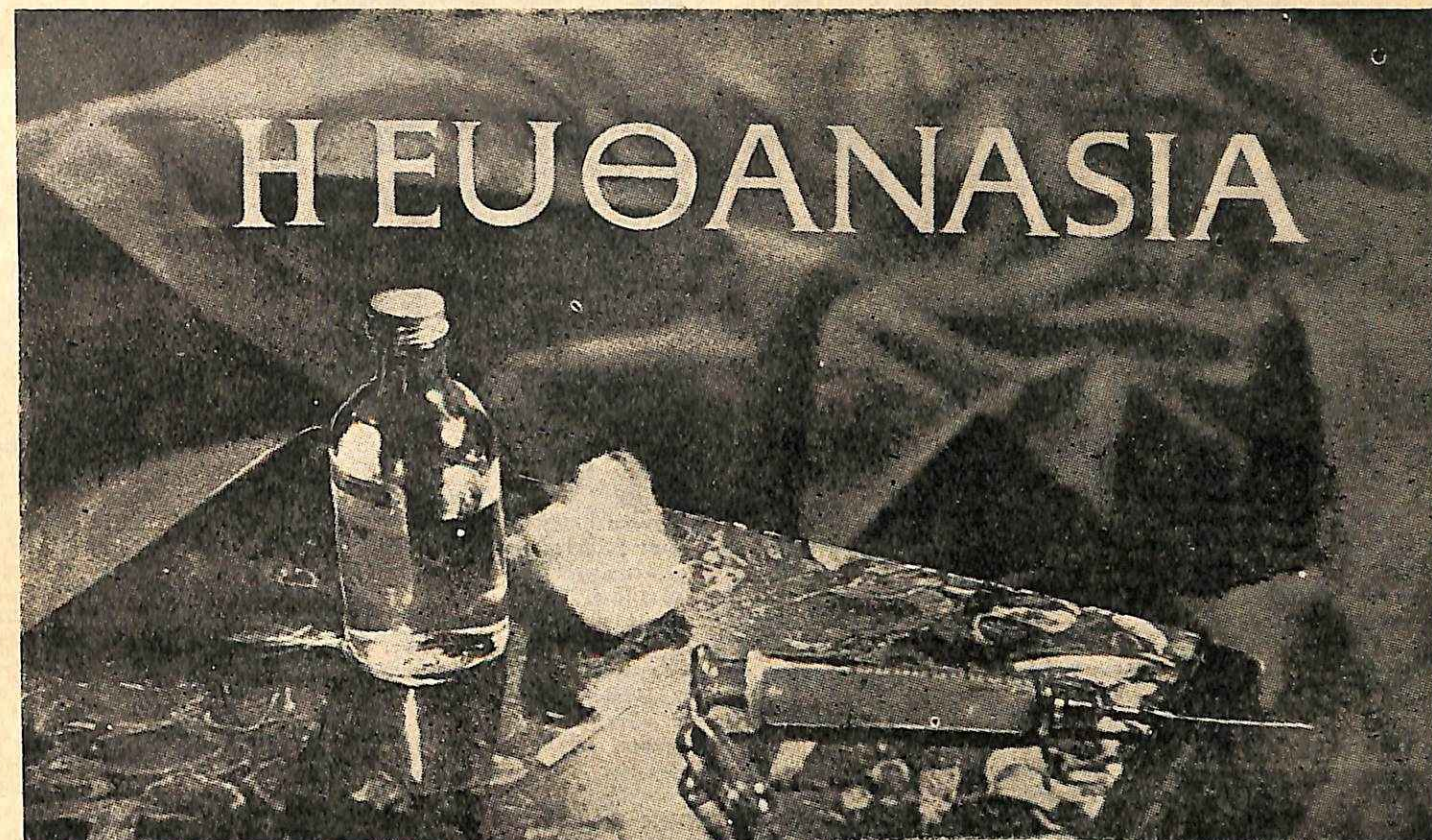
Κυττάζοντας αυτά τα βιβλία που μοιάζουν όπως το νεκρό που περιμένει την έκφορά του, σκέφτεσαι ότι, την ίδια στιγμή που σκέφτεσαι, τυπώνονται εκατοντάδες βιβλία, με τα οποία συντηρούνται εκατοντάδες έπαισης τυπογραφεία, όπου χλωμοί από το αντίμυνο οι τυπογράφοι μουντζουρωμένοι, εργάζονται ατμόντας μηχανικά τα χέρια τους πάνω στις κάσες των στοιχείων, κάτω από τη σκιά του Γουτεμβέργιου. Τόννοι χαρτίων μεταφέρονται κάθε μέρα, ηλεκτροκίνητα πρεσθήρια εργάζονται χωρίς διακοπή, βιβλία πλοία ή πτωχά ενδεσμευμένα, διεκδικούν μια θέση υπό τον ήλιο μέσα στο χρόνο.

Μέσ' απ' αυτά, ένα μικρό μόνο ποσοστό επιβάλλεται και μένει ή εκτιμάται σχετικώς και μνημονεύεται προσωρινά. Τα περισσότερα, ή συντριπτική πλειοψηφία τους, δεν βόηκει ούτε μια προσωρινή θέση. Δεν κατανοείται ούτε καν ο ψυχικός και τεχνικός μηχανισμός που το γέννησε. Κι' ίσως τίποτε άλλο δεν γνώρισε τόση περιφρόνηση και τόσο κακή συμπεριφορά όσο ένα βιβλίο, που εκνευρίζει με την απειρία του. Πόσα δεν πετάχτηκαν στο τοίχο από τα χέρια των αναγνωστών τους, πόσων τα φύλλα δεν κόπηκαν ποτέ εκτός εκείνου ή εκείνων που έκοψε ο συγγραφέας του ή οι περίεργοι φίλοι του.

Κυττάζω αυτές τις στοιβές των βιβλίων στα όποια δε θα μπορούσα να δώσω μια θέση στη βιβλιοθήκη μου γιατί δεν την δικαιώνουν τα ίδια αυτή τη θέση, έννοώντας πλήρως το μόχθο που τα γέννησε. Θα μπορούσα να τους γράψω ένα όλοκληρο κείμενο αποχαριστισμού, ελάχιστα χιονομοριστικό και περισσότερο δραματικό, λέγοντάς τους πως οι φυσικοί νόμοι της επιλογής είναι άδυσώπητοι για όλα τα πράγματα. Ακόμη και για τα άστροφικά λουλούδια που φτυφώνουν ανάμεσα σε άλλα ώραίτερα. Το σύμπαν επιλέγει, ή γρή με τη ζωή της επιλέγουν, το πνεύμα, επιλέγει.

— Λυσυχός θα φύγετε. Λυπούμαι που δεν μπορώ να σας κρατήσω στο σπίτι μου. Δεν είμαι σκληρός, αλλά κι' αν σας κρατούσα δεν θα ζούσατε. Η ζωή, ακριβώς επειδή απορροφάει τη φθορά και το περικό από πάνω της, συντηρείται και ανανεώνεται στον αιώνα.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

Ο "ΓΛΥΚΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ", ΕΙΝΑΙ Η ΣΩΤΗΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΝΙΑΤΟΥΣ;

ΑΙ ΑΠΟΦΕΙΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ ΥΠΕΡ
ΚΑΙ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑΣ

Ανάλυση του ΕΙΔΙΚΟΥ

Μια πρόσφατη έκπομπή του γαλλικού Ραδιοφωνικού και Τηλεοπτικού Συστήματος έχει προκαλέσει ζωηρότατες και δραματικές συζητήσεις στη Γαλλία, γιατί περιείχε μια λέξη που εξακολουθεί να είναι επίμαχη. Η λέξη αυτή, που την επινόησε στο 16ον αιώνα ο περίφημος Άγγλος φιλόσοφος κι' επιστήμων Φραγκίσκος Βάκων, είναι: Εύθανασία. Χιλιοσυζητημένη ως τώρα από τους φιλόσοφους, τους θεολόγους, τους ήθικολόγους και τους επιστήμονες των τελευταίων τεσσάρων αιώνων, ή εύθανασία είναι ή θεωρία που υποστηρίζει ότι ένας γιατρός θαπρεπε νάχει το δικαίωμα να συντομεύει την αγωνία και τους πόνους ενός αρρώστου ή και να προκαλεί το θάνατο ενός πλάσματος που πάσχει από ανίατο νόσημα, υποφέρει βαρεια και δεν έχει καμιά ελπίδα. Η συζήτηση αυτή έχει αναζωογονηθεί τώρα, προ' πάντων με την τρομακτική επέκταση του καρκίνου. Ποιά είναι, λοιπόν, τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τη συζήτηση.

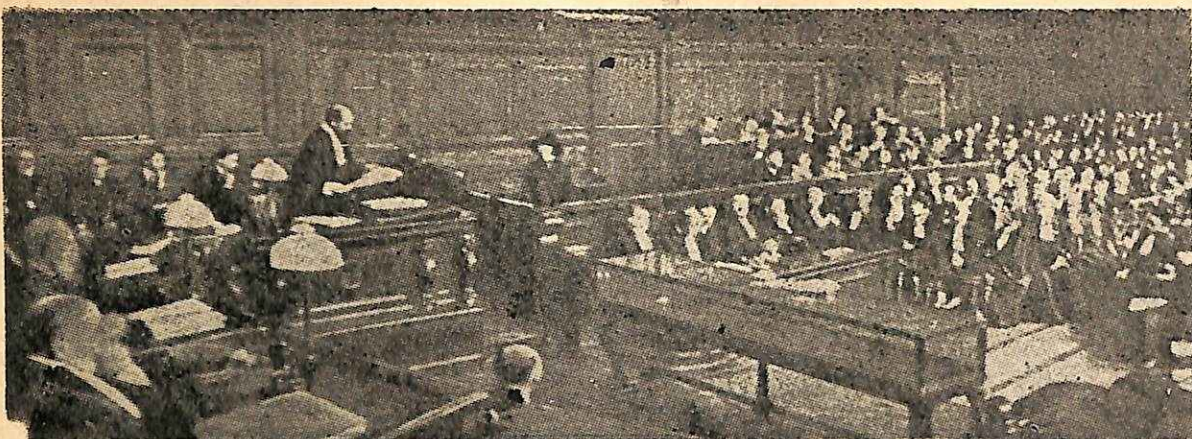
ΟΤΑΝ γίνεται λόγος για την εύθανασία, οι γνώμες είναι διχασμένες. Από τον καιρό που διατυπώθηκε ή θεωρία της εύθανασίας, έχουν πεθεί δύο γενικά έρωτήματα.

1 — Φαντασθήτε ότι ένα αγαπημένο σας πρόσωπο έχει καταδικασθεί από την επιστήμη και υποφέρει το μαρτύριο μιας ανίατης και οδυνηρής αρρώστειας. Αν ξέρετε ένα μέσο ικανό να οδηγήσει τον αρρώστο αυτό ανώδυνα στο θάνατο κι' αν ο αρρώστος σάς ίκετεύει να του συντομεύσετε τη ζωή — και το μαρτύριό του — θ' άρνηθείτε να του δώσετε τη χαριστική βολή που επιθυμεί;

2 — Φαντασθήτε ότι ένα παιδί γεννιέται με μια ανεπανόρθωτη ανωμαλία που θα το κάνει σ' όλη του τη ζωή δάρος στην κοινωνία ή ότι, έπειτα από ένα δυστύχημα, ένας άνθρωπος γίνεται για την κοινωνία σταθερός κίνδυνος. Φρονείτε ότι ή εύθανασία είναι προτιμότερη από το σεβασμό σε μια ζωή που, επειδή είναι ανθρώπινη — στα ζώα εφαρμόζουμε συχνά την εύθανασία — είναι, κατ' άρχην, ιερή;

Μπροστά σε τέτοια διλήμματα για τη συνείδηση, ποιά πρέπει να είναι ή στάση μας; Όσοι είναι υπέρ της εύθανασίας καταγγέλλονται σαν άγριοι από τους αντίπαλους τους, που ή διαγωγή τους μένει πιστή στην έντολή: «Ού φονεύσεις». Οι αντίπαλοι της εύθανασίας λένε ότι οι όπαδοί της συγγενεύουν με τους άγριους των πρωτογόνων λαών που σκοτώνουν τους παπούδες τους ή με τους Έσκιμώους που εγκαταλείπουν τους γέροντες σε μια μοναχική καλύβα για να πεθάνουν.

Όσο για εκείνους που αναγνωρίζουν μόνο στη Μοίρα το δικαίωμα ζωής ή θανάτου στο άτομο, χαρακτηρίζονται από τους επικριτές τους καθυστερημένοι

καί έχθροι της κοινωνικής προόδου.

«Αγνοούν το τίμημα μιας υπερβολικής συναισθηματικότητας. Το να κρατιέται στη ζωή ένα πλάσμα που είναι καταδικασμένο τελεσίδικα, το να αφιερώνονται, σε πολλές χώρες, κολοσσιαίες περιουσίες για να διατηρηθούν ως την τελευταία τους πνοή άθεράπευτοι ανώμαλοι που οι ίδιες οι οικογένειές τους τους έχουν κλείσει σε ειδικές κλινικές — ή προσπάθεια αυτή είναι σωστή και δίκαιη, όταν κανένας δεν άγνοεί ότι γερά παιδιά πεθαίνουν από την πείνα γιατί δεν έχουν κινήσει το ενδιαφέρον ανθρώπων που η φιλανθρωπία τους είναι συχνά κακά προσανατολισμένη;

Από όποια πλευρά κι' αν εξετασθεί, το πρόβλημα εμφανίζεται, λοιπόν, αφάνταστα λεπτό και δύσκολο.

Η ΑΜΕΡΙΚΗ ΣΤΗ ΜΑΧΗ

ΩΡΙΣΜΕΝΕΣ χώρες, ωστόσο, έχουν εξετάσει το πρόβλημα για να μη το αφήσουν για πάντα εκκρεμές. Μερικές αναγκάστηκαν πολύ γρήγορα να επανεξετάσουν την αρχική τους απόφαση. Μπροστά στην πείρα, υποχρεώθηκαν να κρίνουν ότι το έγκλημα — έστω κι' αν έγινε από οίκτο, έστω κι' αν έγινε με τις πιο φιλάνθρωπες προθέσεις — φαίνεται, έπειτα από πολλή σκέψη, σαν ήθικη τερατώδης.

Τον Ιανουάριο του 1906, στο Όχάιο, η Άννα Χάλλ, ζηλάρια της εθανασίας, είχε επιτύχει να ψηφισθεί από την πολιτειακή Βουλή ο έξης νόμος: «Κάθε πρόσωπο, που πάσχει από αγίαπρητη αρρώστεια και αφόρητους πόνους, μπορεί να ζητήσει τη σύσταση μιας επιτροπής από τέσσερα τουλάχιστο μέλη που να αποφανθεί αν είναι σκόπιμο να δοθεί τέλος στην πονεμένη ζωή του». Η Άννα Χάλλ, με τη σύσταση αυτής της «επιτροπής του θανάτου», απέκλειε κατ' αρχήν κάθε κατάρηση. Ήταν, δηλαδή, δυνατό να εφαρμοσθεί η εθανασία με τις καλύτερες ήθικες εγγυήσεις. Η ιδέα της φαινόταν τόσο σωστή, ώστε, λίγο αργότερα, ο δρ Γκρέγκορ υπέβαλε στην πολιτεία της Αϊόβα παρόμοια πρόταση νόμου, που ψηφίσθηκε από την πολιτειακή Βουλή.

Οι «εθανασιαστές» ετοιμάζονταν να γιορτάσουν το θρίαμβό τους όταν το κοιγκρέσσο της Ουάσιγκτον, που είχε ανησυχήσει, εξέτασε θαρραλέα το πρόβλημα και άκυρώσε αμείλικτα τους νόμους των πολιτειακών Βουλών.

Γιατί; Γιατί όχι μόνο ήταν αδύνατο να θεωρηθεί ότι οι «επιτροπές του θανάτου» θα ήταν αρκετά «άγνες» ή προικισμένες με καθολικές γνώσεις ώστε να αποφανθούν εύσυνείδητα ότι ένας θάνατος μπορεί να είναι ευκαίριος, αλλά και γιατί τέτοιες επιτροπές, μοιραία άπαρτισμένες από γιατρούς, φαίνονταν σαν άρνηση των χρυσών κανόνων της ιατρικής, που επιβάλλουν, από την εποχή του Ίπποκράτη, σε κάθε γιατρό να θεραπεύει και να παρηγορεί κι' όχι να γίνεται δήμιος.

ΣΤΗ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ Ένωση, που έχει σφυρηλατήσει μια δικιά της ήθικη, έχει δεχθεί, τουναντίον, ότι ο δράστης ενός εθανασιακού εγκλήματος θα μπορεί να απαλλαγεί από κάθε ποινή (σύμφωνα με ειδικό άρθρο του Ποινικού Κώδικος του 1922) «Υπό τον όρο ότι θα είναι σε θέση ν' αποδείξει ότι ενήργησε κατ' αίτηση του θύματος».

Και όμως — όπως λέει ο Λα Φονταίν σ' ένα μύθο του — «καλύτερα ο πόνος, παρά ο θάνατος». Η αλήθεια αυτή εξακολουθεί να ισχύει ακόμα και για τον άνιστο που ξέρει ότι είναι καταδικασμένος, παρά τις διαβεβαιώσεις του ότι θέλει να πεθάνει. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι είναι μεγάλος ο πειρασμός να βοηθήσουμε ένα καρκινοπαθή λ.χ. στο τελευταίο στάδιο της αρρώστειας του, να πεθάνει ήσυχα. Και δεν υπάρχει κανένας γιατρός που να διστάζει να δίνει παυσίπανα, καταπραϊντικά, ακόμα και μορφίνη σε μεγάλες δόσεις — δηλαδή επικίνδυνες, τοξικές — για να γλυκάνει το τέλος ενός αρρώστου, «εφαρμόζοντας δηλαδή μια προοδευτική εθανασία», όπως παρατηρεί ένας διάσημος γιατρός.

Ανάμεσα, όμως, στη θέληση για ανακούφιση και στο πειρασμό του θανάτου, μπορεί να υπάρχει ολόκληρος κόσμος. Και τον κόσμο αυτό τον αποκαλύπτει η ανάμνηση ενός Νεοϊορκέζου γιατρού.

«Μου συνέβη συχνά — αφηγείται πραγματικά ο δρ Γκολντουώτερ — ν' αφήνω δισκία μορφίνης στο τραπέζι ενός καταδικασμένου αρρώστου, υπογραμμίζοντας ότι, αν ένα δισκίο μπορούσε να του δώσει μερικές ώρες ύπνου, ή λήψη ολόκληρου του περιεχομένου του φιαλιδίου άπειλούσε να οδηγήσει στον αιώνιο ύπνο. "Ε! λοιπόν! Ποτέ, κανένας αρρώστος μου δεν πήρε μόνος του περισσότερα από ένα δισκία!».

Το 1925 η Στανισλάβα Ούνμινσκα δικάστηκε γιατί είχε προκαλέσει το θάνατο του άνδρα που αγαπούσε και που έπασχε από ανίστε και άδυνατο νόσημα. Η δίκη απέληξε στην άθωωσή της.

Η διαπίστωση αυτή ενισχύει τις παρατηρήσεις του Γάλλου καθηγητή Άντρέ Λεμαίρ, αδιάλλακτου έχθρου της εθανασίας, που λέει:

«"Ας υποθέσουμε κατ' αρχήν ότι η εθανασία δικαιολογείται και επιτρέπεται. Πώς θάπρεπε να ενεργήσουμε απέναντι στον άρρωστο; Το πράγμα φαίνεται εύκολο αν ο άρρωστος ζητά ο ίδιος το θάνατο. Στην πραγματικότητα δεν είναι ποτέ σχεδόν ειλικρινής. Είναι τόσο κοινό να λέμε, όταν υποφέρουμε, ότι θέλουμε να πεθάνουμε! Είμαι, όμως, βέβαιος ότι ο άρρωστος απάντησε θ' άποκρούσει με φρίκη τον άφελή φιλόανθρωπο που θα τον πίστευε και θα επιχειρούσε να του κάνει τη λυτρωτική ένεση. "Αλλά κι' αν ακόμα ο άρρωστος ήταν ειλικρινής με τον εαυτό του, η επιθυμία του για θάνατο θα είχε μόνο σχετική αξία. Γιατί μια μακροχρόνια κι' εξαντλητική άρρώστεια εξαντλεί μοιραία την ικανότητα της κρίσης...».

ΑΛΥΣΙΔΑ ΑΠΟ ΔΟΛΟΦΟΝΙΕΣ

ΚΑΙ όμως, παρά τις άρχες αυτές, που κανένας γιατρός δεν μπορεί ν' άρνηθεί τη βαθεία αξία τους,

Το 1950 ο Άμερικανός δρ Σάντερ προκάλεσε έμβολή σ' έναν άρρωστο του, για να επιφέρει το θάνατο και να τον απαλλάξει από τους πόνους μιας αγίαπρητης αρρώστειας. Το δικαστήριο τον άθώωσε.

πολλοί γιατροί έχουν εκτελέσει άρρώστους που τους πίστευαν άνέκκλητα καταδικασμένους.

Το 1937 ένας διάσημος Άμερικανός νευρολόγος, ο δρ Γκάυ Τ... μη έχοντας έλπίδα να σώσει τον άρρωστο γιό του, τον σκότωσε και αυτοκτόνησε. «Είμαι βέβαιος — έγραφε στο σημειωματάριό του — ότι το παιδάκι μου δε θα γιαιτρευθεί ποτέ. Δεν μπορώ πια να υποφέρω τον πόνο μου. Έκανα, δι, πιστεύω ότι έπρεπε να κάνω για τους δυό μας».

Τρία χρόνια αργότερα γινόταν γνωστό, έπειτα από μια δραματική άκριταμύθια, ότι ο διάσημος καθηγητής Μαρτέλ, μέλος της Γαλλικής Ιατρικής Ακαδημίας, είχε κατά τον ίδιο τρόπο συντομώσει τη φριχτή αγωνία της καρκινοπαθούς μητέρας του, της περίφημης μυθιστοριογράφου Ζύπ.

Το 1900, στην Άμερική, ο δρ Σάντερ είχε σκοτώσει — προκαλώντας έμβολή με ένδοφλέβια ένεση δέκα κυβικών εκατοστών αέρος — μια άνιστη άρρωστή του που υπέφερε τρομερά. Έπειτα, με έκπληκτη ήρεμιά, πήγε στο σπίτι του και σημείωσε λεπτομερώς στο ιατρικό ήμερολόγιό του, το αποτέλεσμα. Οι σημειώσεις αυτές, που τις ανακάλυψε μετά δεκαπέντε μέρες μία γραμματέας, ώδηγησαν το γιατρό Σάντερ στο δικαστήριο. Έγινε τότε η έντυπωσιακότερη «δίκη εθανασίας» στις Ήν. Πολιτείες. «Υποκατέστησα το Θεό και ενήργησα στο όνομα του έλέους του» είπε ο κατηγορούμενος.

Τρία χρόνια νωρίτερα, ένας έκπληκτικός συνταξιούχος γιατρός είχε κάνει έντυπωσιακές έκμυστηρεύσεις σε συναδέλφους του. Αυτό συνέβη τον Μάιο του 1947, σ' ένα ιατρικό συνέδριο στην Άγγλία.

«Θέλω να είμαι ο πρώτος γιατρός που κάνει τέτοια όμολογία δημοσία, είπε στους κατάπληκτους συνέδρους. Έγώ, ο Έντουίν Άλφρεντ Μπάρτον, αναγνωρίζω ότι πρόσφερα εύκολο θάνατο σε άνιστους και δσανισμένους από άδύσταχτους πόνους άρρώστους, που εκλιπαρούσαν από μένα τη λυτρωτική ένεση. Δεν το έκανα συχνά και, από την πρώτη φορά, άντελήφην ότι, στα μάτια του νόμου, είχα γίνει φονιάς. Ένα χυδαίος φονιάς άξιος για κρεμάλα. Όσοποσο δε νοιώθω νάχω ψυχή φονιά και δεν αισθάνομαι καμμία τύψη».

Το συνέδριο — ούτε κι' η Άγγλική Ιατρική Έταιρεία — δεν τόλμησε να καταδικάσει το Μπάρτον. "Ισως να είχε επιτακτικούς λόγους να μην κάνει πολύ θόρυβο γύρω από μια τέτοια όμολογία. Ο ιατρικός κόσμος — περισσότερο ίσως παρὰ οι ήθικολόγοι που μπορούν να κάνουν θεωρητικές συζητήσεις — συνταράσσεται πραγματικά από το πρόβλημα της εθανασίας — του «άπαλου θανάτου»

ΓΚΑΛΛΟΠ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ

ΕΝΑ γκάλλοπ έχει αποδείξει ότι στην Άμερική τα 80% των γιατρών θαυμάζουν την εθανασία.

Ας σημειωθεί, ωστόσο, ότι ανάμεσα στο «θαυμάζουν» και «εφαρμόζουν» υπάρχει τεράστια απόσταση. Στην Άγγλία 60% είναι υπέρ της εθανασίας, 36% εναντίον και 14% δεν έχουν γνώμη. Το ίδιο έρωτημα: «Είστε υπέρ ή κατά της εθανασίας;», όταν έτέθη — έπει-

τα από την έκθεση των γνώμων ώρισμένων θρησκευτικών, έπιστημονικών και ήθικών αυθεντιών — στο κοιτό, δεν έδωσε το ίδιο ποσοστό απαντήσεων: Οι ηλικίας 20 — 30 έτών μοιράσθηκαν 50% και 50%. Αντίθετα, οι μεσόκοποι

Ο διάσημος Γάλλος γιατρός καθηγητής Μαρτέλ, μέλος της Ιατρικής Ακαδημίας, δόθησε την καρκινοπαθή μητέρα του, την περίφημη μυθιστοριογράφο Ζύπ, να πεθάνει για να μην υποφέρει.

και πρό πάντων οι γέροι απάντησαν κατά πλειοψηφία κατά της εθανασίας. Το γενικό ποσοστό ήταν: 37% υπέρ, 54% κατά και 9% χωρίς γνώμη.

Υπάρχει, ωστόσο, ένας έπιστημονικός λόγος που τον επικαλούνται οι αντίπαλοι της εθανασίας και που μάς καλεί να ελπίζουμε ακόμα και στις άπελυστικές περιπτώσεις.

«Το ανίστε — γράφει ο καθηγητής Άντρέ Λεμαίρ — είναι σημερινή έννοια, που εξαρτάται από την κατάσταση των γνώσεων μας σε ώρισμένη στιγμή, αλλά που εύτυχως πρόκειται ν' αλλάξει με την πρόοδο της ιατρικής. Πόσες άρρώστειες, άλλοτε άνιστες, δε θεραπεύ-

ονται τώρα; Η έννοια — που είναι η ίδια τόσο άόριστη — του ανίστου, υποθέτει, έξ άλλου, ότι η άρρώστεια έχει διαπιστωθεί, ότι δηλαδή η διάγνωση των γιστρών είναι σωστή. Πρέπει, όμως, να έχουμε υπ' όψη το πάντοτε δυνατό λάθος του γιατρού, που δεν είναι ποτέ άπίθανο. Έτσι μπορεί τελικά να πρόκειται για άλλη νόσο, που να μην είναι ανίστη». Και ο διάσημος γιατρός καθηγητής Μοντόρ — μέλος της Ιατρικής Ακαδημίας, αλλά και της Γαλλικής Ακαδημίας, γιατί είναι και έξοχος συγγραφέας — έχει την ίδια γνώμη και γράφει: «Το αλάνθαστο των γιστρών δεν τόσο βέβαιο, ώστε να τους δοθεί το δικαίωμα αυτό ζωής ή θανάτου».

Και ο καθηγητής Πόρτ, πρόεδρος του Πειθαρχικού Συμβουλίου των Γάλλων γιστρών, συνάφει τη γνώμη της πλειοψηφίας όταν βεβαιώσει, μιλώντας στην Ακαδημία Ηθικών και Πολιτικών Έπιστημών, που είχε επιφορτισθεί ν' αποφαθεί για την εθανασία (και που την καταδίκασε παμφηφεί):

«Από τη στιγμή που παύουμε να σεβώμεθα το τελευταίο μόριο και μιάς μόνο ζωής, δεν παρασυρόμεθα αναπόδραστα στον κατήφορο που οδηγεί στην περιφρόνηση κάθε ζωής; "Αν, για μερικούς, συμπονετικούς και γενναίους όφρονες, η νόμιμη εθανασία φαίνεται να είναι η νεράιδα του ύστατου ύπνου στο προσέφαλο του άρρώστου, για πολλούς άλλους, πιο συνετούς, είναι ένα συμβόλαιο με την κόλαση...».

ΕΝΑ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΛΑΣΗ

ΚΑΙ όμως το συμβόλαιο αυτό με την κόλαση εξακολουθούν να το αντιμετώπιζουν γιατροί, που δεν είναι δυνατό ν' άμφισβητηθεί ούτε η έπιστήμη, ούτε η συνείδησή τους. Έτσι ο δρ Σαλλαί, σε μια μελέτη του, τάσσεται υπέρ, με τον όρο, ωστόσο, να μη εφαρμόζεται η εθανασία παρὰ μόνο για να δώσει τέλος σε αδιάκοπους, άνυπόφορους και αγίαπρευτους πόνους και να καθορίζεται αυστηρά από ειδική νομοθεσία. Ο δρ Σαλλαί έχει το θάρρος να διαβεβαιώνει δυνατά αυτό που άλλοι σκέπτονται — και μάλιστα εφαρμόζουν — κρυφά. Ξέρει ίσως ποιά είναι το δράμα μιάς μητέρας που γέννησε ένα ανώμαλο παιδί και που πρέπει να υποφέρει σ' όλη τη ζωή της και να πληρώνει για να εξακολουθήσει να φυτοζωεί ένας αθεράπευτος με τον οποίο, μάλιστα, δεν μπορεί να τη συνδεει κανένας αισθηματικός δεσμός. Ξέρει ίσως τι είναι οι φριχτοί πόνοι των καρκινοπαθών στο τελευταίο στάδιο της άρρώστειας τους. Δεν άγνοει ασφαλώς τις δραματικές δίκες εθανασίας που όλες σχεδόν έχουν καταλήξει σε άθωωση. Τη δίκη της νεαρής Πολωνίδος Στανισλάβας Ούνμινσκα, φίλης ενός συγγραφέα με ταλέντο που, πάσχοντας από ανίστη άρρώστεια, την ήκέτευε να τον θανατώσει, τη δίκη του Ρίτσαρντ Κόρμπετ, που σκότωσε την καταδικασμένη από την άρρώστεια μητέρα του και τόσες άλλες δίκες.

Να γιατί είπε «ναί» στην εθανασία... αλλά με επιφυλάξεις.

Μπορούμε να δεχθούμε τα επιχειρήματα του;

Ο κανένας κρίνει με τη συνείδησή του.

Αυτή η πελώρια σπειροειδής μάζα φωτεινών σωμάτων είναι ο Γαλαξίας. Το βέλος δείχνει τη θέση του ηλιακού συστήματος.

100 ΕΚ ΑΤΟΜΜΥΡΙΑ κατοικήσιμοι κόσμοι

Του HARLOW SHARLEY

ΠΙΝ αποκτήσουμε το δικαίωμα να προτείνουμε την ανθρώπινη μοίρα ως το μόνο σημαντικό στοιχείο του Σύμπαντος, θα πρέπει να θέσουμε στον εαυτό μας το πρόβλημα της πιθανής ύπαρξης άλλων μορφών ζωής στο κοσμικό Διάστημα. Είναι αδύνατο να μείνουμε ικανοποιημένοι με την υπόθεση ότι μονάχα στον πλανήτη μας υπάρχουν ζωντανά πλάσματα. Άλλα πριν ασχοληθούμε με την πιθανή διασπορά της ζωής, οφείλουμε να εξετάσουμε αν υπάρχουν στο Σύμπαν άλλοι τόποι κατάλληλοι για την ανάπτυξη των βιολογικών λειτουργιών. Το πρωταρχικό πρόβλημα δεν είναι να προσδιορίσουμε αν οι τόποι αυτοί είναι σήμερα κατοικημένοι. Πρώτα απ' όλα, θα πρέπει να διερωτηθούμε: Υπάρχουν άλλα κατοικήσιμα ούρανια σώματα, δηλαδή ούρανια σώματα που το φυσικό τους περιβάλλον θα ήταν φιλόξενο για τη ζωή, αν υπήρχαν εκεί ζωντανά πλάσματα; Καμιά έρευνα δεν είναι τόσο συναρπαστική όσο η αναζήτηση άλλων ανθρώπινων πλασμάτων, ή τουλάχιστον άλλων πλασμάτων που

μοιάζουν κάπως με τον άνθρωπο και κατοικούν στα μυστηριώδη ούρανια σώματα που διακρίνουμε με τα τηλεσκόπιά μας πέρα από το φράγμα του διαστρικού Διαστήματος. Υπάρχουν όμως τέτοια ούρανια σώματα που θα μπορούσαν να φιλοξενήσουν μίαν ανθρωπότητα, έστω και διαφορετικής μορφής από τη δική μας;

ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΚΑΙ ΑΣΤΕΡΙΑ

ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ σώμα αποτελείται από χημικά στοιχεία, όλα γνωστά και μελετημένα. Δεν υπάρχει κανένα μυστήριο στη χημική σύνθεση ενός ανθρώπινου σώματος. Το στοιχείο οξυγόνο αντιπροσωπεύει περίπου τα 65% του συνολικού όγκου του σώματός μας. Τα 18% του σώματός μας αποτελούνται από άνθρακα, 10% υδρογόνο, 3% άζωτο, 2% ασβέστιο και το υπόλοιπο 2% περιλαμβάνει ποσότητες κλάσματα πυριτίου, φωσφόρου, νατρίου, θείου, σιδήρου και μίας ντουζίνας άλλων στοιχείων, απ' αυτά που υπάρχουν στο φλοιό της Γης και στην

ύψικαμνο του Ήλιου. Τα ποσοστά ποικίλλουν στη σύνθεση των ζωντανών σωμάτων, του ποντικού και της βδέλλας, του κεφαλόποδου και του κοραλλίου. Άλλα σ' όλα ανεξαιρέτως τα ζώα συναντάμε τα ίδια βασικά στοιχεία, το οξυγόνο, τον άνθρακα, το υδρογόνο κ.λ.π. Και παρατηρούμε ότι τα στοιχεία που είναι σπάνια στο φλοιό της Γης, όπως το χρυσάφι, ή πλατίνα και το ράδιο, είναι επίσης σπάνια στη σύνθεση των ζωντανών πλασμάτων.

Τ' αστέρια αποτελούνται από τα ίδια στοιχεία που αποτελούν τον Ήλιο και το φλοιό της Γης, αυτά τα ίδια στοιχεία που αποτελούν τους γήινους ζωντανούς οργανισμούς. Απ' όσο ξέρουμε, οι φυσικοί νόμοι έχουν παντού την ίδια ισχύ. Τόσο στην καρδιά του Γαλαξία μας, όσο και στους πιο μακρινούς Γαλαξίες του Σύμπαντος, ισχύουν οι νόμοι της φυσικής που διέπουν το πλανητικό μας σύστημα — και τη ζωή μας.

Άφου λοιπόν οι νόμοι της φυσικής και της χημείας είναι γενικής ισχύος, δε θα μπορούσαμε να ελπίζουμε ότι ζώα και φυτά θα υπάρχουν παντού στο Σύμπαν, όπως υπάρχουν και στη Γη; Ή υπόθεση αυτή φαίνεται λογική, παρ' όλο που θα λέγαμε αναπόφευκτα. Άλλα πρὸς το παρόν είναι αδύνατο να δώσουμε συγκεκριμένες αποδείξεις για την ύπαρξη οργανικής ζωής σε άλλα πλανητικά συστήματα, γιατί τ' αστέρια βρίσκονται πολύ μακριά μας και οι έρευνήτες του άπειρου είναι ακόμα προσκολλημένοι στη φλούδα της Γης, αφού δεν κατάρθωσαν ακόμα να ταξιδέψουν ούτε ως τη Σελήνη. Δε μας μέ-

Τα χημικά στοιχεία είναι παντού τα ίδια και κάθε γωνιά του Σύμπαντος διέπεται από τους ίδιους φυσικούς νόμους. Ίσως δε θα συναντήσουμε πολλές εκπλήξεις στους άγνωστους κατοικήσιμους πλανήτες... Ένας διάσημος αστρονόμος της εποχής μας, ο καθηγητής Χάρλοου Σάμπλεϋ, μ'ας εξηγεί τα πρόσφατα συμπεράσματα της έπιστήμης, που προσπαθεί να δώσει απάντηση, σ' αυτό το συναρπαστικό ερώτημα: Υπάρχουν άνθρωποι στο Σύμπαν;

ναι λοιπόν παρά να υπολογίσουμε τη στατιστική πιθανότητα της ύπαρξης άλλων πλανητών που προσφέρουν φυσικά περιβάλλοντα κατάλληλα για την ανάπτυξη των ζωντανών οργανισμών. Τα επιχειρήματα που προκύπτουν από μια στατιστική ανάλυση είναι πολύ πειστικότερα από μια άδεια και περιθωριακή παρατήρηση.

Γα να δώσουμε άρκετη σαφήνεια στη συζήτηση, θα πρέπει ν' αρχίσουμε από δυο έμπειρικές παρατηρήσεις: 1) Στον όρο «ζωή» δίνουμε το νόημα που έχει συνήθως ή λέξη αυτή για μ'ας τους κατοίκους της Γης: Ένα βιοχημικό φαινόμενο που προϋποθέτει την ύπαρξη οξυγόνου, άζωτου και άνθρακος και απαιτεί την παρουσία νερού σε ύγρη κατάσταση (θεωρητικά, μπορούμε να φανταστούμε και άλλους τύπους ζωής: Για παράδειγμα, ζωντανές ύλες όπου το πυρίτιο χρησιμοποιείται στη θέση του άνθρακος και το θειάφι αντικαθιστά το οξυγόνο στην αναπνευστική λειτουργία. Τέτοιες μορφές είναι άπιθανες, ώλλ' όχι αδύνατες). 2) Κατά συνέπεια, ο Άρης και η Άφροδίτη είναι οι μόνοι πλανήτες του ηλιακού συστήματος, εκτός της Γης, που μπορούν, θεωρητικά, να φιλοξενήσουν ζωντανούς οργανισμούς. Υπάρχουν βάσιμοι λόγοι για να υποθέσουμε πως οι ζωικές μορφές του Άρεως, αν υπάρχουν, θα είναι κατωτέρου βιολογικού επιπέδου, πρωτόζωα και πρωτόφυτα. Η επιφάνεια της Άφροδίτης είναι ακόμα σκοτεινό αίνιγμα για τους αστρονόμους, ώλλ' η ύπαρξη ζωντανών οργανισμών σ' αυτό τον πλανήτη, λόγω της ατμοσφαιρικής συνθέσεως και της θερμοκρασίας του, θεωρείται ελάχιστα πιθανή.

Η ζωή, αν της δοθεί καιρός να προσαρμωθεί στις μεταβολές του περιβάλλοντος, είναι πεισματική, ρωμαλέα και ανθεκτική. Ακόμα και στα θειούχα νερά και στις θερμότερες ανακαλύπτουμε ζωντανούς μικροοργανισμούς. Ήρσιμένα λουλούδια ξεφυτρώνουν κάτω από τα χιόνια των Άλπεων. Τόσο τα φυτά όσο και τα ζώα μπορούν ν' ανθίσουν επί πολύ στις φλογερές έρήμους, υπό τις δυσμενέστερες φυσικές συνθήκες. Υπάρχουν σπόροι που αντέχουν επ' άπειρο στην άβυσσος και στην κατάψυξη χωρίς να χάσουν τις αναπαραγωγικές τους ιδιότητες. Η ζωή, όπως τη γνωρίζουμε στη Γη, έχει αξιοθαύμαστες ικανότητες προσαρμογής. Άλλ' υπάρχουν όρια στην επιβίωση και την ανάπτυξη της ζωντανής ύλης. Ένα απ' αυτά τα ανυπέρβλητα όρια είναι ο βαθμός της θερμοκρασίας και η ένταση των ακτινοβολιών που επικρατούν στην επιφάνεια των ούρανίων σωμάτων.

ΠΡΕΠΕΙ εύθυς αμέσως ν' αποκλείσουμε κάθε πιθανότητα ύπαρξης ζωντανών οργανισμών πάνω στη φλογερή επιφάνεια των δισεκατομμυρίων ακτινοβόλων αστερών του Σύμπαντος. Οι φλόγες του Ήλιου περιέχουν πλούτο ζωικών ατόμων όπως οξυγόνο, το άζωτο, το υδρογόνο, το ασβέστιο κι' ο άνθρακας — τα θεμελιώδη συστατικά της ζωντανής ύλης — ώλλ' η θερμοκρασία τους είναι τόσο υψηλή, ώστε δεν μπορούμε να υποθέσουμε πως έχουν συντεθεί σε οργανικές ύλες όπως αυτές που γνωρίζουμε στη Γη. Στην επιφάνεια μερικών από τα ψυχρότερα αστέρια, όπως ο Άντάρης, και στις ηλιακές κηλίδες, έχουν ανιχνευθεί (με τη φασματοσκοπική ανάλυση) ώρσιμένα μόρια, δηλαδή χημικές ενώσεις ατόμων, αλλά τίποτα που να μοιάζει με τη λεπτή και πολύπλοκη μοριακή δομή των πρωτεϊνών που αποτελούν τη βάση των απλούστερων όσο και των ανώτερων μορφών της ζωντανής ύλης. Έξ' άλλου, η φλογισμένη επιφάνεια των αστερών δεν άνεχεται την

ώνονται από την τριβή με την ατμόσφαιρα προτού φτάσουν στην επιφάνεια του πλανήτη μας, ώλλα τα μεγαλύτερα, αφού χάσουν ένα μέρος του όγκου τους, πέφτουν στο έδαφος σαν βροχή από πέτρες. Ακόμα και στα μεγαλύτερα θραύσματα μετεωριτών είναι αδύνατο ν' αναστηθεί οποιαδήποτε μορφή ζωής, κι' αυτό για πολλούς λόγους, μεταξύ των οποίων μπορούμε να σημειώσουμε: 1) Η μάζα τους είναι πολύ μικρή και συνεπώς η έλκτική τους δύναμη είναι πολύ ασθενής για να συγκρατήσει μίαν ατμόσφαιρα. (Ακόμα και η Σελήνη, που είναι ένα σώμα πολύ πιο μεγάλο από το μεγαλύτερο μετεωρίτη, δεν έχει άρκετη έλξη για να διατηρήσει γύρω της το διοξείδιο του άνθρακος και τ' οξυγόνο που είναι απαραίτητα για την αναπνοή των φυτών και των ζώων). 2) Οι μεγάλοι μετεωρίτες που κυκλοφορούν ανάμεσα στ' αστέρια είναι πολύ ψυχροί για να διατηρήσουν έστω και ίχνη νερού σε ύγρη κατάσταση. 3) Όλοι οι μετεωρίτες του διαστρικού Διαστήματος είναι υ-

Έκρηξεις πυρακτωμένης λάβας από τους κώνους του ήφαιστείου Άσκζα, στο ανατολικό Αροπέδιο της Ισλανδίας, που είχε έκραγει στις 27 Οκτωβρίου, 1961. Η λάβα έφθασε σε ύψος 300 μέτρων κι' ο καπνός 3.000 μέτρων.

προυσία νερού σε ύγρη κατάσταση. Τ' αστέρια λοιπόν αποκλείεται να φιλοξενήσουν οποιαδήποτε μορφή ζωής και δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι στο σύνολό τους αποτελούν περίπου το ήμισυ της κοσμικής ύλης του Σύμπαντος. Εκτός από τα φωτεινά ούρανια σώματα, το Σύμπαν περιλαμβάνει κι' ένα σημαντικώτατο ποσοστό διαστρικών αερίων και κοσμικού κοινοτού, διάσπαρτων σωματιδίων που ποικίλλουν σε μέγεθος. Αυτά τα σωματίδια της διαστρικής ύλης παίρνουν την όψη των μετεωριτών όταν εισδύουν στην ατμόσφαιρα της Γης. Τα μικρότερα ξεαρι-

περβολικά έκτεθειμένοι στις θανάσιμες ραδιενεργές ακτινοβολίες των αστερών. Άλλα μήπως μπορεί να υπάρξει ζωή στους κομήτες; Καί γι' αυτούς ισχύουν, ότι αναφέραμε πιο πάνω για τους μετεωρίτες. Οι κομήτες δεν είναι παρά συμπυκνώσεις κοσμικού κοινοτού και μετεωρικών θραυσμάτων που περιβάλλονται από διάφορα εξαιρετικά υλικά. Έτσι, στην έρευνά μας για τους κατάλληλους τόπους ανάπτυξης της ζωής, αφού αποκλείσουμε τ' αστέρια, τους μετεωρίτες και τους κομήτες, δεν απομένουν παρά οι πλανήτες. Άλλο κι' αυτοί δεν μπαίνουν όλοι στο λογαριασμό.

Στο Σύμπαν υπολογίζεται ότι περιέχονται συνολικά πάνω από 100 τρισεκατομμύρια φωτεινά ουράνια σώματα.

Για να φιλοξενήσει ένας πλανήτης τη ζωή δεν πρέπει να είναι ούτε πολύ κοντά ούτε πολύ μακριά από τον ήλιο του, ώστε η ζέστη και το κρύο που επικρατούν στην επιφάνειά του να μην είναι υπερβολικά. Και δεν πρέπει να είναι πολύ μικροί, γιατί αν η έλκτική τους δύναμη είναι ασθενής δε θα μπορούν να συγκρατήσουν γύρω τους μιάν ατμόσφαιρα. Επίσης, η ατμόσφαιρα των κατοικήσιμων πλανητών δεν πρέπει να είναι τοξική, πρέπει να έχουν άφθονο πόσιμο νερό κι' ο φλοιός τους πρέπει να είναι στερεός και γόνιμος. Σημειώνουμε ωστόσο πως οι προϋποθέσεις αυτές έχουν πολύ σχετική σημασία, γιατί ξέρουμε πως η προσαρμοστικότητα των ζωντανών οργανισμών είναι μεγάλη και, θεωρητικά, θα μπορούσαν να εξελιχθούν σ' ένα περιβάλλον τοξικό και ακατάλληλο για τη ζωή των γήινων πλασμάτων.

Τέλος, οι πλανήτες με τις κατάλληλες διαστάσεις, την κατάλληλη θερμοκρασία και ατμοσφαιρική σύνθεση, πρέπει επίσης να κινούνται και στις κατάλληλες τροχιές. Τροχιές υπερβολικά εκκεντρικές, όπως αυτές των περισσότερων κομητών, φέρνουν τους πλανήτες πολύ κοντά και πολύ μακριά από τον ήλιο τους. Αυτό σημαίνει τρομερές μεταπτώσεις της θερμοκρασίας

που δεν εύνουν την ανάπτυξη της ζωής.

Πόσοι τέτοιοι κατοικήσιμοι πλανήτες υπάρχουν στο Σύμπαν; Έχουν διατυπωθεί διάφορες θεωρίες για τη γένεση του Σύμπαντος, άλλ' όποια κι' αν δεχθούμε, μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι πλανήτες όπως αυτοί που γνωρίζουμε στο ηλιακό μας σύστημα είναι φυσικά και κοινάτα προϊόντα (ή μάλλον υποπροϊόντα) της αστρικής εξέλιξης.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε πως ο Ήλιος μας ανήκει σ' έναν εξαιρετικά διαδεδομένο τύπο ακτινοβόλου σώματος. Υπάρχουν τουλάχιστον εκατό χιλιάδες αστέρια πανομοιότυπα με τον Ήλιο μας σαν να έχουν βγει από το ίδιο καλούπι. Τις ομοιότητες αυτές τις διαπιστώνουμε χάρη στη φασματοσκοπική ανάλυση που μας επιτρέπει να μετρήσουμε από μακριά τη φωτεινότητα, τη μάζα, τις διαστάσεις και τη σύνθεση ενός αστρού. Αλλά τ' αστέρια δε χρειάζεται απαραίτητα να είναι όμοια με τον Ήλιο για να διαθέτουν κατοικήσιμους πλανήτες. Αν το αστέρι είναι θερμότερο, οι κατοικήσιμοι πλανήτες μπορεί να βρίσκονται λίγο μακρύτερα. Αν είναι ψυχρότερο, οι πλανήτες θα πρέπει να βρίσκονται λίγο πιο κοντά στην ενεργειακή τους εστία.

Ο Ήλιος και τα 100.000 αστέρια που του μοιάζουν δεν είναι συγκεντρωμένα σε ώριμη περιοχή του Γαλαξία. Βρίσκονται κατεπαρμένα σε μια τεράστια γαλαξιακή ζώνη, κι' αυτό αποτελεί μια ένδειξη πως υπάρχουν άφθονοι κατοικήσιμοι πλανήτες στο Σύμπαν.

ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΓΑΛΑΞΙΩΝ

ΥΠΑΡΧΕΙ πάντως ένας σημαντικός περιορισμός στην πιθανότητα σχηματισμού πλανητών που συγκεντρώνουν τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της ζωής. Ο περιορισμός αυτός οφείλεται στην άφθονία των διδύμων και πολλαπλών αστέρων. Έδώ κι' έναν αιώνα, οι αστρονόμοι νόμιζαν ότι τα διδυμα αστέρια ήταν ένα σπάνιο φαινόμενο του Σύμπαντος. Με την τελειοποίηση των οπτικών οργάνων και γενικά της αστρονομικής τεχνικής για την ανίχνευση διδύμων και πολλαπλών αστέρων, άποκτησαμε μια εικόνα του Σύμπαντος έντελως διαφορετική. Οι αστρονόμοι δέχονται τώρα ότι τα 40% των αστρών είναι κατανεμημένα σε ζεύγη και σε πολλαπλά συστήματα. Από τα 55 αστέρια που γνωρίζουμε σε μιάν ακτίνα 130 τρισεκατομμυρίων χιλιομέτρων γύρω από τη Γη, μόνο τα 31 είναι απλά και πολλά απ' αυτά δεν αποκλείεται να έχουν συντρόφους στο μέλλον. Σ' ένα σύστημα διπλών ή τριπλών αστέρων, είναι μάλλον άπιθανο να υπάρχουν κατοικήσιμοι πλανήτες, γιατί σύμφωνα με τους νόμους της έλξης, οι τροχιές τους θα είναι ασταθείς. Συνεπώς, μόνο τα απλά αστέρια — ίσως και τα διδυμα που βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση το ένα από το άλλο — μπορούν να έχουν κατοικήσιμους πλανήτες με σταθερές τροχιές.

Από τον κατά προσέγγιση υπολογισμό του αριθμού των αστρών που αποτελούν το Γαλαξία μας και από τον υπολογισμό του αριθμού των Γαλαξιών τους οποίους ανιχνεύουμε με τα σύγχρονα οπτικά και ραδιοαστρονομικά μας τηλεσκόπια, μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι περιέχονται συνολικά στο Σύμπαν πάνω από εκατό τρισεκατομμύρια φωτεινά ουράνια σώματα, δηλαδή αστέρια που το καθένα μπορεί να εξασφαλίσει με την ακτινοβολία του τις φωτοχημικές αντιδράσεις που αποτελούν βάση των ζωτικών λειτουργιών της οργανικής ύλης. Ίσως μονάχα ένα μικρό ποσοστό από τους Ήλιους αυτούς είναι αστέρια απλά με πλανητικό σύστημα γύρω τους. Ίσως μόνο ένα μικρό ποσοστό απ' αυτά τ' αστέρια με πλανητικό σύστημα έχουν πλανήτες με σταθερή τροχιά. Ίσως απ' αυτά τ' αστέρια με σταθερούς πλανήτες, μόνο ένα μικρό ποσοστό περιλαμβάνει ένα ή δυο πλανήτες στις κατάλληλες αποστάσεις. Και απ' αυτούς τους πλανήτες ίσως μόνο ένας στους εκατό κινείται σε άριστα κυκλική τροχιά ώστε να μην παρατηρούνται σημαντικές μεταπτώσεις της θερμοκρασίας. Μπορού-

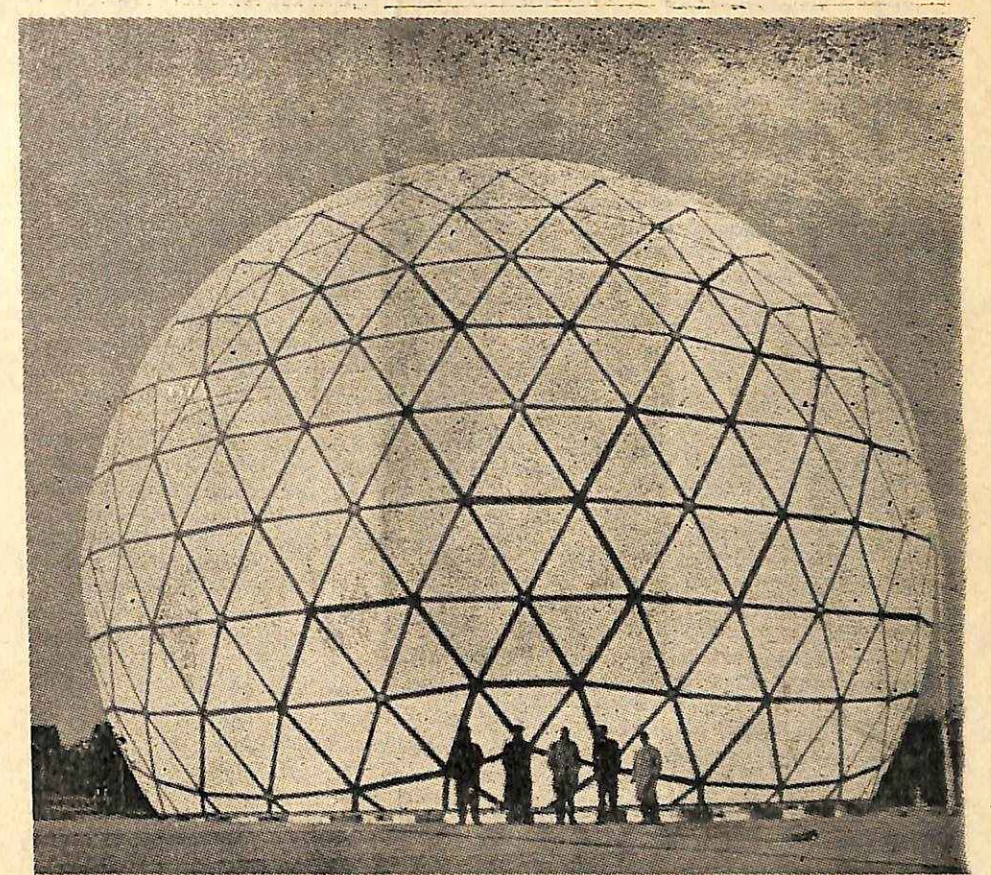
με να συνεχίσουμε με διαδοχικούς περιορισμούς του ποσοστού των κατοικήσιμων πλανητών, αποχωρίζοντας ένα μικρό ποσοστό από ένα μικρό ποσοστό — γιατί όπως είδαμε υπάρχουν πολλές ουσιώδεις προϋποθέσεις για να αναπτυχθεί σ' έναν πλανήτη το φαινόμενο που λέγεται «ζωή» και ασφαλώς λίγοι πλανήτες θα συγκεντρώνουν όλες αυτές τις προϋποθέσεις, κατάλληλες αποστάσεις, κατάλληλες διαστάσεις, κατάλληλη τροχιά, κατάλληλη ατμόσφαιρα κ.λ.π. κ.λ.π. Με τέτοιες διαδοχικές αφαιρέσεις θα μπορούσαμε να φτάσουμε στο μηδέν και να πούμε ότι δεν υπάρχουν στο Σύμπαν άλλοι κατοικήσιμοι πλανήτες εκτός από τη Γη μας. Εύτυχως όμως ο αριθμός των αστρών είναι τόσο... αστρονομικός, ώστε με τους αυστηρότερους υπολογισμούς θα μείνει πάντα ένα πιθανό υπόλοιπο κατοικήσιμων πλανητών.

Ας κάνουμε λοιπόν έναν υποθετικό λογαριασμό: Δεχόμαστε ότι, εξ αιτίας διαφόρων παραγόντων, μονάχα ένα αστέρι επί χιλίων έχει γύρω του ένα πλανητικό σύστημα. Εγώ προσωπικά πιστεύω πως είναι λογικότερο να δεχθούμε ότι τουλάχιστον ένα αστέρι επί πενήντα, δηλαδή είκοσι επί χιλίων, έχουν πλανητικά συστήματα. Και υπάρχουν άλλοι αστρονόμοι που θα ήταν πρόθυμοι ν' αυξήσουν αυτό το ποσοστό τουλάχιστον σε δέκα επί εκατό. Άλλ' ας δεχθούμε τη δυσμενέστερη περίπτωση και ας πούμε ότι μονάχα ένα αστέρι επί χιλίων έχει γύρω του πλανήτες κι' ότι απ' αυτά που έχουν πλανήτες μονάχα ένα επί χιλίων έχει έναν ή περισσότερους πλανήτες στην κατάλληλη απόσταση ώστε να υπάρχει νερό και θερμοκρασία ευνούκη για την ανάπτυξη του πρωτοπλάσματος. Στο ηλιακό μας σύστημα, υπάρχουν δυο ή τρεις πλανήτες στην κατάλληλη απόσταση (Γη, Άρης και Άφροδίτη). Ας υποθέσουμε ακόμα ότι απ' αυτά τ' αστέρια που έχουν πλανήτες στις κατάλληλες αποστάσεις, μονάχα ένα επί χιλίων έχει έναν πλανήτη αρκετά μεγάλο για να συγκρατήσει γύρω του μιάν ατμόσφαιρα. Στο ηλιακό μας σύστημα τουλάχιστον έφτια πλανήτες επί έννεα έχουν ατμόσφαιρα. Όλες αυτές οι αφαιρέσεις μειώνουν κατά ένα δισεκατομμύριο φορές τον αριθμό των αστρών με κατοικήσιμους πλανήτες.

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΒΛΑΣΤΗΣΕΩΣ

ΥΠΑΡΧΕΙ ακόμα μια προϋπόθεση για να γίνει ένας πλανήτης κατοικήσιμος: Η χημική σύνθεση του νερού και της ατμόσφαιρας πρέπει να είναι τέτοια ώστε να επιτρέπει την εξέλιξη των μορίων της ανόργανης ύλης σε οργανικά μόρια. Ας δεχθούμε πως η προϋπόθεση αυτή εξασφαλίζεται μία φορά στις χίλιες.

Συνυπολογίζοντας όλους αυτούς τους περιορισμούς των πιθανοτήτων (δεχθήκαμε παντού τη χειρότερη περίπτωση) καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι μονάχα ένα αστέρι επί ένδος δισεκατομμυρίων συγκεντρώνει όλες τις προϋποθέσεις της ανάπτυξης της ζωής σ' έναν από τους πλανήτες του. Πόσοι λοιπόν είναι οι κατοικήσιμοι πλανήτες; Αν διαιρέσουμε τον συνολικό αριθμό των αστρών με τον αριθμό 1.000.000.000, βρίσκουμε ότι τουλάχιστον εκατό έκα-

Το μεγαλύτερο «πλαστικό» οικόδομημα της Εύρώπης είναι αυτή η πελώρια σφαίρα από πλαστική ύλη διαμέτρου 23 μέτρων και ύψους 17, που κατασκευάστηκε στην Άγγλεια ως προστατευτικό περίβλημα μιάς συσκευής ραντάρ.

τομμύρια πλανητικά συστήματα εκπληρούν όλους τους όρους της οργανικής εξέλιξης της ζωής. Ο αριθμός αυτός είναι το ελάχιστο πιθανό ποσοστό και κατά τη γνώμη μου θα δρισκόμαστε πλησιέστερα προς την πραγματικότητα αν τον πολλαπλασιάσουμε επί χίλια: Έτσι θα καταλήγαμε στο συμπέρασμα πως υπάρχουν τουλάχιστον ένα δισεκατομμύριο κατοικήσιμοι πλανήτες.

Άλλα το γεγονός ότι ένας πλανήτης έχει την κατάλληλη ατμόσφαιρα, θερμοκρασία, νερό κτλ. δεν σημαίνει και ανάγκη ότι κατοικείται από εξελιγμένους ζωντανούς οργανισμούς. Όλα αυτά τα εκατομμύρια των κατοικήσιμων πλανητών δε φιλοξενούν κατ' ανάγκην εξελιγμένα πλάσματα, παρόμοια ή ανώτερα απ' αυτά που υπάρχουν στη Γη. Το ζωντανό πρωτόπλασμα υπόκειται σε κινδύνους και συχνά η εξέλιξη του εξαρτάται από αστάθμητους παράγοντες, ιδιαίτερα κατά τα πρώτα στάδια της εξέλιξής του.

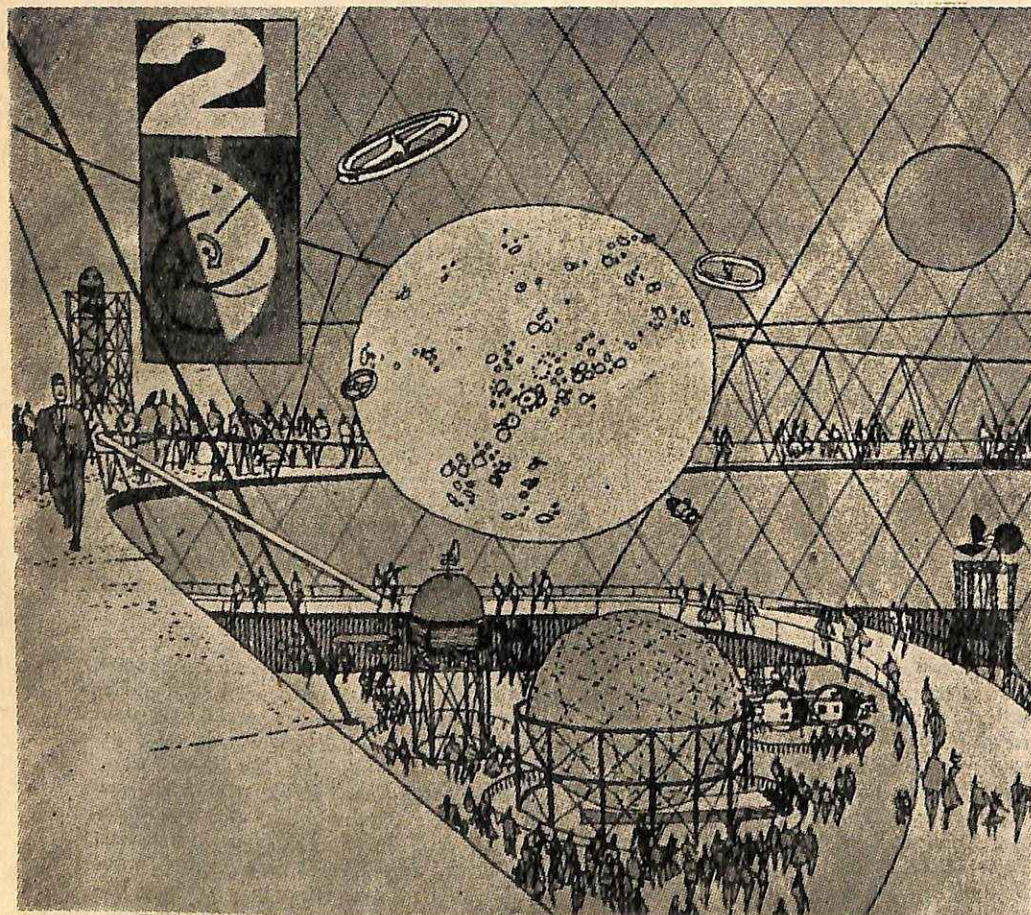
Στον πλανήτη μας η ζωή, δε γνωρίζουμε πως ακριβώς, πέτυχε να διατηρηθεί και να εξελιχθεί προσαρμοζόμενη στις συνεχείς μεταβολές του φυσικού περιβάλλοντος. Ίσως η βλάστηση έπαιξε σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της ατμόσφαιρας, γιατί τα φυτά συνετέλεσαν στην αντικατάσταση των υδρατμών και του υδρογόνου, που επικρατούσαν άλλοτε στην ατμόσφαιρα, με τ' οξυγόνο που υπερισχύει σήμερα. Η παραγωγή οξυγόνου από τα φυτά, αντισταθμίζεται σήμερα κατά μέγα μέρος από την κατανάλωση οξυγόνου από το

αναπνευστικό σύστημα των ζώων. Το διοξείδιο του άνθρακος που παράγεται από τα ζώα (καθώς και από την αποσύνθεση των φυτικών υλών, από τη φωτιά και τις ήφαιστιακές αναθυμιάσεις) προσφέρει τον απαραίτητο άνθρακα για τον σχηματισμό των υδατανθράκων του φυτικού κόσμου.

Ίσως η ζωή έχει άρchiσει να εξελίσσεται ακόμα και στον Άρη, τον υπ' αριθ.4 πλανήτη του ηλιακού συστήματος. Η χημική σύνθεση της ατμόσφαιρας του Άρεως, καθώς και οι κλιματολογικές συνθήκες, είναι σημαντικά διάφορες από τις δικές μας. Άλλ' η τάση προς οργανική εξέλιξη δεν αποκλείεται να έχει οργανωθεί και στον Άρη, και λόγω της σχετικής έλλειψης οξυγόνου οι φυτικές και οι ζωϊκές μορφές του, αν υπάρχουν θα πρέπει να βρίσκονται ακόμα σε πρωτόγονη κατάσταση.

Άλλ' έστω κι' αν υποθέσουμε ότι μονάχα σ' έναν κατοικήσιμο πλανήτη επί χιλίων το άρχικό πρωτόπλασμα εξελίχθηκε ως το ανώτερο βιολογικό επίπεδο της Γης, μένουν ακόμα τουλάχιστον εκατό εκατομμύρια πλανήτες στους οποίους η ύπαρξη εξελιγμένων ζωϊκών μορφών μπορεί να θεωρηθεί πιθανή.

Πρέπει επίσης να λάβουμε υπ' όψη τη δυνατότητα βαθμιαίας προσαρμογής σε φυσικές συνθήκες πολύ διαφορετικές απ' αυτές που γνωρίζουμε στη Γη. Με την εξελικτική προσαρμογή των ζωντανών πλασμάτων, μια κατάσταση που είναι σήμερα θανάσιμη μπορεί κάποτε να γίνει υποφερτή: Ξέρουμε ότι ακόμα και τα ισχυρότερα δηλητήρια χάνουν

Στη διεθνή έκθεση «21ος αιώνας» του Σηάτλ που ετοιμάζεται πυρετωδώς, η σφαίρα αυτή που παριστάνει τη Γη θα χρησιμεύσει για την προβολή φωτεινών εικόνων.

την τοξική τους επίδραση πάνω στους ζωντανούς οργανισμούς αν ληφθούν κατά μικρές δόσεις και δημιουργηθεί ένας προοδευτικός έθισμός. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι ένας ζωντανός οργανισμός θα ήταν ικανός ν' ανθέξει σε πολύ μεγαλύτερες δόσεις υπερϊωδών ακτινοβολιών αν τις συνήθιζε σιγά σιγά. Είναι πιθανώτατο, άλλωστε, ότι τα πρώτα ζωντανά πλάσματα της Γης ήταν υποχρεωμένα ν' αντιμετωπίσουν υπερϊωδείς ακτινοβολίες πολύ μεγαλύτερες εντάσεως απ' αυτές που ύφιστάμεθα σήμερα, γιατί το «φράγμα του δζοντος», σε ύψος είκοσι μιλίων από την επιφάνεια του πλανήτη μας, είναι σχετικά πρόσφατο προϊόν του εξελικτικού μετασχηματισμού της ατμόσφαιρας που οφείλεται στην παραγωγή οξυγόνου σε μεγάλη κλίμακα από τις χημικές διεργασίες των φυτών. Καί είναι γνωστό πως αυτό το φράγμα του δζοντος απορροφά τις υπερϊωδείς ακτίνες και αμβλύνει τη θανάσιμη έντασή τους. Μπορούμε λοιπόν να εϊμάστε βέβαιοι πως η ζωή παρουσιάζει δυνατότητες προσαρμογής σε φυσικές, χημικές και κλιματολογικές συνθήκες που διαφέρουν, περισσότερο ή λιγώτερο, από κείνες που θεωρούμε απαραίτητες για την ανάπτυξη των ζωντανών οργανισμών της Γης.

Δέν μπορούμε να ξέρουμε πού βρίσκονται οι κατοικήσιμοι αυτοί πλανήτες: Ίσως δέ θα τώ μάθουμε ποτέ, απομονωμένοι καθώς είμαστε σε μία γωνία του Διαστήματος και ώπλισμένοι με όργανα παρατηρήσεως πού, ως έλπίσουμε, είναι άκομα πρωτόγονα. Άλλ' έστω κι' αν είναι αδύνατο να τους ανιχνεύσουμε με τα τηλεσκόπια και τις φωτογραφικές μηχανές μας, ή ύπαρξη των κατοικήσιμων πλανητών προσδιορίζεται με βεβαιότητα χάρη στη στατιστική μέθοδο. Στο Γαλαξία μας πρέπει να υπάρχουν τουλάχιστον εκατό χιλιάδες τέτοιοι πλανήτες, αν δεχθούμε τους υπολογισμούς των περισσότερων άστρονόμων. Άλλ' αν δεχθούμε την πιο άπαισιόδοξη άποψη, πρέπει να υποθέσουμε ότι δέν υπάρχει παρά ένας τέτοιος πλανήτης σε κάθε δώδεκα Γαλαξίες.

ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΕΩΣ

ΕΠΙΣΗΣ είναι αδύνατο να καθορίσουμε τον τύπο των ζωντανών οργανισμών πού κατοικούν σ' αυτούς τους κόσμους. Πρόκειται για ζώα και φυτά του πιο πρωτόγονου μονοκυτταρικού τύπου; Ή μήπως υπάρχουν άλλα βασίλεια της φύσεως, εξελιγμένα σε παράξενες μορφές, ούτε ζωϊκές ούτε φυτικές, άλλ' ίσως ενός ενδιάμεσου τύπου; Θα έναίμε ίσως έμβρόντητοι βλέποντας ένα μεγάλο δέντρο να μαζεύει τις ρίζες του και να περπατάει προς ένα γονιμώτερο έδαφος, ή ένα ζώο πού παραιτείται από τώ δώρο της κινητικότητας και, απλώνοντας τις ρίζες του στο χώμα, τρέφεται από τις όρυκτες ουσίες του εδάφους και τη φωτοσύνθεση των ήλικων άκτινών. Άλλά και στις κατώτερες βιολογικές μορφές θα μπορούσαμε να φαντασθούμε πολλά παράδοξα. Η χλωροφύλλη, ή καρωτίνη και ή ξανθοφύλλη δέν είναι ίσως οι μόνες

ουσίες πού προσφέρονται για την εκμετάλλευση της ενέργειας πού άκτινοβολείται από τον Ήλιο. Ο Ήλιος μας είναι ένα κίτρινο άστέρι και άκτινοβολεί ενέργεια άρισμένου μήκους κύματος στο όποιο έχουν προσαρμοσθεί τα ζωντανά πλάσματα της Γης, ιδιαίτερα τα φυτά πού χρησιμοποιούν τη χλωροφύλλη για τη φωτοσύνθεση. Άλλ' οι μορφές ζωής πού εξαρτώνται από τους έρυθρους ή τους γαλάζιους άστέρες, θα πρέπει να χρησιμοποιούν άλλα μη-κη άκτινοβολίας και συνεπώς οι χημικοί τους μετασχηματιστές ενέργειας θα είναι τελείως διαφορετικοί από τη χλωροφύλλη.

Πάντως, αν και δέν μπορούμε να φαντασθούμε τώ είδος της εξελιγμένης ζωής πού κυριαρχεί σ' έναν κατοικήσιμο πλανήτη Χ, μπορούμε λογικά να υποθέσουμε πως αυτές οι εξελιγμένες μορφές ζωής θα παρουσιάζουν άρισμένες αναλογίες με κάποιο από τώ πολυποικιλια είδη πού κατοικούν στον πλανήτη μας. Είναι έκπληκτικό τώ γεγονός ότι πολλές από τις βιοχημικές ιδιότητες και τις θεμελιώδεις λειτουργίες του μεταβολισμού είναι ταυτόσημες σε χιλιάδες ζωϊκά και φυτικά είδη της Γης τα όποια στην εμφάνιση και στις διαστάσεις παρουσιάζουν τεράστιες διαφορές. Τώ ταπεινό τριφύλλι και ή γιγαντιαία σεκκία της Καλιφορνίας έχουν κοινά χαρακτηριστικά στη ροή του χυμού, τη δομή του μίσχου, τη ριζοφυΐα, τη λειτουργία της φωτοσυνθέσεως. Στα ποντίκια όσο και στις φάλαινες, στις γάτες όσο και στους ανθρώπους, ή καρδιά και οι πνεύμονες έχουν την ίδια δομή κι' έκτελούν τις ίδιες βασικές λειτουργίες. Αυτές οι τόσο συχνές αναλογίες στον εξελικτικό μηχανισμό και στο τελικό άποτέλεσμα της εξέλιξης, μάς πείθουν ότι στη βιολογική εξέλιξη των ζωντανών πλασμάτων υπάρχουν υποχρεωτικοί δρόμοι πού περνούν από τους ίδιους σταθμούς και καταλήγουν στο ίδιο τέρμα. Άν αυτό είναι άληθινό, τότε πρέπει να υποθέσουμε ότι στον πλανήτη Χ οι βιολογικές λειτουργίες θα παρουσιάζουν

όμοιότητες με τις βιολογικές λειτουργίες πού γνωρίζουμε στη Γη και τώ τελικό άποτέλεσμα της εξέλιξης θα είναι περίπου άνάλογο.

Ένας συνδυασμός καθαρών χημικών στοιχείων υπό τις ίδιες συνθήκες παράγει πάντα τώ ίδιο άποτέλεσμα — την ίδια χημική αντίδραση, την ίδια έκρηξη, την ίδια όσμη, τώ ίδιο χρώμα. Άπ' αυτή την παρατήρηση θα μπορούσαμε ίσως να συμπεράνουμε ότι ένας συνδυασμός άστρικού φωτός, νερού σε ύγρη κατάσταση, άνθρακος, άζώτου και άλλων άτόμων θα πρέπει πάντα να καταλήγει στην παραγωγή του ίδιου πρωτοπλάσματος, υπό τις ίδιες φυσικές συν-πλάσματος, υπό τις ίδιες υφισκίες συν-θήκες του περιβάλλοντος, θα καταλήγει πάντα στην παραγωγή ζωϊκών και φυτικών ειδών πού, έστω κι' αν ή έξωτερική μορφολογία τους είναι διαφορετική, θα διέπονται πάντα από τις ίδιες ζωτικές λειτουργίες. Άν έπισκεφθούμε τον υποθετικό πλανήτη Χ πού είναι παρόμοιος με τη Γη σε θερμοκρασία, δομή και όγκο, ίσως δέ θα βρεθούμε αντιμέτωποι με μιάν άλλόκοτη και άκατανόητη βιολογία. Τώ πολύ πολύ θα μάς φαινόταν παράξενο τώ σκηνικό του φυσικού περιβάλλοντος, όπως θα φαινόταν παράξενο στους σημερινούς ανθρώπους τώ περιβάλλον της Γης κατά την άνθρακοφόρα διάπλαση, πριν από 150 εκατομμύρια χρόνια, όταν ή επιφάνεια της στεριάς ήταν σκεπασμένη από γιγαντιαία βλάστηση και τώ πελώρια σαυροειδή κυριαρχούσαν στον πλανήτη μας, ενώ τώ λουλούδια δέν είχαν ακόμα εμφανισθεί.

Συμπερασματικά, έχουμε βασίμους λόγους να υποθέτουμε πως ή βιολογία του πλανήτη Χ, όπως και των άλλων άγνωστων πλανητών, θα μπορούσε να έχει πολλά κοινά σημεία με τις ζωντανές μορφές του πλανήτη πού κατοικούμε, γιατί τώ χημικά στοιχεία είναι παντού τώ ίδια και κάθε γωνιά του Σύμπαντος διέπεται από τούς ίδιους φυσικούς νόμους γενικής ισχύος.

HARLOW SHAPLET

Μαδάλε'ολι

ΕΤΑΙΣΘΗΤΗ ΜΤΗ

Τά πολύχρωμα φτερά πού απλώνει τώ παγώνι για να κατακτήσει την... παγώνα του και τώ έρωτικό κελάδημα του κοκκινολαίμη, δείχνουν ότι τώ πουλιά είναι ευαίσθητα στα χρώματα και τούς ήχους. Άλλά στη μεγάλη του πλειονότητα ό φτερωτός κόσμος δέ διαθέτει έξ ίσου λεπτή όσφρηση... Δυό ζωολόγοι του πανεπιστημίου του Μαϊάμι βεβαιώνουν ώστόσο πως ή αίσθηση της όσφρησης είναι ιδιαίτερος άνεπτυγμένη σε ώρισμένα πετούμενα, όπως οι γυγες. Οι έπιστήμονες έκλεισαν ένα ζευγάρι τέτοιων άπακτικόν σ' ένα κλουβί. Τούς προσφέρουν δυό σκεπασμένα δοχεία, έκ των όποιων τώ ένα περιείχε κρέας και τώ άλλο ήταν κε-νό. Στα καλύμματα των δοχείων έπλησαν μικρές τρύπες για να περ-

νούν οι όσμές. Οι γυγες διαλέγουν πάντα τώ δοχείο πού περιέχει τώ κρέας. Άλλά τώ πιο παράδοξο είναι ότι μπορούν να ξεχωρίσουν τις όσμές των διαφόρων κρεάτων και έδηλώνουν σταθερές προτιμήσεις. Τώ έδεσμα πού προτιμούν οι γυγες περισσότερο απ' όλα τ' άλλα είναι τώ πρόσφατα σφαγμένο κατόπουλο.

Έπιστήμονες του Ίνστιτούτου όντολογίας της Μόσχας, οι όποιοι ασχολούνται με ξενεγες για τόν καρ κίνο, άπομόνωσαν μιά ούσια πού παράγεται από τώ υπερίον, την σαρκολυσίνη, για την όποια πιστεύεται ότι είναι δυνατόν να έχει τώξικά άποτέλεσματα και καταστροφικά στα καρκινωπαθή κύτταρα.

Ο καθηγητής Λαρινώφ, της Ίατρικής Ακαδημίας της Μόσχας, έξέφρασε την άποψη ότι με την χρησιμοποίηση της ούσιας αυτής, οι Σοβιετικοί έπιστήμονες ενδέχεται να ανακαλύψουν την σύνθεση των φαρμάκων πού θα επιτρέψουν την πλήρη νίκη πάνω στον καρκίνο.

Οι άνθρωπινες ιδιότητες ΤΩΝ ΖΩΩΝ

Οι έρευνες της ζωϊκής ψυχολογίας μάς πείθουν για την ύπαρξη ώρισμένων άνθρωπινων χαρακτηριστικών στη συμπεριφορά των ζώων.

Ξέρουμε ποιές είναι οι διαφορές ανάμεσα στον άνθρωπο και τώ θερμόαιμα ζώο, άλλ' οι όμοιότητες πού διαπιστώνουμε είναι άκόμα πιο σημαντικές. Καί όσο περισσότερο ζούμε κοντά στα πλάσματα της φύσεως, τόσο άνακαλύπτουμε στα φερσίματά τους άνθρωπινες ιδιότητες και ανθρώπινα αίσθήματα...

χω άκούσει πολλούς διάσημους φυσιοδίφες ν' άφηγούνται με ειλικρίνεια διάφορες ιστορίες πουλιών ή θηλαστικών πού ενισχύουν την αντίληψη των κοινών ανθρώπων για τις άνθρωπινες ιδιότητες των ζώων.

ΤΟ ΠΟΝΕΤΙΚΟ ΘΑΛΑΣΣΟΠΟΥΛΙ

Οι έρευνητές πού ειδικεύονται στη μελέτη της συμπεριφοράς των πουλιών διεπίστωσαν π.χ. πως, ούσιαστικά, οι αντίδράσεις τους είναι ένστικτώδεις. Ο νεοσσός στη φωλιά θ' άνοίξει αυτόματα τώ ράμφος του μόλις ιδεί τούς γονείς του να έπιστρέφουν από τώ κυνήγι της λείας. Τώ φθινόπωρο, τώ νεαρό πουλί θα πάρει τώ δρόμο της άποδημίας προς τώ θερμότερο κλίμα και την άνοξη θα έπιστρέψει για να χτίσει τή φωλιά του — αν και κανείς δέν τώ δίδαξε αυτά τώ πράγματα.

Η συμπεριφορά του ρυθμίζεται από τώ ένστικτο, άλλα δέν πρέπει να ξεχνάμε ότι τώ πουλί έχει έναν έγκέφαλο. Αυτό σημαίνει ότι μπορεί να μάθει να λύνει τ' άπλά προβλήματα. Τά έργαστηριακά πειράματα άπέδειξαν ότι τώ πουλί μπορεί να μάθει να ξεχωρίζει άπό την έξωτερική τους εμφάνιση ώρι-

σμένα σκουλήκια πού έχουν άηδιαστική γεύση. Τά έξημερωμένα πουλιά μαθαίνουν ν' άντδρούν σε ώρισμένα συνήματα και άλλα, όπως οι παπαγάλοι, μαθαίνουν να μιλάνε. Καί όμως, στα μάτια του έπιστήμονος, τώ αίσθήματα ενός πουλιού δέν έχουν κανένα βάθος και πάντα σχεδόν τώ πουλί δέ σκέπτεται, άλλ' απλώς «αντιδρά».

Αυτό τώ ξέρουν όλοι οι όρνιθολόγοι. Κάποιο θράδυ, ώστόσο, μάς έπισκέφθηκε ένας γνωστός Αμερικανός όρνιθολόγος και μάς έίπε πόσο τον είχε καταπλήξει ή συμπεριφορά ενός γλάρου. Δίσταζε να χαρακτηρίσει τώ πουλί ως «φιλεύσπλαχνο», άλλ' ήταν βέβαιος πως οι έκδηλώσεις του είχαν ένα τόνο άνθρωπινης τρυφερότητας.

Στην φοιτητική κατασκήνωση όπου δίδασκε τώ μάθημα της όρνιθολογίας ό φίλος καθηγητής, ένας ναυτικός είχε δωρήσει στο μάγειρο ένα αυγό γλάρου. Την άλλη μέρα τώ αυγό έσκαψε και ξεπετάχθηκε από μέσα ένα πουλάκι. Τώ μικρό θαλασσοπούλι κύτταξε γύρω του και καθώς δέν έβλεπε άλλα ζώα τού είδους του, φαίνεται πως άναγνώρισε τώ μάγειρο για μάννα του, τώ παιδιά γι' άδέρφια του και όλόκληρη τή κατασκήνωση για τώ φίλό του. Πολύ γρήγορα προσαρμόσθηκε μιά χαρά στον άνθρώ-

πινό κόσμο, έρχοταν να φάει στις κανονικές ώρες του συσσιτίου, έπαιζε στί πελούζες με τα παιδιά και κοιμόταν το βράδυ κάτω από μια σκηνή. Ήταν ο μόνος γλάρος της κατασκήνωσής και τα λίγα πουλιά που έβλεπε τον άφηναν αδιάφορο, γιατί είχε συνηθίσει στο ανθρώπινο περιβάλλον, είχε εξημερωθεί.

Κατά τα μέσα Ιουλίου, ένα άλλο χαριτωμένο πουλί έφτασε στην κατασκήνωση, εξημερωμένο κι' αυτό, αλλά σε κλουβί. Ήταν ένας μικρός δρυοκολάπτης που φαίνεται πως έπληττε φοβερά και χτυπούσε όλη την ημέρα τα κάγκελλα του κλουβιού με το ράμφος του. Το θαλασσοπούλι μας τον άκουσε και ήρθε να σκαρφαλώσει σ' ένα ράφι, όχι μακριά από το κλουβί. Ο δρυοκολάγος, που παρακολουθούσε τη σκηνή, νόμισε πως ένοιωσε μια σκοτεινή φυλετική μνήμη που βασάνιζε το γλάρο και προσπαθούσε να διαμορφωθεί σε σκέψη. Ξαφνικά, το θαλασσοπούλι πέταξε και πλησίασε ακόμα περισσότερο το κλουβί. Ο δρυοκολάπτης σταμάτησε το σφυροκόπημά του. Πρόσεξε το γλάρο και ήρθε π' κοντά του μέσα από τα κάγκελλα της φυλακής του. Τα δύο πουλιά, ένωμένα στη μοναξιά τους, άρχισαν ν' ανταλλάσσουν απαλά μουρμουρητά.

Κάθε μέρα, ο γλάρος έρχοταν να καθήσει κοντά στο κλουβί του δρυοκολάπτη. Η παρουσία του είχε καταπραυντική επίδραση στο φυλακισμένο πουλί που σταματούσε το μελαγχολικό του σφυροκόπημα και φαινόταν να ήρεμεί, να γαληνεύει κοντά σ' αυτό το πονετικό θαλασσοπούλι που έρχοταν να τον παρηγορήσει στη δυστυχία του...

Ο άφηγητής στράφηκε ζωηρά προς το μέρος μας και πρόσθεσε:

— Ξέρω πως είναι αντιεπιστημονικό ν' αποδίδω τέτοια αίσθηματά σ' αυτό το γλάρο, άλλ' όσο πιο πολύ ζώ κοντά στα πουλιά, τόσο δυνακαλύπτω στα φερσίματά τους ανθρώπινες ιδιότητες.

ΤΑ ΟΡΦΑΝΑ ΠΟΥΛΙΑ

ΠΟΙΟΣ θα πίστευε ότι στα πουλιά μπορεί κανείς να συναντήσει έναν από τους χαρακτηρι-

στικώτερους ανθρώπινους θεσμούς, την υιοθεσία;

Στη φύση, γενικά, οι γονείς φέρονται με σκληρότητα ή τουλάχιστον με αδιαφορία προς τα μικρά πλάσματα που δεν τους ανήκουν. Και όμως, ένας φυσιοδίφης μου αφηγήθηκε κάποτε αναστατωμένους την ιστορία μιας φωλιάς κριθολόγων του είδους Σαβάννα. Για λόγους επιστημονικής μελέτης οι δυο γονείς ήταν σηματομενόμενοι με δακτυλίους, ώστε δεν υπήρχε πιθανότητα σφάλματος των παρατηρητών που παρηκολούθησαν αυτό το συγκινητικό δράμα. Λίγο μετά την εκκόλαψη των αυγών, η μητέρα σκοτώθηκε από ένα φίδι. Ο πατέρας κατάφερε να προσελκύσει στη φωλιά ένα άλλο θηλυκό που έγινε η θετή μητέρα των νεοσσών. Λίγες μέρες αργότερα πέθανε και ο πατέρας. Τότε η θετή μητέρα φρόντισε να προσελκύσει ένα δεύτερο αρσενικό που ανέλαβε να τη βοηθήσει στα καθήκοντα της τρο-

φοδοσίας και της προστασίας των μικρών. Έτσι, τα όρφανα ανατράφηκαν από δυο ξένα πουλιά που έγιναν οι θετοί γονείς τους, ώσπου μεγάλωσαν αρκετά για να εγκαταλείψουν τη φωλιά.

Σε μια άλλη περίπτωση, φερωτοί συγγενείς ήρθαν να βοηθήσουν τη νεαρή μας εξημερωμένη κουκουβάγια. Εκείνη την εποχή ταξιδεύσαμε και κατασκηνώναμε στα δάση. Μάλιστα σουρούπωνε δένεμα τη μικρή μας κουκουβάγια σ' ένα κλαδί κοντά στη σκηνή μας. Ένα πρωί παρατηρήσαμε ότι το προγούλι της ήταν γεμάτο και νομίσσαμε ότι, αν και δεμένη από το πόδι, είχε καταφέρει να πιάσει ένα ποντίκι τη νύχτα. Αλλά δυο μέρες αργότερα, καθώς είμαστε ξαπλωμένοι έξω από τη σκηνή μας σε μια βραχώδη περιοχή, είχαμε την ευκαιρία να ιδούμε την κουκουβάγια μας επί το έργον. Έβγαλε μια δυνατή κραυγή που αντίχρησε σαν κάλεσμα στους γύρω θράχους. Είχε σκοτεινιάσει για καλά. Σχεδόν άμεσως, δυο μαύρες αθόρυβες σκιές αναδύθηκαν από τα σκοτάδια της νύχτας. Ήταν δυο πελώρια νυχτοπούλια, δυο μεγάλες κουκουβάγιες που προσγειώθηκαν κοντά στη δική μας. Έχωσαν δυο ποντίκια στο ανοιχτό ράμφος της μικρής όρφανής αιχμαλώτης και απομακρύνθηκαν αθόρυβα όπως είχαν έρθει.

Είμαστε κατάπληκτοι. Θα ήταν άδύνατο να πιστέψουμε αυτή την ιστορία αν δεν την είχαμε δει με τα μάτια μας.

Τα πουλιά αναγνωρίζουν τα μικρά τους και αποφεύγουν τα ξένα μικρά,

αλλά φαίνεται πως οι μεγάλες κουκουβάγιες δεν μπορούν ν' αντισταθούν στο κάλεσμα ενός μικρού πεινασμένου, έστω κι' αν δεν είναι δικό τους.

ΑΓΑΠΗ ΚΑΙ ΕΥΓΕΝΕΙΑ

ΕΡΩ πως, αν πιστέψουμε τους επιστήμονες, ένα πουλί δεν μπορεί να νοιώσει «αγάπη» υπό την ανθρώπινη σημασία της λέξεως, ούτε να νοιώσει αγωνία, εκτός αν απειλείται η ζωή του. Ωστόσο, έχω αρχίσει ν' αμφιβάλλω για την ορθότητα αυτών των αντιλήψεων από την ημέρα που ο γιός μου Κραϊγκ είχε αρρωστήσει και η εξημερωμένη κουρούνα μας άρχισε να συμπεριφέρεται με παράξενο τρόπο.

Ένα καλοκαιριάτικο βράδυ ο Κραϊγκ κρεβάτωθηκε με ύψηλο πυρετό. Ο Κραϊγκ ενδεδειγμένα για την κουρούνα μας αλλά δεν ήταν εκείνος που την έτάιζε και συνεπώς δε θα μπορούσε κανείς να ισχυρισθεί ότι το πουλί ήταν ενστικτωδώς προσκολλημένο στο μικρό μου γιό από συνήθεια και ανάγκη. Και όμως, η κουρούνα σκαρφάλωσε σ' ένα κλαδί κοντά στο παράθυρο του παιδιού κι' άρχισε να κοάζει δυνατά για να προσελκύσει τους ομοίους της. Από τους γύρω λόφους και τα λειβάδια, ένα σμήνος από άγριες κουρούνες μαζεύτηκε στα δέντρα του κήπου μας. Οι κουρούνες συγκεντρώνονται σ' ένα κάλεσμα κινδύνου για να τρέψουν σε φυγή ένα γεράκι, μια αλγεπού ή μια κουκουβάγια που απειλεί τη ζωή μιας άλλης κουρούνας. Άλλ' αυτή τη φορά δε βρήκαν τίποτα το ανώμαλο στον ήρεμο κήπο μας και σε λίγο διασκορπίστηκαν.

Τρεις μέρες αργότερα ο Κραϊγκ είχε θεραπευθεί και γήγχε στον κήπο να παίξει όπως συνήθως. Τότε η κουρούνα έπαψε να κράζει λυπητερά. Έσπευσε προς το μέρος του, κι' όταν ο μικρός κάθισε, η κουρούνα έβαλε το ράμφος της στα γόνατά του, ενώ το κορμί της τρεμούλιαζε σ' ένα είδος αίσθημα-

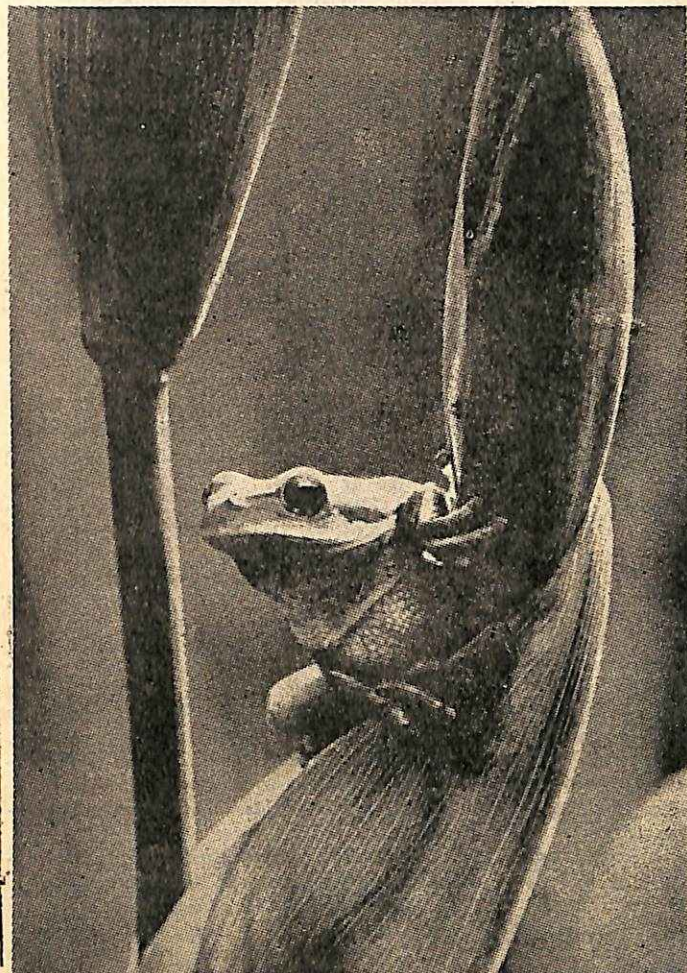

τικής έκστασης. Τι ένοιωσε το πουλί εκείνη την ώρα; Έγώ, αυτό τ' ονομάζω «αγάπη». Οι επιστήμονες ως κρατήσουν τη δική τους γνώμη.

Έχω άκουσει τους βιολόγους να λένε πως η ευγένεια είναι άγνωστη στα

συνείδηση του θανάτου. Κανένα ζώο, βεβαιώνουν οι ζωολόγοι, δεν έχει αρκετή φαντασία για ν' αντιληφθεί πως η ζωή του έχει ένα φυσιολογικό ανώτατο όριο.

Μας έτυχε ωστόσο να γνωρίσουμε

Με ορθάνοιχτα μάτια, ο μικρός χαμαιλέοντας παραμονεύει τη λεία του.

σία του, αν και δεν ήταν πατέρας τους. Έπαιζε μαζί τους και τα κυνηγούσε για να τ' απομακρύνει από τους τροχούς των αυτοκινήτων που περνούσαν από τη δημοσία.

Λίγους μήνες αργότερα ο Κόρκυ άλλαξε στάση απέναντι των μικρών, ίσως από ζήλεια γιατί ο ιδιοκτήτης της φάρμας τα περιποιόταν ιδιαίτερος, ίσως επειδή ήταν από ράτσα πιο μεγαλόσωμη και είχαν γίνει ψηλότερα από το μικρό φός τερριέ. Μια μέρα, είδαμε κατά τύχη τον Κόρκυ να οδηγεί τα νεο-ρα λωγανικά προς το δημόσιο δρόμο και να τα εγκαταλείπει ανάμεσα σ' αυτοκίνητα! Σπεύσαμε να τα μαζέψουμε προτού συμβεί κανένα δυστύχημα.

Ανίσχυος έπειτα απ' αυτό το έπεισόδιο, ο ιδιοκτήτης των σκυλιών φρόντισε να τα περιορίσει. Ο Κόρκυ κατέφυγε στο σταύλο και δεν ξαναφάνηκε εκείνη την ημέρα.

Το άλλο πρωί, ο γαλατάς ήρθε να ρωτήσει για τον Κόρκυ:

— Μήπως είναι άρρωστος; Ήρθε και ρίχθηκε κάτω από τις ρόδες του αυτοκινήτου μου, σαν να το έκανε επίτηδες. Τη γλύτωσε παρά τριχά...

Δυο μέρες αργότερα, ο Κόρκυ πέτυχε το σκοπό του: Έπεσε ανάμεσα στους τροχούς και σκοτώθηκε. Ο γαλατάς της φάρμας ήρθε αναστατωμένος να μάς πει τα νέα:

— Δεν έχω ξαναδεί τέτοιο πράγμα στη ζωή μου. Αυτός ο σκύλος το έκανε επίτηδες, ήθελε να πεθάνει!...

Στα τελευταία είκοσι χρόνια η συμπεριφορά των ζώων υπήρξε αντικείμενο προσεκτικών ερευνών και με κάθε καινούργια μελέτη γίνεται όλο και πιο φανερό ότι τα ζώα παρουσιάζουν ώριμα «ανθρώπινα» χαρακτηριστικά, ή, αν προτιμάτε, ότι εμείς οι άνθρωποι έχουμε ωρισμένα κοινά χαρακτηριστικά με τα ζώα.

Χωρίς ίχνος αμφιβολίας, απ' όλες τις μορφές ζωής που υπάρχουν στον πλανήτη μας, ο άνθρωπος είναι το ανώτερο, το ευφέστερο και το πιο ευπροσάρμοστο πλάσμα. Ξέρουμε ποιές είναι οι διαφορές ανάμεσα στον άνθρωπο και στα θερμόαιμα ζώα, άλλ' οι ομοιότητες που διαπιστώνουμε είναι ακόμα πιο σημαντικές. Γιατί αυτές αποδεικνύουν με πάση φροντίδα κι' ευμένεια προικίζει τα πλάσματά της η φύση για τον αγώνα της επιβίωσης.

JEANNE GEORGE

Ένα φός τερριέ που λεγόταν Κόρκυ και φαίνεται πως είχε κάποια αντίληψη του θανάτου. Επί έννεα χρόνια, ο σκύλος αυτός είχε ζήσει σε μια φάρμα, κοντά σ' ένα πολυσύχναστο δημόσιο δρόμο, και γνώριζε τους κινδύνους της τροχαίας κυκλοφορίας. Στην ίδια φάρμα ζούσε και η Λίζ, ένα θηλυκό λαγωνικό, που απέκτησε δυο τρία μικρά, τα οποία ο Κόρκυ πήρε υπό την προστα-

ΤΟ ΠΑΝΤΑΡ ΤΩΝ ΧΟΙΡΩΝ

Ένας Άγγλος, πρώην πιλότος της Ρ.Α.Φ., επενοήσε μια παράλαλη του ραντάρ που επιτρέπει τον υπολογισμό του πάχους των ζωντανών χοίρων με μαθηματική ακρίβεια. Ο Τ'ον Πάου, όταν εγκατέλειψε την αεροπορία και αποφάσισε να γίνει κτηνοτρόφος, δεν είχε ιδέα από χοιρούς. Γρήγορα διεπίστωσε ότι τα φαινόμενα είναι απειλητικά και ότι ένας τετραπάχος χοίρος μπορεί ν' αποδειχθεί,

μετά το σφάξιμο, μειωμένης αξίας γιατί το λίπος του είναι επιβολικό και το λαρδί του κακής ποιότητας. Γι' αυτό και Τζον Πάου αποφάσισε να βρει έναν τρόπο για να υπολογίζει επιστημονικά το λαρδί του χοίρου προτού τον στείλει στο σφαγείο. Το αποτέλεσμα των προσπαθειών του ήταν το ραντάρ με επίτυχία σε 2000 ζώα. Προκειμένου για ένα μικρό ηλεκτρονικό μηχάνημα που προσαρμόζεται στη ράχη του χοίρου και εξερευνά το λαρδί του με υπερήχους.

Ο ΣΚΥΛΟΣ ΠΟΥ ΗΘΕΛΕ ΝΑ ΠΕΘΑΝΕΙ

ΛΕΝΕ πως αυτό που κυρίως ξεχωρίζει τον άνθρωπο από τις κατώτερες μορφές ζωής είναι η

**Υπάρχουν μερικές εξακριβωμένες περιπτώσεις «αυθόρμητης» υποχωρήσεως ενός καρκινικού όγκου. Άλλ' αποτελούν μεμονωμένα περιστατικά που παρ-
ουσιάζουν επιστημονικό ενδιαφέρον, αλλά δεν επιτρέπεται να υπολογι-
σθούν στις πιθανότητες θεραπείας της τρομερής αρρώστειας. Πώς εξηγούν-
ται αυτά τα σπάνια φαινόμενα;**

Η ΑΥΘΟΡΜΗΤΗ ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΤΩΝ ΚΑΡΚΙΝΙΚΩΝ ΟΓΚΩΝ

Μύθοι και πραγματικότητας.

ΜΠΟΡΕΙ ποτέ ο καρκίνος να «θε-
ραπευθεί» χωρίς ειδική θεραπεία
και να εξαφανισθεί όπως έμφα-
νίστηκε, δηλαδή χωρίς να ξέρει κανείς
πώς ήρθε και πώς έφυγε;
"Αν κάνουμε μια ανάδρομη στην άρ-
χαιότητα, μπορούμε να διαβάσουμε στα
κείμενα του Ίπποκράτους ότι ο μεγά-
λος Έλληνας γιατρός πέτυχε την αυ-
θόρμητη απορρόφηση ώρισμένων καρ-
κινικών όγκων, και μάλιστα καρκινικών
όγκων του στήθους.

"Ίσως οι αρχαίοι, και ειδικότερα ο
μεγαλόφυης «πατέρας» της Ιατρικής»,
είχαν ένα μυστικό φάρμακο που η συν-
ταγή του χάθηκε με την πάροδο των
αιώνων... Άλλ' όφειλουμε να σημειώ-
σουμε πως είναι άπειρες πιθανότερο
ν' αναφέρονται από τον Ίπποκράτη πε-
ριπτώσεις απορροφήσεως όγκων που
δεν ήταν καρκινώματα. Ένα απόστημα
του στήθους μπορεί κάποτε να θεωρη-
θεί καρκινικός όγκος και είναι απολύ-
τως βέβαιο πως οι Έλληνες γιατροί
της αρχαιότητας ώνόμαζαν «καρκίνους»
διάφορους καλοήθεις όγκους που πράγ-
ματι απορροφώνταν αυθόρμητα χάρη
στις άμυντικές δυνάμεις του οργανι-
σμού.

Ακόμα και σήμερα, παρά τα εξελιγ-
μένα τεχνικά μας μέσα, πολλές φορές
οι καλοήθεις όγκοι συγχέονται με τους
κακοήθεις και ο αληθινός καρκίνος
δεν αναγνωρίζεται πάντα με μια απλή
κλινική εξέταση. Γι' αυτό και κανένας
σύγχρονος γιατρός δε θα τολμούσε
να δημοσιεύσει μια περίπτωση «αυθόρ-
μητης» θεραπείας, αν δεν είναι σε θέση
ν' αποδείξει με μια βιοψία ότι επρό-
κειτο για πραγματικό καρκίνο. Ακόμα
και η ακτινογράφηση ενός όγκου δε
θεωρείται επαρκής απόδειξη ότι ο όγκος
αυτός είναι καρκινικός.

Η επιστήμη δε δέχεται κατ' αρχήν
ως αληθινό παρά μόνο κάτι που είναι
σε θέση ν' αποδείξει. Στην περίπτωση
του καρκίνου, ως απόδειξη θεωρείται
μόνο το αποτέλεσμα μιας μικροσκοπι-
κής εξετάσεως που εκτελείται από έναν
ειδικευμένο επιστήμονα. Κι' όταν ένας
γιατρός αποφασίσει ν' ανακοινώσει
στον επιστημονικό κόσμο μια ενδια-
φέρουσα περίπτωση καρκίνου, θα προσ-
κομίσει τις κατάλληλες αποδείξεις,
άλλοιως κανείς δεν πρόκειται να τον
πάρει στα σοβαρά.

Γενικότερα, κάθε γιατρός, ακόμα κι
ο πιο εύσυνειδητος μπορεί να υποπέσει
σε καλίστα σφάλματα, που οφείλουν-
ται κυρίως στην ανεπάρκεια των δια-
γνωστικών του μέσων. Μπορούμε λοι-
πόν να δεσφιάσουμε ότι σχεδόν όλες
οι περιπτώσεις «καρκίνου» που θερα-
πεύονται αυθόρμητα είναι στην πραγμα-
τικότητα καλοήθεις όγκοι που δεν έχουν
καμμία σχέση με τον άναρχικό πολλα-
πλασιασμό των κυττάρων που χαρα-
κτηρίζει τον αληθινό καρκίνο. Στις πε-
ρισσότερες περιπτώσεις πρόκειται για
μια κεκαλυμμένη μόλυνση που προσβάλ-
λει ώρισμένους ιστούς και παίρνει την
οψη ενός όγκου.

ΕΣΦΑΛΜΕΝΗ ΔΙΑΓΝΩΣΗ

ΥΠΑΡΧΟΥΝ όμως και περιπτώ-
σεις που φαίνονται να στηρίζον-
ται στην «απόδειξη» της μικρο-
σκοπικής εξέτασεως. Αναφέρουμε μια
τέτοια περίπτωση καρκίνου του άπηνυ-
θμένου που εξετάστηκε από τρία ειδι-
σμένους που εξέτασθη από τρία ειδι-
σμένα εργαστήρια. Δύο απ' τα έργα-
στήρια είχαν απαντήσει ανεπιφύλακτα
ότι πρόκειται για καρκίνο. Το τρίτο
συμφώνησε, αλλά με ώρισμένες επιφυ-
λάξεις. Οι γιατροί αποφάσισαν όπω-
ς δόθηκε να προχωρήσουν στη χειρουργι-
κή επέμβαση.

Στον καρκίνο του άπηνυθμένου, η
χειρουργική επέμβαση γίνεται σε δύο
χρόνους: Πρώτα δημιουργείται ένας
τεχνητός πρωκτός για την εκκένωση του
εντέρου, ενώ το άπηνυθμένο αφήνεται
να καθαρίσει και ν' αναπαυθεί. Κατό-
πιν γίνεται η αφαίρεση του άρρωστου
τμήματος του άπηνυθμένου.

Στην περίπτωση που αναφέρουμε, ο
«καρκίνος» εξαφανίστηκε αυθόρμητα
μετά την πρώτη φάση της χειρουργείας.
Φαίνεται πως η ανάπαυση του άρρω-
στου βλεννογόνου υπήρξε αρκετή για να
εξουδετερώσει τον όγκο.

Είναι λοιπόν άπειρες πιθανό, ότι το
τρίτο εργαστήριο είχε δίκιο στις επι-
φυλάξεις του και ότι ο δήθεν καρκι-
νικός όγκος δεν ήταν παρά μια φλόγωση
του βλεννογόνου.

Όπως βλέπουμε, η διάγνωση του
καρκίνου δεν είναι πάντα εύκολη και η
«αυθόρμητη» θεραπεία είναι συνήθως
αμφίβολη.

ΑΛΛ' ός υπενθυμίσουμε άλλη μια
φορά τι ακριβώς έννοούμε όταν
λέμε «καρκίνο». Πρόκειται για έ-
ναν άτακτο, άναρχικό πολλαπλασιασμό
άνωμαλων κυττάρων που δεν εκδηλώνει
ποτέ την τάση να σταματάει αυθόρμη-
τα.

Αυτό το ξέρουμε από καιρό. Έκείνο
που δεν ξέρουμε ακόμα — και ίσως θ'
αργήσουμε να το μάθουμε — είναι ο
παράγων ή οι παράγοντες που προκα-
λούν την άνωμαλη αυτή εξέλιξη των
κυττάρων που δημιουργεί τον καρκινικό
όγκο.

Κάθε λογής θεωρίες έχουν διατυπω-
θεί για την εξήγηση του φαινομένου:
Ίοι, μικρόβια, αλλεργίες, άδιαιτητώ-
σεις ή υπερβιταμινώσεις; ανεπάρκεια ή
υπερεπάρκεια του σακχάρου στο αίμα,
χοληστερόλη, χόρνοι έρεθισμοί (κα-
πνός, πιασφαλτικές ουσίες, υπερβιταμίνες
ακτίνες, άκτίνες Χ, τοπικά τραύματα
κ.λ.π.) όμονική ανεπάρκεια ή υπερεπά-
ρκεια, επιδράσεις διαφόρων φαρμακευ-
τικών ουσιών — όλα αυτά έχουν προ-
ταθεί για την εξήγηση του καρκίνου.

Το πιθανότερο είναι πως ο καρκίνος
αποτελεί μια αντίδραση του οργανι-
σμού σε πολλούς και διάφορους έρεθι-
στικούς παράγοντες. Ο καρκίνος εί-
ναι πάντα ένας άναρχικός πολλαπλα-
σιασμός των κυττάρων ώρισμένου ιστού,
άλλ' οι αίτιες που μπορούν να προκα-
λέσουν αυτή την κατάσταση είναι πολ-
λές και ποικίλες.

Υπάρχουν δύο μεγάλες κατηγορίες
ιστών στον οργανισμό. Η πρώτη περι-
λαμβάνει όλα τα «παρεγχύματα», δη-
λαδή όλες τις ομάδες εύγενών κυτ-
τάρων στο έσωτερικό ενός όργάνου, κυτ-
τάρων που έχουν ώρισμένη λειτουργική
άποστολή. Για παράδειγμα, λέμε «ήπα-
τικό παρέγχυμα», «πνευμονικό παρέγ-
χυμα» και με τους όρους αυτούς έννο-
ούμε τα έσωτερικά κύτταρα (το σύνολο
των οποίων αποτελεί έναν «ίστο») του
ήπατος, του πνεύμονος, του προστά-
του.

Η άλλη κατηγορία περιλαμβάνει ο-
λους τους ιστούς που ή άποστολή τους
είναι να περιβάλλουν, να προστατεύουν
ή να στηρίζουν τα όργανα του σώμα-
τος. Τα συνδεδετικά, λιπώδη ή άστεώδη
κύτταρα αυτών των ιστών είναι το «πε-
ριυλίγιο» ή το στρίγμα των οργά-
νων.

Η καρκινική άναρχία μπορεί να
προσβάλλει και τις δύο κατηγορίες ι-
στών.

Όταν προσβάλλεται το παρέγχυμα,
ο καρκίνος χαρακτηρίζεται γενικά ως
«έπιθηλίωμα». Λέμε π.χ. «έπιθηλίωμα
του στήθους» ή «έπιθηλίωμα του γα-
στρικού βλεννογόνου» κ.λ.π. Όταν
προσβάλλεται ο ίστος του «περιυλίγ-
ματος», οι καρκινικοί όγκοι ονομάζον-
ται γενικά «σάρκωματα» και λέμε π.χ.
«σάρκωμα του μηριαίου όστού» ή «σάρ-
κωμα του συνδετικού περιβλήματος έ-

νός σίμοφόρου άγγείου» κ.λ.π.

Κατά γενικό κανόνα, τα έπιθηλίω-
μα συναντώνται κυρίως στην ώριμη και
την προχωρημένη ηλικία, ενώ τα σαρ-
κώματα εκδηλώνονται κατά προτίμηση
στα παιδιά και στους νέους.

Το σάρκωμα, γενικά, θεωρείται σοβα-
ρώτερο από το έπιθηλίωμα, γιατί τα
καρκινικά του κύτταρα διαδίδονται τα-
χύτερα στον οργανισμό διά της κυκλο-
φορίας του αίματος, ενώ τα κύτταρα
του έπιθηλίωματος διαδίδονται βραδυ-
τερα διά των λεμφατικών άγγείων. Άλ-
λά και στη μία και στην άλλη περίπτω-
ση υπάρχουν πολλές διαφορές στην εξέ-
λιξη κάθε καρκινικού όγκου. Κάθε όγκος,
είτε πρόκειται για έπιθηλίωμα είτε για
σάρκωμα, έχει τη δική του «προσωπι-
κότητα» και το δικό του ρυθμό εξέλιξε-
ως.

Πρέπει επίσης να σημειώσουμε ότι
το νοσηρό καρκινικό κύτταρο είναι πολ-
λύ εύπαθές. Ένας όγκος, όπως και οι
γύρω του υγείς ιστοί, έχει άνάγκη από
αίμα για να ζήσει. Και είναι παράδοξο
το γεγονός ότι το σώμα τροφοδοτεί
τον έχθρικό αυτό όγκο με το άπαραί-
τητο αίμα.

Όστόσο, για λόγους άνατομικούς,
πάντα ή κυκλοφορία του αίματος σ' αυ-
τή την περιοχή με τα συνωστισμένα
καρκινικά κύτταρα δε γίνεται κανονικά,
τα αίμοφόρα άγγεία συμπιέζονται, συν-
θλίβονται και τα κύτταρα του όγκου
τρέφονται άνεπαρκώς.

Έπειτα απ' αυτές τις προκαταρκτι-
κές γνώσεις για τον καρκίνο, μπορού-
με να προσεγγίσουμε το ζήτημα της
αυθόρμητης θεραπείας.

ΤΟ ΕΡΙΣΙΠΕΛΑΣ ΘΕΡΑΠΕΥΕΙ;

ΕΞΑΚΡΙΒΩΜΕΝΕΣ περιπτώσεις
αυθόρμητης θεραπείας του καρ-
κίνου έχουν πράγματι σημειωθεί,
άλλ' είναι σπανιότατες, ίσως ούτε μία
στις χιλιάδες.

Καρκινολόγοι που ή επιστημονική
τους εύσυνειδησία δεν μπορεί ν' άμφι-
σπηγηθεί, έχουν αναφέρει περιπτώσεις
έπιθηλίωματος του στήθους και άλλων
οργάνων, που ή ανάπτυξη του σταμά-
τησε και απέληξε να εξαφανισθεί έ-
πειτα απ' αυτό μιά όξεία μολυσματι-
κή άρρώστεια.

Το έρισίπελας συνδέεται συχνά με
την αυθόρμητη θεραπεία του καρκίνου,
αν και δε γνωρίζουμε το μηχανισμό της
επιδράσεώς του.

Το έρισίπελας είναι μιά μολυσματι-
κή άρρώστεια που οφείλεται στους
στρεπτοκόκκους. Τα μικρόβια προκα-
λούν σοβαρές φλεγμονές του δέρματος,
ιδίως στο πρόσωπο. Η άρρώστεια συν-
οδεύεται από ύψηλο πυρετό και γενική
έξασθενηση του οργανισμού.

Στη σοβαρότερη μορφή του, το έρισί-
πελας μπορεί κάποτε να προκαλέσει
την εξαφάνιση ενός καρκινικού όγκου.

Ίσως αυτό οφείλεται στον ύψηλο πυ-
ρετό που «πνίγει» τα εύπαθη καρκι-
νικά κύτταρα. Άλλ' υπάρχουν κι' άλλες
άρρώστεις που εκδηλώνονται με ύψηλο
πυρετό, χωρίς να προκαλούν υποχώρη-
ση του καρκίνου. Έξ άλλου, τα πειρά-
ματα «τεχνητού πυρετού» για τη θερα-
πεία του καρκίνου δεν άπέδωσαν ίκα-
νοποιητικά άποτελέσματα. Ίσως οι
τοξίνες των στρεπτοκόκκων καταστρέ-
φουν τα καρκινικά κύτταρα. Άλλά τό-

τε, γιατί δεν μπορούμε να πετύχουμε
το ίδιο άποτέλεσμα εισάγοντας τις το-
ξίνες απ' εύθείας στον οργανισμό του
άρρώστου; Στο σημείο αυτό, όπως και
σε κάθε τι που έχει σχέση με τον καρ-
κίνο, ή επιστήμη κινείται σε βαθύ σκο-
τάδι.

ΟΙ ΚΡΕΑΤΟΕΛΙΕΣ

ΕΡΟΥΜΕ επίσης ότι κάθε «έλιά»
ή κρεατοελιά του δέρματος είναι
ένανς δυνητικός καρκίνος και κάθε
έρεθισμός, όπως το ξύσιμο, ή τριβή με
τά ρούχα, οι μολύνσεις από μιά άποτυ-
χημένη προσπάθεια αφαίρεσεως κ.λ.π.
μπορεί να μεταβάλλει την έλιά σε «με-
λανοσάρκωμα», δηλαδή καρκίνο του
δέρματος.

Γενικά, όταν το χρώμα της κρεατο-
ελιάς γίνεται βαθύτερο, ή όταν αυξάνε-
ται άπρυσόκλητα ή όταν προκαλεί φα-
γούρα, σημαίνει πως ή μεταμόρφωση

Γνωρίζουμε επίσης περιπτώσεις, που
αναφέρονται ως σπάνια ιατρικά άξιο-
περίεργα, καρκινικών όγκων που δια-
ποτίσθηκαν από άσβεστικά άλατα κι'
έμειναν στάσιμοι ή εξαφανίσθηκαν. Ά-
ναφέρθηκαν και περιπτώσεις αυθόρμη-
της θεραπείας της «νόσου του Χότζκιν»,
μιάς παθήσεως που συγγενεύει με τον
καρκίνο.

ΤΑ ΜΟΝΑ ΟΠΛΑ

ΣΤΟ σημερινό επίπεδο των επιστη-
μονικών μας γνώσεων, μόνο ή χει-
ρουργική, το ράδιο και ή άκτινο-
θεραπεία, τα ραδιενεργά ισότοπα και
ή δόμβα του κοβάλτιου μπορούν να κα-
ταπολεμήσουν τον καρκίνο, άποτελε-
σματικά σε ώρισμένες περιπτώσεις, λι-
γότερο άποτελεσματικά σε άλλες. Όλα
αυτά τα θεραπευτικά μέσα άποβλέπουν
στην καταστροφή των άρρωστων κυτ-
τάρων εκεί που βρίσκονται, δηλαδή

Επί χρόνια και χρόνια γινόταν δεκτό από τους γιατρούς και τους
άρρωστους ότι ο καρκίνος ήταν μιά πάθηση που μπορούσε να θε-
ραπευθεί με διάφορες μεθόδους, άρκει να διαγνωσθεί έγκαιράς και
να υποβληθεί στην κατάλληλη θεραπεία χωρίς καθυστέρηση, από
ειδικευμένους γιατρούς, χειρουργούς ή φυσιοθεραπευτές.

Κατόπιν, διάφορα μεμονωμένα περιστατικά που αναφέρονται στον
τύπο, «θαυματουργές» θεραπείες και «θαυματουργά» φάρμακα που
δεν αναγνωρίζονται από την ιατρική, ήρθαν να κλονίσουν αυτή την
πεποίθηση του κοινού στα θεραπευτικά μέσα της αληθινής επιστή-
μης. Όλα αυτά, φυσικά, άποβαίνουν εις βάρος των άρρωστων —
ώρισμένων εύπιστων καρκινοπαθών — που παραμελούν την επιστη-
μονική θεραπεία της άρρώστειας στηρίζοντας τις έλπίδες τους στα
«θαυματουργά» θεραπευτικά μέσα.

Επί πλέον, αναφέρονται κάθε τόσο στον άνειδίκευτο ήμερήσιο τύ-
πο περιπτώσεις «αυθόρμητης» θεραπείας του καρκίνου. Το κοινό,
συνθηθισμένο να θεωρεί την τρομερή άρρώστεια ως πάντα θανάσιμη αν
δεν υποβληθεί σε θεραπεία, βλέπει στις περιπτώσεις αυτές μιά νέα
έλπίδα, και ώρισμένοι άσθενείς παραμελούν να καταφύγουν έγκαι-
ράς στο γιατρό έλπίζοντας ότι και στην περίπτωσή τους θα συμβεί
το «θαύμα» της αυθόρμητης θεραπείας.

Άλλ' υπάρχει «αυθόρμητη θεραπεία» του καρκίνου; Στο άρθρο
αυτό, ο Γάλλος καρκινολόγος δρ Ζεραρντέν βάζει τα πράγματα στη
θέση τους.

σε μελανοσάρκωμα μπορεί να έχει άρ-
χίσει. Μιά κρεατοελιά που ματώνει ή
βγάζει πύον, έγινε κιόλας μελανοσάρ-
κωμα και πρέπει να υποβληθεί έπει-
γόντως σε θεραπεία.

Όστόσο, παρακολουθήσαμε προσω-
πικά, σε δύο περιπτώσεις, κρεατοελίες
που άρχισαν να γίνονται βαθύχρωμες
και ν' αυξάνονται ταχύτατα. Άποφα-
σίσθηκε μιά επέμβαση με ηλεκτρικό νυ-
στέρι, αλλά λίγο πριν από την έγχειρι-
ση οι άρρωστοι έπαθαν σοβαρή γρίπη
με ύψηλο πυρετό.

Η γρίπη, γενικά, κάμπτει την άν-
τίσταση του οργανισμού κι' επιτρέπει
σε άλλες άρρώστεις ν' αναπτυχθούν
ταχύτερα: Ο καρκίνος δεν άποτελεί
έξαιρηση.

Άλλά παραδόξως, στις δύο περι-
πτώσεις που αναφέραμε, οι ύποπτες
κρεατοελίες μαράθηκαν κι' έπεσαν λίγο
μετά τη γρίπη. Το δέρμα, σ' αυτό
το σημείο, άποκαλύφθηκε λευκό και ύ-
γιέστατο.

Πού οφείλεται ή θεραπεία; Στην πυ-
ρετό; Στην τοξική επίδραση του ίου της
γρίπης; Είναι άδύνατο ν' άπαντήσου-
με.

στον ίδιο τον όγκο και τα γάγγλια που
έχουν προσβληθεί.

Είναι πιθανό οι αύριανοί για-
τροί να έγκαταλείψουν τα χονδροειδή
αυτά μέσα γιατί θα διαθέτουν άλλα,
τελειότερα, που έπιδρούν σε όλόκληρο
τον οργανισμό και θεραπεύουν πραγ-
ματικά τον καρκίνο χτυπώντας την άρ-
ρώστεια στη ρίζα, ενώ με τις με-
θόδους που διαθέτουμε σήμερα δεν κα-
ταφέρνουμε παρά να εξαφανίσουμε τα
συμπτώματά της, τα όποια δεν ξέρου-
με πως και γιατί έμφανίσθηκαν. Άλ-
λωστε οι σύγχρονοι καρκινολόγοι έχουν
άρχισει να έξερευνού» καινούργιους δρό-
μους και να μελετούν θεραπευτικές με-
θόδους που διαφέρουν από τα κλασικά
μέσα που άπαρημύσαμε. Π.χ. ο καρ-
κίνος του προστάτου και οι μεταστά-
σεις του καταπολεμούνται σήμερα με
τις θηλυκές όρμόνες. Όπωςδήποτε, οι
σπάνιες περιπτώσεις αυθόρμητης θερα-
πείας δεν επιτρέπεται να μπουν στο
λογαριασμό, ούτε από τους γιατρούς
ούτε από τους άρρωστους. Άποτελούν
μεμονωμένα περιστατικά που παρο-
σιάζουν άσφαλώς επιστημονικό ενδια-
φέρον, αλλά δεν υπολογίζονται στις πι-
θανότητες θεραπείας.

Ο Ζάν Ροστάν στο γραφείο του. Ο διάσημος Γάλλος βιολόγος είναι σήμερα 67 ετών. Πριν από δυό χρόνια έγινε μέλος της Γαλλικής Ακαδημίας.

‘Ο άνθρωπος ΘΑ ΓΙΝΕΙ αθάνατος;

**Μπορούμε σήμερα να σβήνουμε και ν’
ανάβουμε κατά βούληση τη μυστηριώδη
αυτή φλόγα της ζωής, που δεν ξέρουμε
ούτε πώς δημιουργήθηκε, ούτε πώς συν-
τηρείται και μεταδίδεται από το ένα
πλάσμα στο άλλο με τη διαδοχή των γε-
νεών. ‘Η επιστήμη έχει δημιουργήσει
μια ιδιαίτερη, πρωτότυπη, «τρίτη κατά-
σταση» που δεν είναι ούτε ζωή, ούτε
θάνατος, αλλά κάτι το ενδιάμεσο...**

ΚΑΤΑΠΛΗΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΑΣΗΜΟΥ ΒΙΟΛΟΓΟΥ ΖΑΝ ΡΟΣΤΑΝ

ΤΟ ΑΠΡΟΣΙΤΟ βάζει σε πειρασμό το ανθρώπινο πνεύμα που διψούσε ανέκαθεν για θαύματα. Έτσι, καθ’ όλη τη διάρκεια της ιστορίας του, το πνεύμα του ανθρώπου μένει πιστό σε ωρισμένους μύθους, σε ωρισμένες φαντασιώσεις, που όχι μόνο προσφέρουν κάποια ικανοποίηση στ’ άποκρυφα όνειρά του, αλλά και τον παρακινούν σε τολμηρά έγχειρήματα που η λογική του σκέψη αρνείται να ενθαρρύνει.

Να ξαναγίνουμε, να γίνουμε άορατοι, να γίνουμε γίγαντες ή λιλιπούτριοι νάνοι, να πετάξουμε στους αιθέρες, να δώσουμε ζωή στ’ αγάλματα, να κάνουμε τα ζώα να μιλήσουν — το έλιξήριο της νεότητος, το πέταγμα του ‘Ικάρου, το όνειρο του Πυγμαλίωνος, το δαχτυλίδι του Γύγη — ιδού μερικά συνηθισμένα θέματα της ανθρώπινης φαντασίας. Και σ’ αυτά θα πρέπει να προσθέσουμε τη μηχανή που τρέχει στο χρόνο, το ταξίδι στο μέλλον.

‘Η ανθρώπινη φαντασία δε δυσκολεύεται να συλλάβει ένα τέτοιο ταξίδι και καταφεύγει πάντα στην ίδια μέθοδο: ‘Ενας άνθρωπος πέφτει σε βαθύτατο ύπνο, οι ζωτικές του λειτουργίες σταματούν, ή σχεδόν. Όταν θα ξυπνήσει, έπειτα από πολλά χρόνια, θα ξαναβρεί τον εαυτό του αναλλοίωτο, αλλά το γύρω του κόσμο αλλαγμένο. Αυτός είναι ο μύθος του ‘Επιμενίδου που τον βρίσκουμε, με διάφορες παραλλαγές, σ’ όλους τους λαούς της Γης. Είναι ένα ταξίδι ακίνητο στο χρόνο και ουσιαστικά παρόμοιο με το ταξίδι στο διάστημα όπως το φαντάστηκε ο Φοντενέλ, που έμενε μετέωρος στους αιθέρες ενώ από κάτω η Γη περιστρεφόταν...

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΣ

ΑΡΑΓΙΕ ή σύγχρονη επιστήμη μάς προσφέρει κάποια δυνατότητα που θα μπορούσε να δώσει σάρκα και οστά σ’ αιώλους τους μύθους; ‘Ισως. Όπως σήπτε, το θέμα της λαθροβίωσης, της άνακοπής των ζωτικών λειτουργιών, της ανίχνευσης από καιρό. Για την ακρίβεια, οι σχετικές έρευνες χρονολογούνται από την ημέρα εκείνη του Σεπτεμβρίου 1701, όταν ο ‘Αντώνιος ντε Λούβενχοκ είχε την περιέργεια να εξετάσει με τους περίφημους φακούς του μια σταγόνα κοκκινωπού βούρκου που είχε μαζέψει από μια υδρορρόη.

‘Ενα πλήθος ζωφίων που ζούσαν στο βούρκο αποκαλύφθηκε κάτω από το μικροσκόπιό του. Και τότε, κανείς δεν ξέρει γιατί, ο Λούβενχοκ αποφάσισε να ξεράνει λίγο απ’ αυτό το βούρκο πάνω σε λευκό στυπόχαρτο. Πέντε μήνες αργότερα έβρεξε τον αφυδατωμένο βούρκο και τον εξέτασε πάλι με το μικροσκόπιο. Κατάπληκτος διαπίστωσε ότι τα ζωφία ήταν ακόμα εκεί, ζωντανά, και δεν είχαν χάσει τίποτα από τη ζωτικότητα τους: Πλάσματα που ξαναζούσαν έπειτα από πέντε μήνες αφυδάτωσης. ‘Η επιστήμη βρέθηκε για πρώτη φορά μπροστά σ’ ένα φαινόμενο που μέχρι σήμερα δεν έπαψε ν’ απασχολεί

τους βιολόγους.

Γύρω στα 1770, ο άββας Σπαλλαντσάνι ανέλαβε να μελετήσει με σχολαστική ευσυνειδησία τις ιδιότητες των άπειροελάχιστων αυτών πλασμάτων που κατέπλησαν τους φυσιοδίφες με την άκατανόητη άντοχή τους. ‘Ο Σπαλλαντσάνι κατέληξε στη βεβαιότητα ότι τα ζωφία μπορούσαν ν’ ανθέξουν, χωρίς να πεθάνουν, σε μια κατάσταση όχι άπλως φαινομενικού αλλά και πραγματικού θανάτου. Κι’ αυτό ήταν κάτι το έντελως άκατανόητο για το ανθρώπινο πνεύμα που έβλεπε την αναπότρεπτη αναγκαιότητα του θανάτου να καταρρακώνεται.

‘Αντίθετα προς το Γάλλο φιλόσοφο Μαλμπράνς, ο Σπαλλαντσάνι πίστευε ότι τα ζώα, παρά την ταπεινή τους θέση στη δημιουργία, είχαν ψυχή όπως και οι άνθρωποι. ‘Αλλά τότε, που πηγαινε και τι γινόταν ή ψυχή των μικρών πλασμάτων κατά τη διάρκεια δυό νεκρωναστάσεων; ‘Ο ‘Ιταλός έρευνητής ζήτησε τη γνώμη του Βολταίρου, που απέφυγε να πάρει θέση και απάντησε ότι φροντίζει για όλες τις ψυχές, αρχίζοντας από τη δική του, κι’ όσο για τα ζωφία του αιδεσιμώτατου, θα ήταν καλύτερα να το πάρουμε απόφαση ότι δεν μπορούμε να ξέρουμε πώς ή ψυχή επιστρέφει στο σώμα, έφ’ όσον αγνοούμε ακόμα τη φύση και την ύπστασή της...

Μια νέα ανακάλυψη ήρθε να εξάψει ακόμα περισσότερο την περιέργεια των ερευνητών. Τις ίδιες ιδιότητες νεκρωναστάσεως είχαν όχι μόνο τα ζωφία του βούρκου (προχόζωα και βραδυπόρα) που μελέτησε ο Σπαλλαντσάνι, αλλά και τα μικρά σκουληκία που βρίθουν στα σάπια σιτηρά. Για το ζήτημα αυτό ήρθαν σε δξύτατη διαμάχη δυό καλόγεροι, που ο καθένας τους διεκδικούσε τη δόξα (κάπως αίρετική, για να πούμε την αλήθεια) ότι απέδειξε πρώτος τη νεκρωναστάση των σκουληκιών.

‘Ολα αυτά τα μικρά πλάσματα που χαρακτηρίστηκαν ως νεκρωναστημένα, δεν άργησαν να χαρακτηρισθούν και ως «αθάνατα». Χάρη σ’ αυτά λοιπόν ή μεγάλη λέξη «άθανασία», που ως τότε ανήκε στην περιοχή της θεολογίας και της μεταφυσικής, πολιτογραφήθηκε οριστικά στην επιστήμη της βιολογίας. ‘Αλλ’ ή άθανασία των ζωφίων του Σπαλλαντσάνι δεν είχε τίποτα το κοινό με τη σύγχρονη έννοια της «άθανασίας των κυττάρων» που σημαίνει απλώς την ιδιότητα του άπεριόριστου πολλαπλασιασμού δια της διχοτομήσεως. Την εποχή του Σπαλλαντσάνι χαρακτηρίζαν ως άθανασία την ιδιότητα ωρισμένων ζωντανών πλασμάτων ν’ άψηφούν το θάνατο, να παύουν να ζούν χωρίς να πεθαίνουν: ‘Αθανασία με διακοπές, χωρίς συνέχεια, παθητική όχι

ένεργητική: ‘Αθανασία δια της αδράνειας.

‘Αλλ’ ήταν βέβαιο πώς τα ζωφία, σε κατάσταση φαινομενικού θανάτου, είχαν αληθινά πάψει να ζούν; ‘Μια ζωή, όσοδήποτε μικρή και ασήμαντη, είναι πάντα μια ζωή και άνάμεσα σ’ αυτή και στο θάνατο ή άπόσταση είναι τεράστια, όση άνάμεσα στο όν και στο χάος», έλεγε ο Σπαλλαντσάνι.

Το επίμαχο λοιπόν σημείο ήταν να καθορισθεί αν ή διακοπή των ζωτικών λειτουργιών ήταν ολοκληρωτική και τέλεια, αν είχε πράγματι κοπεί το νήμα της ζωής, αν είχε σβήσει ή σπίθα. Και μπορούμε να φαντασθούμε τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι επιστήμονες της εποχής με τα πρωτόγονα τεχνικά μέσα προσπαθώντας να διακρίνουν την ολοκληρωτική κατάργηση των ζωτικών λειτουργιών στην κλίμακα του άπειροελάχιστου — να διαλέξουν άνάμεσα στο τίποτα και στο σχεδόν τίποτα.

ΤΟ ΕΣΧΑΤΟ ΨΥΧΟΣ

Η ΔΙΑΜΑΧΗ έπρόκειτο να διαρκέσει πολλά χρόνια, με πολύ πείσμα, εμπάθεια και σύγχυση ιδεών, γιατί όπως συμβαίνει πάντα σ’ αυτές τις περιπτώσεις, ή επιστημονική συζήτηση νοθεύθηκε με δογματικές προλήψεις. Το θέμα της προσωρινής άνακοπής των ζωτικών φαινομένων είχε γίνει ζήτημα όχι επιστημονικής έρευνας αλλά θεωρητικής φιλοσοφίας (σήμερα

ή φιλοσοφία δεν είναι πιά της μόδας, άλλ’ ή πολιτική χώνει τη μύτη της σε τέτοιες διαμάχες). ‘Ενας από τους πιο έμπαιθείς αντίπαλους της άναζωογονήσεως των ζωφίων υπήρξε ο Γάλλος φυσιοδίφης Πουσέ, που έχει συνδέσει τ’ όνομά του με την πολεμική κατά των άνακαλύψεων του Παστέρ. «Ποιός λογικός άνθρωπος θα πίστευε ότι έχουμε την δυνατότητα να χειριζόμαστε κατά βούληση τις ζωτικές δυνάμεις της φύσεως στο εργαστήριο;» ρωτούσε ο Πουσέ.

Το άκανθώδες αυτό πρόβλημα μόνο στις μέρες μας βρήκε τη λύση του, χάρη στην τεχνική της καταψύξεως. ‘Η φυσική δε γνωρίζει άνώτατα όρια στην ύψωση της θερμοκρασίας, στη θερμοτητα, παραδέχεται όμως πώς υπάρχει ένα κατώτατο όριο στην πτώση της. Αυτό το σημείο του έσχάτου ψύχους βρίσκεται κάπου γύρω στους 273 βαθμούς υπό το μηδέν. ‘Αν υποβάλλουμε αυτά τα περίφημα ζωφία σε μια θερμοκρασία που πλησιάζει το άπόλυτο μηδέν», παρατηρούμε ότι δεν πεθαίνουν οριστικά, δηλαδή δε χάνουν την ικανότητα της άναβιώσεως. Αυτό δείχνει έξαιρετική σημασία, αν σκεφθούμε την κατάσταση στην οποία έχουν υποβληθεί: Στα κύτταρά τους, το πρωτόπλασμα έμφανίζεται πηγμένο, άκαμπτο, σκληρό σαν γυαλί. Σ’ αυτό το υπερκατεψυγμένο, στερεοποιημένο πρωτόπλασμα, ακόμα και τ’ άπειροελάχιστα σωματίδια της ύλης, τα ήλεκτρόνια, έχουν

‘Ο άνθρωπος θα ταξιδεύει στο χρόνο, όπως ο τουρίστας ταξιδεύει σήμερα στο χώρο...

επιβραδύνει την τροχιά τους γύρω από τον πυρήνα. Οι συνθήκες αυτές φαίνονται κατ' ανάγκην ασυμβίβαστες με τη διατήρηση του φαινομένου που ονομάζουμε «ζωή».

Το πιο παράδοξο είναι πώς η ανακοπή της ζωής επιτυγχάνεται με το ψύχος όχι μόνο σ' αυτούς τους κατώτερους οργανισμούς που μελέτησαν οι πρώτοι βιολόγοι, αλλά υπό ώριμες προϋποθέσεις και σ' όλα τα κυτταρικά στοιχεία, όλων των ζωντανών οργανισμών συμπεριλαμβανομένου και του ανώτερου θητιού πλάσματος της δημιουργίας: Του ανθρώπου.

σική φθορά της ηλικίας. 'Αθανασία δια του ψύχους.

Έτσι, φαίνεται ότι σήμερα μπορούμε να σβήσουμε και να ξαναάδουμε κατά βούληση τη μυστηριώδη αυτή φλόγα της ζωής που δεν ξέρουμε ούτε πώς δημιουργήθηκε ούτε πώς συντηρείται και μεταδίδεται από το ένα πλάσμα στο άλλο με τη διαδοχή των γενεών. 'Ασφαλώς με την ανακάλυψη αυτή ο άνθρωπος απέκτησε μια σημαντική καινούργια δύναμη, αλλά δεν έγινε σοφώτερος. 'Αν τα πειράματά μας διδάσκουν ότι δεν είναι αδύνατο να καταργήσουμε προσωρινά τις ζωτικές λειτουργίες

δεν είναι θάνατος, γιατί από τη μια στιγμή στην άλλη οι ζωτικές λειτουργίες μπορούν ν' αποκατασταθούν.

Νέος τρόπος υπάρξεως, νέος τρόπος ούσιας. 'Ο φυσιολόγος Πρέγλιερ ήταν ο πρώτος που παρατήρησε ότι σχετικά με τον όρο «ζωντανός» πρέπει να κάνουμε αύστηρη διάκριση μεταξύ του αντιφατικού όρου «μη ζωντανός» και του αντιθετικού όρου «νεκρός». Με άλλα λόγια, ή μη ζωή, ή απουσία ζωής, δε σημαίνει κατ' ανάγκη «θάνατος». 'Όταν ένα οργανικό πλάσμα ανασταίνεται, δεν επιστρέφει από το θάνατο στη ζωή, όπως ισχυριζόταν ο Σπαλλαντσάνι, αλλά περνάει από την κατάσταση της «μη ζωής» στην κατάσταση της ζωής.

Αν λάβουμε υπ' όψη μας αυτή τη καινούργια κατάσταση της μη ζωής, θα πρέπει ν' αναθεωρήσουμε τους όρισμούς που δίνουν τα λεξικά μας. Οι έγκυκλοπαιδιστές του Διαφωτισμού είχαν δίκιο να θεοσιωνούν ότι το αντίθετο του θανάτου είναι η ζωή, γιατί αυτό ήταν σύμφωνο με τις επιστημονικές γνώσεις του 18ου αιώνας. 'Αλλά τα σύγχρονα λεξικά έχουν άδικο να όρίζουν το θάνατο ως «διακοπή της ζωής» ή «κατάργηση των ζωτικών λειτουργιών» και τα παρόμοια. Η σύγχρονη επιστήμη μας υποχρεώνει να δεχθούμε πώς η διακοπή της ζωής δεν ισοδυναμεί με το θάνατο.

Είναι αλήθεια ότι καμμία γλώσσα δε διαθέτει την κατάλληλη λέξη για να εκφράσει αυτή την αμφίβολη, διφορούμενη κατάσταση της άδηλης ζωής. Είμαστε υποχρεωμένοι να χρησιμοποιούμε τεχνητούς όρους ή περιφράσεις: «Βιόσταση», «ζωτική αδράνεια», «έκμη-δενισμένη ζωή», λανθάνουσα ζωή, άδηλη ζωή, ύπνωση, στατική ζωή, παθητική ζωή, έφησυχάζουσα ζωή, δυνητική ζωή, και τα παρόμοια. Η άφθο-νία των όρων εκφράζει τη σύγχυση και τη δυσφορία του ανθρώπινου πνεύματος μπροστά στον ασύλληπτο νεωτερισμό της «τρίτης καταστάσεως» που παρεμβάλλεται ανάμεσα στη ζωή και στο θάνατο και ταραίζει την ακαταμάχητη λογική του κυρίου Δελαπαλίσ.

ΚΟΝΣΕΡΒΑΡΙΣΜΕΝΑ ΝΙΑΤΑ.

ΣΤΑ θαυμάσια «Τετράδια» που μας άφησε ο Πάβλ Βαλερύ, βρίσκουμε αυτή τη σημείωση: «'Ο σπόρος περιέχει μεγάλη μυστική: Ζεί και δε ζει». Τι θάλεγε σήμερα ο Βαλερύ μπροστά στο παράδοξο της «μη ζωής»; Κατά τη γνώμη ώριμων βιολόγων με φιλοσοφική προδιάθεση, ζωή και μη ζωή αποδίδονται άρκετά καλά με τους όρους «υπαρξιακή ζωή» και «ουσιώδης ζωή» που εκφράζουν τη φιλοσοφική διαφορά μεταξύ της ούσιας και της υπάρξεως, του «είναι» και του «υπάρχειν». 'Αλλοι, που έχουν τάση προς τη γλωσσολογία, υποστηρίζουν πώς η έννοια της «ζωής» πρέπει από δω και πέρα να διακρίνεται σαφώς από την έννοια της «ζωντανίας» γιατί, κατά τη γνώμη τους, ένας οργανισμός που βρίσκεται στην κατάσταση της μη ζωής, έξοκολουθεί — αν και δε ζει — ν' αποτελεί μέρος της ζωντανής ύλης. 'Όπως βλέπουμε, υπάρχει εύρυστο πεδίο για γλωσσολογικές λεπτολογίες

και λεκτικά παιχνίδια.

Οι έμπειρογνώμονες είναι λοιπόν αναποφάσιμοι για την ονοματοθεσία του φαινομένου της μη ζωής, αλλά συμφωνούν όλοι: στη χρήση του όρου «άνο-βίωση» για να χαρακτηρίσουν το φαινόμενο της νεκραναστάσεως. Η ελληνική αυτή λέξη, από το «άνα» και «βίος», που σημαίνει επανάληψη της ζωής, είναι πράγματι εκφραστικώτατη και κατάλληλη για την περίπτωση.

Αλλά περισσότερο από τις λέξεις μας ενδιαφέρουν τα πράγματα. Και το φαινόμενο της αναβίωσης προσφέρει τόσο ασυνήθιστες δυνατότητες, ώστε η βιολογία και η ιατρική έχουν ήδη ασχοληθεί με τις εφαρμογές της. Είναι συγκινητικό να μπορούμε ν' αναστήσουμε οποιαδήποτε ζωή, έστω κι' αν πρόκειται για τη ζωή ενός ταπεινού τροχόζωου ή σκουληκιού, αλλά είναι πολύ πιο συναρπαστικό να προκαλούμε την αναβίωση ενός ανθρώπινου κυττάρου και, ακόμα περισσότερο, του ανθρώπινου σπέρματος. Γιατί το σπέρμα κλείνει μέσα του ολόκληρο το φορτίο της κληρονομικότητας.

Προς το παρόν μόνο το αναπαραγωγικό κύτταρο του αρρενός, που είναι λιγώτερο εύπαθές, επιδέχεται την ανακοπή των ζωτικών λειτουργιών του και αντέχει στην κατάσταση της μη ζωής που αναβάλλει επ' άοριστο την έκδήλωση των γενετικών του δυνατοτήτων. Με την ανθεκτικότητά του στη βαθεία κατάψυξη, το σπέρμα διατηρεί, μετά την αναβίωση, όλα τ' αναπαραγωγικά χαρακτηριστικά του, δηλαδή την ικανότητα να ενώνεται με το θηλυκό κύτταρο και να συνδυάζει τα χρωμοσώματά του με τα χρωμοσώματα του αντίθετου φύλου.

Ακόμα κι' έπειτα από μια παρατεταμένη κατάψυξη, το σπέρμα παραμένει το πανίσχυρο υγρό σταγονίδιο που θαύμαζε ο Μονταίνιος, και δε χάνει την ικανότητα του ύμενιού μεταξύ δυο κυττάρων που ώριμασαν σε πολύ μακρινές εποχές. Η τεκνοποιία δεν είναι πια το αποκλειστικό προνόμιο των ζωντανών. Χάρη στην αναπαραγωγική άθανασία του ανδρικού σπέρματος, ένας άνδρας μπορεί ν' αποκτήσει παιδιά πολλούς αιώνες μετά το θάνατό του! Φτάνει να διατηρηθεί το σπέρμα του κατεψυγμένο στην κατάλληλη θερμοκρασία και να εισαχθεί στο σώμα μιας γυναίκας με τη μέθοδο της τεχνητής γονιμοποιήσεως.

Αξίζει τον κόπο να υπενθυμίσουμε ότι ώριμοι τολμηροί βιολόγοι έχουν προτείνει τη χρησιμοποίηση διατηρημένου σπέρματος ήλεγμένης κληρονομικότητας για να βελτιωθεί το ανθρώπινο γένος. Παρατήρησαν πώς η δημιουργία ενός «γενετικού αποθέματος» σε ειδικές τράπεζες που θ' αναλάβουν τη διαφύλαξη αναπαραγωγικών κυττάρων άνω-τέρας ποιότητας, επιβάλλεται σ' αυτή την εποχή της αναταραχής με το άβυσσο για την ανθρωπότητα μέλλον. 'Εξ' άλλου, με την απαραίτητη για τις άμε-ρόληπτες αποφάσεις πίστωση χρόνου, οι βιολογικές αξίες μπορούν να ταξινομηθούν με μεγαλύτερη σιγουριά ώστε να επιλεγούν τα χρωμοσώματα που αξίζουν να επιζήσουν.

Τέλος, μπροστά στην τρομερή απειλή ενός ατομικού πολέμου οι τράπεζες σπέρματος θα διαφυλάξουν απρόσβλη-

τη από τη ραδιενέργεια μια ποσότητα αναπαραγωγικών κυττάρων που θα μπορούσαν κάποτε να χρησιμεύσουν για την αναγέννηση μιας εκφυλισμένης ανθρωπότητας.

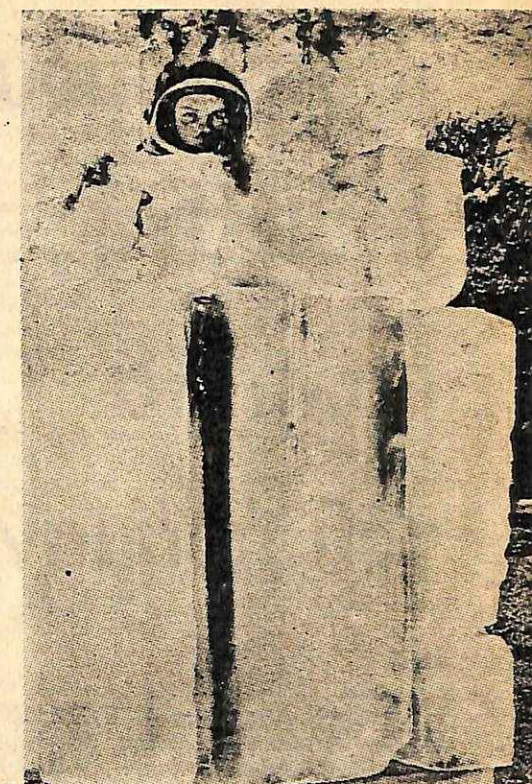
Η αντικατάσταση γερασμένων, εξασθενημένων ή άρρωστων οργάνων με όργανα ύγιη, που θα έχουν άφαιρεθεί από νεαρά θύματα δυστυχημάτων, είναι ένα παλιό όνειρο της ιατρικής. Προς το παρόν, η μεταμόσχευση προσκρούει στο φυσικό εμπόδιο της αντιδράσεως του οργανισμού στην εισαγωγή οποιουδήποτε ξένου σώματος. Τα μόσχευματα αποβάλλονται.

Από βιολογικής απόψεως, ο πλησίον είναι ένας έχθρος και οι άμυντικές δυνάμεις του οργανισμού μεταχειρίζονται σαν έχθρικό σώμα κάθε μόσχευμα που δεν προέρχεται από το ίδιο το σώμα του ασθενούς ή τουλάχιστον του ίδιου αδελφού του. 'Αλλά χάρη στην αναβίωση, μπορούμε να παρακάμψουμε τη δυσκολία, συνδυάζοντας την ανακοπή των ζωτικών λειτουργιών με τη μεταμόσχευση. Είναι μια μέθοδος με πολλά πλεονεκτήματα. Το μόσχευμα μπορεί να προέρχεται από τον ίδιο τον οργανισμό που θα το δεχθεί. Από έναν, άνθρωπο στο άνθος της ηλικίας, θ' αφαιρείται κάποιος ιστός (ένα όργανο όχι απαραίτητο) και θα φυλάσσεται σε κατάσταση κατεψυγμένης λαθροβιώσεως ώστε να μην ύπαστεί τη φθορά του χρόνου. Όταν ο άνθρωπος θα έχει γεράσει, τα διατηρημένα όργανά του θα είναι ακόμα νέα και τότε θα μπορεί να ύπαστεί μια σωτήρια μεταμόσχευση χάρη στους ιστούς που θα έχει την πρόνοια ν' αποταμιεύσει από τα νιάτα του!

Πειράματα του είδους αυτού φαίνονται πως έχουν κιόλας διεξαχθεί στην 'Αγγλία. «'Ετεροχρονική αυτομεταμόσχευση»: 'Ετσι ονομάζεται από τους ειδικούς το ξύπνιο αυτό τέχνασμα που επιτρέπει την αποκρουστικότητα λίγης νεότητος και την αντικατάσταση ενός τμήματος του γερασμένου εγώ με το ανθηρό και ρωμαλέο εγώ του παρελθόντος! Η θαυμαστή δυνατότητα της κατά βούληση ανακοπής της ζωής μας επιτρέπει να παίζουμε ανακατεύοντας το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον. Και να που τώρα, χειραφετημένοι από την παλιά δουλεία του χρόνου, είμαστε ικανοί να πετύχουμε τη συνύπαρξη του χθές με το σήμερα, του παυστοχρόνου με το διαδοχικό, ν' ανατρέψουμε τη χρονική ροή: Το παρελθόν γίνεται μέλλον, το προγενέστερο γίνεται μεταγενέστερο. Και οι γιατροί σπεύδουν κιόλας να έ-παφελθούν από την παράδοξη αυτή δύναμη που τους χάρισε η τεχνική της αναβιώσεως.

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

ΓΙΑ παράδειγμα, πριν υποβάλουμε τον άρρωστο σε μια ισχυρή ακτινοβολία που θα μπορούσε να βλάψει έναν ευαίσθητο ιστό, θ' αφαιρείται ένα κομμάτι αυτού του ιστού και θα φυλάσσεται σε κατάσταση λαθροβιώσεως, για να μεταμοσχευθεί και πάλι, ύγιες και αλώθητο, μετά το τέλος της θεραπείας. 'Ακόμα καλύτερο αποτέλεσμα θα πετύχουμε στην περίπτωση της λευχαιμίας, της σοβαρής αυτής όσθeneίας που οφείλεται σε μια άνω-μαλία του μυελού των οστών: Οι για-

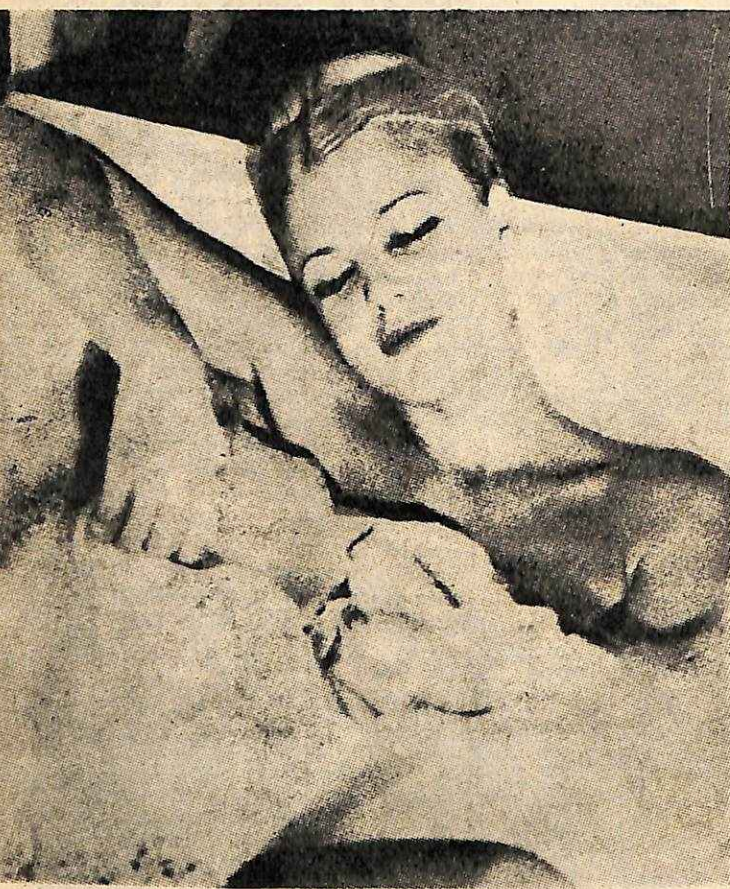

Η σύγχρονη επιστήμη έρευνά τις επιδράσεις του ψύχους στον ανθρώπινο οργανισμό. 'Ο Ζαν Ροστάν προβλέπει ότι με τη μέθοδο της καταψύξεως ο άνθρωπος θα νικήσει τη φθορά του χρόνου. Στη φωτογραφία, ένας νεαρός 'Αμερικανός που παρέμεινε επί δέκα ώρες στον πάγο, σε θερμοκρασία 60 βαθμών υπό το μηδέν, χάρη σ' ένα ειδικό αντιψυκτικό σκάφανδρο.

τροί θα έπωφελθούν από το γεγονός ότι η κατάσταση του άρρωστου παρουσιάζει μεταπτώσεις και σε μια περίοδο βελτιώσεως θ' αφαιρέσουν ένα μέρος του μυελού και θα το φυλάξουν περιμένοντας την επομένη περίοδο επιδεινώσεως. Τότε μόνο θ' αποδώσουν στον άρρωστο αυτό που άφαιρέσαν, αλλά' αφού προηγουμένως καταστρέψουν με ακτινοβολίες όλο τον άρρωστο μυελό. Η τεχνική της αναβιώσεως θεωρείται τόσο ασφαλής, ώστε να δικαιολογείται η τόλμη αυτής της θεραπευτικής μεθόδου.

Η επιστήμη λοιπόν έχει τα μέσα να εξασφαλίζει την απεριόριστη διατήρηση των ιστών, ν' ανακόπτει τη ζωή ώριμων τμημάτων του ανθρώπινου σώματος. 'Αλλά άραγε θα καταφέρει ποτέ να πραγματοποιήσει ένα από τα μεγάλα της όνειρα, την «κονσερβοποίηση» ολόκληρου του ανθρώπου; Δεν είναι παράλογο να ισχυρισθούμε ότι κάποτε αυτό θα γίνει πραγματικότητα, έφ' όσον οι διατηρητέοι βιολόγοι μας βεβαιώνουν ότι το σχέδιο είναι πραγματοποιήσιμο.

Το ταξίδι στο μέλλον θα πάψει τότε ν' αποτελεί ένα μύθο. 'Οποιοσδήποτε θα μπορεί να καταμερίσει τη διάρκεια της υπάρξεώς του και να ζήσει, δ-
ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 40

Αιώνια νιάτα περιμένουν την αύριανή ανθρωπότητα χάρη στην πρόοδο της επιστήμης...

Αίμοσφαιρία, κύτταρα του δέρματος ή των άδένων, αναπαραγωγικά κύτταρα, κύτταρα μυϊκών ιστών, όλα μπορούν να τεθούν σε κατάσταση λαθροβιώσεως και να επαναφερθούν στην έκδηλη ζωή — ν' απονεκρωθούν και ν' αναβιώσουν.

Η ανακοπή των ζωτικών λειτουργιών μπορεί να παραταθεί επ' άπειρον χωρίς βλάβη του οργανισμού, Σ' αυτή την ερώτηση δεν μπορούμε ν' απαντήσουμε θετικά, έφ' όσον δεν μας έχει δοθεί χρόνος για να διαπιστώσουμε τις συνέπειες της παρατεταμένης καταψύξεως. 'Ωστόσο, τα πάντα μας πείθουν πώς αν η ανακοπή είναι πράγματι ολοκληρωτική, τίποτα δεν μας εμποδίζει ν' αναβάλουμε επ' άοριστο την αναβίωση. Κοντά στο απόλυτο μηδέν, ακόμα και η ροή του χρόνου φαίνεται ν' ανακόπτεται: 'Ο χρόνος γίνεται άδρανής, ασάλευτος, παθητικός, ένας χρόνος χωρίς διάρκεια, όπως θάλεγε ο Μπερξόν. Σ' αυτούς τους ψυκτικούς θαλάμους του εργαστηρίου του ζωντανού πλάσματος μένει απρόσβλητο από τη φυ-

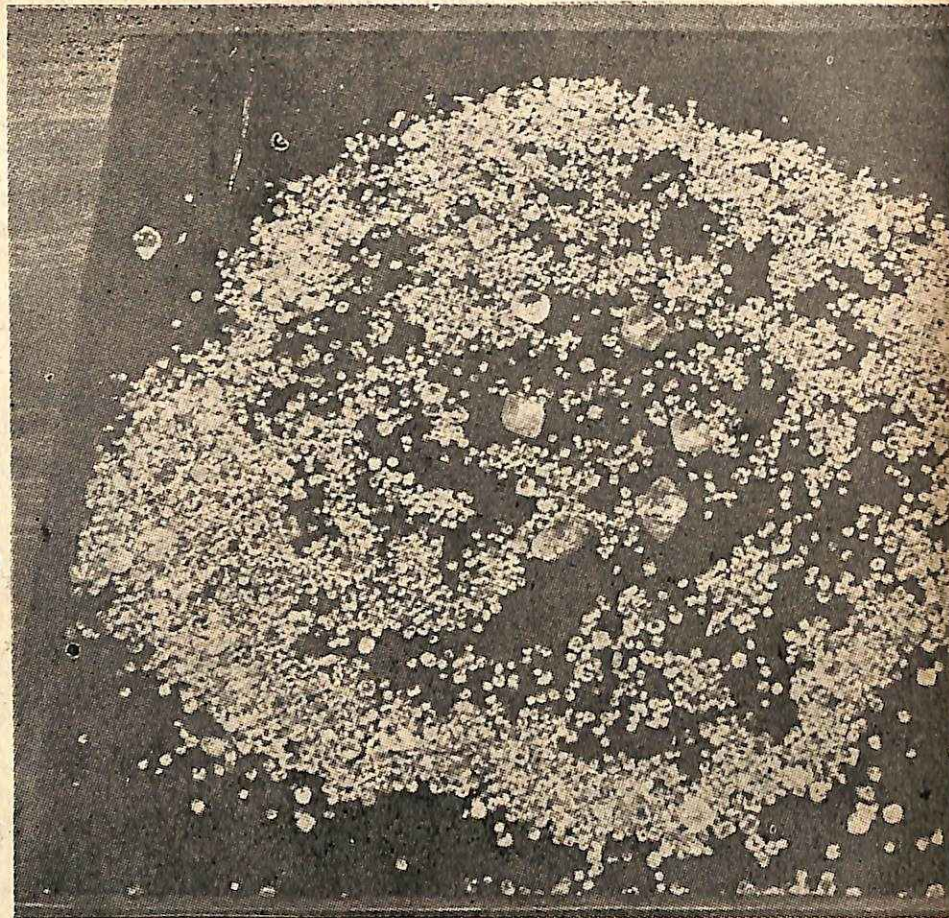
χωρίς να βλάψουμε ανεπανόρθωτα την εσωτερική δομή της ζωντανής ύλης, αυτό δε σημαίνει ότι προχωρήσαμε έστω και κατά ένα βήμα στην κατανόηση του φαινομένου της ζωής. Η προσωρινή ανακοπή της ζωής δεν μας διδάσκει τίποτα για την αλήθειά της φύσης, όπως η ανακοπή της συνειδήσεως με γενική αναισθησία δεν μας διδάσκει τίποτα για τη συνείδηση.

Η ζωή, έλεγε ο 'Ανατόλ Φράνς, είναι το άγνωστο που μας ξεφεύγει. Τώρα μάθαμε να προλαμβάνουμε τη φυγή της. 'Αλλά' εξακολουθεί να παραμένει άγνωστη.

ΖΩΗ ΚΑΙ «ΜΗ ΖΩΗ»

ΓΙΑ ένα οργανικό πλάσμα, έχουμε συνηθίσει να θεωρούμε δυνατόν μόνο δυο καταστάσεις: 'Η ζωή ή το θάνατο. Και να που η επιστήμη μας δίνει τα μέσα να δημιουργήσουμε μια ιδιαιτέρη, πρωτότυπη κατάσταση, που δεν είναι ζωή, γιατί κάθε ζωτική έκδηλωση έχει ανακοπεί, και

Οράγγεμουντ ή διεθνής πολιτεία του αδάμαντος

Τα μικρά κι' άστραφτερά αυτά γυαλάκια δέν προέρχονται από σπασμέ-
νο καθρέφτη. Είναι μιάς ήμέρας παραγωγή των αδαμαντωρυχείων του
Οράγγεμουντ.

Από το Λαουρέντσο — Μαρκέθ,
στην ανατολική άκτὴ τῆς Ἀφρικῆς,
ὡς τὸ Ὁράγγεμουντ, στὴ δυτικὴ
άκτῃ, ἡ ἀπόσταση πλησιάζει τὰ
4.000 χιλιόμετρα.

Γιατί διαλέξαμε νὰ πᾶμε στὸ Ὁ-
ράγγεμουντ; Γιατί ἔγινε σήμερα ἡ
νέα πρωτεύουσα τῶν διαμαντιῶν. Τὰ
ἀδομαίντοφάρα στρώματα πού βρί-
σκονται στὰ θόρεια τοῦ ποταμοῦ
Ὁράγγη, εἶναι τὰ πλουσιώτερα τοῦ
κόσμου. Τὸ Ὁράγγεμουντ θρίσκει
στὴν καρδιά τῶν περιφήμων «ἀππηγο-
ρευμένων ζωνῶν», ὅπου ἡ ἀστυνομία
ἐξουσιάζει σὰν μόνῃ ἀρχόντισσα.

οὐ συνήθως ἐπιστρέφουν στὰ σπῆτια τους.
Μὰ ὁ Ντανιέλ πού εἶχε σκάψει κάτω,
φωνάζει:

— Δὲν ὑπάρχει κανένα νοπὶ ἀποτύ-
πωμα στὸ χῶμα.

— Δὲ βαρύνει! κάνει ὁ γιατρός. Ὁ ἄ-
έρας τὰ σκέπασε μὲ ἄμμο καὶ σκόνῃ.

Ξαφνικά ἕνα χωριὸ ξεπετάχτηκε μπρο-
στὰ μας πῶς ἀπὸ ἕνα λοφίσκο. Δυὸ σει-
ρὲς ἀπὸ ἐξέλιγες μπαράγκες κατὰ μῆ-
κος μῆδς κεντρικῆς ἀλέας. Μὰ δὲν ὑπῆρ-
χε ψυχὴ. Ἡ πινακίδα δὲν εἶχε διευκρί-
νισεῖ ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ παλιὸ στρατό-
πεδο, γιὰ μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὲς «πολιτεῖες
φραντάσματα» πού χτίστηκαν βιαστικά ἀ-
πὸ τοὺς χρυσοθήρες κι' ἐγκαταλείφθηκαν
μετὰ τὰ κύματα τῆς ἄμμου, μόλις στέ-
ρεψε ἡ φλέβα. Τότε ἦταν τὸ μοναδικὸ
ἀπομεινάρει ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴ τῶν χρυ-
σοθηρῶν πρὸς τὰ τέλη τοῦ περασμένου
αἰῶνα καὶ τὲς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ σ' αὐτὲς
τὲς παρθένες κι' ἐρημικὲς περιοχὲς. Με-
ρικοὶ ἔκαναν περιουσία, μὰ οἱ περισσό-
τεροι ἀπὸ ἔλλειψη τεχνικῶν μέσων, ξα-
νάφθηκαν πρὸς φτωχοὶ ἀπ' ὅ,τι εἶχει πᾶσι.
Πολλοὶ ἐπίσης ὑπέκυψαν στὴν πείνα, τὴ
δίψα καὶ τὴ ζέστη.

Σὲ λίγο φάνηκαν ἡφαιστειώδη, χαμη-
λὰ βουνά. Μετὰ ἀπὸ κατσάβαρα ἑκα-
τοσίων χιλιομέτρων ἀπλώνεται μιὰ τε-
ράστια ἔκταση ἄμμου: εἶναι ἡ ἐρημὸς τοῦ
Ναμίμπ πού δεσπόζει ὅλη τῆς ἀκτῆς ἐπὶ
χιλιάδες χιλιόμετρων, πρὶν νὰ κατη-
φορῶσι πρὸς Νότο. Τὴν ἄλλη μέρα εἴ-
χαμε φθάσει στὸ Πόρτ—Νόλλοθ, ἕνα μι-
κρὸ ψαράδικο χωριὸ στὸν Ἀτλαντικὸ, σὲ

ἀπόσταση ἑκατὸ περίπου χιλιομέτρων ἀ-
πὸ τὸ Ὁράγγεμουντ.

ΟΙ ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ ΠΟΥ ΜΕΤΑΚΟΜΙ-
ΖΟΥΝ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΠΟΤΑ ΤΑ ΕΠΙ-
ΠΛΑ ΤΟΤΕ

ΜΟΛΙΣ ἀφήσαμε τὸ Πόρτ—Νόλλοθ,
συναντήσαμε τὰ πρῶτα συμματω-
πλέγματα τῆς ἀταγορευμένης ζώνης.
Ἐκτείνονται ὅσο βλέπει τὸ μάτι σου. Συ-
ναντήσαμε ἐπίσης τὰ πρῶτα ἀστυνομικά
φυλάκια, ὅπου μᾶς ἔγινε ἀυστηρότατος ἔ-
λεγχος τῶν διαβατηρίων μας καὶ τῶν ἰ-
δειῶν μας.

Ἐπὶ ἐξῆντα χιλιόμετρα ὁ δρόμος τρα-
βάει δίπλα στὴ θάλασσα. Σὲ λίγο, σὺν
ὀρίζοντα, διαγράφηκε μιὰ σειρά συμα-
τωπλέγματα. Ἡ ἄμμος σὲ ὁρισμένα ση-
μεῖα ἔχει ἀντικατασταθεῖ μὲ χαλίκια. Ἐ-
πιτέλους φθάσαμε μπροστὰ σ' ἕνα μακρὸ
σπρὸ οἰκίημα, κυκλωμένο ἀπὸ κάγκελλα.
Ἀπὸ πῶς τοὺς στέκονταν ἀστυνομικοί.

— Πρέπει ν' ἀφήσετε ἔδω τὸν αὐτοκί-
νητό σας, μᾶς δήλωσε ὁ ἐπικεφαλῆς.
Καὶ πραγματικά σὲ κανένα ὄχημα δὲν
ἐπιτρέπεται ἡ εἰσόδος στὸ Ὁράγγεμουντ,
γιατὶ ὅ,τι μπαίνει δὲν ξαναβγαίνει ποτέ.
Ὁ νόμος αὐτὸς τηρεῖται τόσο ἀυστηρὰ
πὺς ἕνας μηχανικὸς πού προσλαμβάνε-
ται στὴν ἐπιχείρησιν δὲν ἔχει τὴ δυνα-
τότητα νὰ φέρει τὴν ἐπίπλωσή του μαζί
του. Ἄν θελήσει ὁπωσδήποτε νὰ τὴ φέρει,
φροντίζοντας θὰ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τὴν
ἀφήσει σ' ἕνα συνάδελφό του. Ὁ λόγος:
Φοβοῦνται μήπως τὰ ἐπιπλα χρησιμεύουν

γιὰ κρυψῶνες καὶ βγάλουν μ' αὐτὸν τὸν
τρόπο διαμάντια.

Ἡ ἀστυνομία, πού εἶχε εἰδοποιηθεῖ γιὰ
τὸν ἐρχομὸ μας, δὲν μᾶς ἀγοπώρησε μὲ
διατυπώσεις καὶ μῆχανε σ' ἕνα κόκκινο
λεωφορεῖο πού στάθηκε μπροστὰ στὰ κάγ-
κελλα. Πέντε λεπτά μετὰ περνούσαμε
τὸν Ὁράγγη ἀπὸ τὴ γέφυρα Ἐρνεστ—
Ὁππενχάιμ, πού ἐνώνει τὴν πολιτεία
τοῦ αδάμαντος μὲ τὸν ἐξωτερικὸ κόσμο.
Τὰ συματοπλέγματα τώρα ἦσαν περισσό-
τερα. Ἀστυνομικοὶ πῆγαν νὰ περιπατοῦν
ἀστυνομικά σκυλιά. Ἀεροπλάνα ἀπογειώ-
νουν τὸ ἕνα πίσω ἀπὸ τ' ἄλλο, γιὰ νὰ
ἐπιβλέπουν τὴν ἀταγορευμένη ζώνη καὶ
τὰ περὶχωρά της. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἂν
ἕνα αὐτοκίνητο ἢ ἕνα αὐτομὸ θελήσει νὰ
μπεῖ λαθραῖα ἢ ἀπλῶς νὰ πλησιάσει τὴν
μυστηριώδη πολιτεία, ἀνακαλύπτεται κι'
ἐπισημαίνεται αὐτομάτως, πρὶν ὁ ἐνδια-
φερόμενος τὸ πάρει εἰδηση.

— Γιατί παίρνετε τόσες προφυλάξεις;
ρώτησα τὸν Ἀγγλὸ ταγματάρχη πού σ'
ὅλη τὴ διάρκεια τῆς παραμονῆς μας θὰ
μᾶς χρησίμευε γιὰ ὁδηγός.

— Διότι, μὴ ἀπάντησε, ἂν ἕνας κλέ-
φτης κατ'ὄρθον νὰ πάρει μαζί του ἕνα
κιβώτιο μὲ πολυτίμες πέτρες γιὰ νὰ τὸ
πυλῇ, μπορεῖ νὰ προκαλέσει τὴν πτώ-
ση τῆς διεθνὸς ἀγορᾶς τοῦ αδάμαντος.

Τὸ Ὁράγγεμουντ, ἀνάμεσα σὲ μιὰ ἔ-
ρημο ἀπὸ ἄμμο σ' ἀνατολικά του, καὶ
μιὰ ἔρημο ἀπὸ ἄμμο νερὸ στὰ δυτικά
του, μοιάζει μὲ στρατόπεδο αἰχμαλώτων.
Χωρὶς τὰ σύγχρονα μέσα κανένας δὲν
θὰ μποροῦσε νὰ εἰσέλθῃ σ' αὐτὴν τὴν πε-
ριοχὴ πού εἶναι μιὰ ἀπὸ τὲς πρὸς σέ-
γνὲς τοῦ κόσμου — πέφτει μόλις ἕνα
χιλιοστὸμετρο νεροῦ τὸ χόρνο — κι' ὅπου
ὁ ἀδυσώπητος ἥλιος δὲν ἐπιτρέπει σὲ κα-
νένα φυτὸ νὰ εὐδοκιμήσει. Πράγμα πε-
ρίεργο: ἀπέναντι σ' αὐτὴ τὴ φλογισμένη
γῆ λικνίζεται ἕνας ὄκεανός, πού μὲ τὰ
κύματά του ἐρχονται ἀπὸ τὴν Ἀν-
ταρκτική, εἶναι διαρκῶς παγωμένος.

ΜΙΑ ΟΛΨΗ ΑΠΟ ΔΙΑΜΑΝΤΙΑ ΣΤΗ
ΜΕΣΗ ΤΗΣ ΕΡΗΜΟΥ

ΚΙ' ὅμως ἡ τεχνικὴ μετέτρεψε αὐ-
τὸν τὸν καταραμένο τόπο σὲ ὕψη:
ἄπειρες μικρὲς διώρυγες φέρνουν
νερὸ καὶ τὰ ἀεροπλάνα τρέφονται. Γι'
αὐτὸ τὰ σπῆτια μὲ τοὺς ἀνθισμένους κή-
πους τους καὶ τὲς χρωματιστὲς στέγες
τους, εἶναι τόσο πρόσχαρο. Ἐδῶ ὁ ἄν-
θρωπος ἔχει νικήσει τὴ φύση.

Μόλις φθάσαμε καὶ παρ' ὅλη τὴν ἀπο-
πνικτικὴ ζέστη τοῦ ἀπομεσήμερου, θε-
λήσαμε νὰ πᾶμε μὲ τζιπ στὴν ἔρημο γιὰ
μιὰ πρώτη περιοδεία στὰ αδαμαντωρυ-
χεῖα. Ἀμέσως σχεδὸν διασταυρώσαμε
πελώριες μπουλντόζες, «σκαρππες» τῶν
ὁποίων τὸ κάθε λάστιχο στοιχίζει ἕνα
ἐκατομμύριο φράγκα, περίεργα καὶ μεγά-
λα μηχανήματα καὶ ἐργαλεῖα. Σ' αὐτὴν
τὴν ἐπισκεψὴ μας, ὁ ὁδηγός μας ὁ λοχα-
γός, μᾶς ἐξηγεῖ τὴν καταγωγὴ τῶν αδα-
μάντων σ' αὐτὴν τὴν περιοχή: Ἦσαν
ἀπὸ τὴ Νότιο Ἀφρικὴ μὲ τὸν ποταμὸ Ὁ-
ράγγη πού τὰ κουβάλησε στὰ νερά του.
Πρῶτοι ἦσαν οἱ μεγάλοι αδάμαντες, με-
τὰ οἱ μέτριοι, τέλος οἱ πρὸ μικροί.

— Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ διαμάντια
αὐτά, μᾶς εἶπε, εἶναι χωμένα στὴν ἄμ-
μο σὲ βάθος ἀπὸ τέσσερα ὡς ἑξὶ μέτρα.

Καὶ πρόσθεσε:

— Χρειάστηκαν χιλιάδες χρόνια γιὰ
νὰ συσσωρευθεῖ αὐτὴ ἡ γροῖζα ἄμμος,

πού προέρχεται ἀπὸ τὴ φθορὰ τῶν βου-
νῶν πού βρίσκονται σὲ ἀπόσταση διακο-
σίων ἢ τριακοσίων χιλιομέτρων. Τὰ πρὸ
χοντὰ διαμάντια νὰ σημειώσω τὰ βρί-
σκουμε στὸ στρώμα ἀπὸ βότσαλα πού
χρονολογεῖται ἀπὸ τὴν τριτογενὴ περίοδο.

Ὁ λοχαγός μᾶς ἐξήγησε ἀκόμη πῶς
γίνεται ἡ ἐξερεύνηση τῆς διαμαντοφό-
ρου περιοχῆς. Εἶναι μιὰ ἐργασία πού
γίνεται ἀποκλειστικά μὲ τὸ χέρι κάτω ἀ-
πὸ τὴ δεξιὴν γεωλόγου ἢ ἐξερευνη-
τοῦ. Σκάβουν μικρὲς τάφρους πέντε μέ-
τρων μήκους, ἐνὸς μέτρου πλάτους καὶ
πενήντα πόντων βάθους. Ἡ ἐργασία δὲν
εἶναι ἀποδοτικὴ παρὰ μόνο ἂν τὰ δια-
μάντια εἶναι συγκεντρωμένα σὲ γεωτονι-
κὲς τάφρους. Μόλις ἡ ἐξερεύνηση ἀπο-
δειχθεῖ ἱκανοποιητικὴ, ἀρχίζει ἡ ἐκσκα-
φή. Οἱ ἐκσκαφεῖς πρέπει καμμιὰ φορὰ ν'
ἀναμολέσουν τόννους καὶ τόννους ἄμ-
μου, ὥσπου νὰ βρεθεῖ τὸ μάζο πού πε-
ριέχει τὲς πολυτίμες πέτρες. Τὸ μάζο
αὐτὸ ὑφίσταται τότε ἕνα πρῶτο κοσκί-
σμα πού ἀφαιρεῖ τὲς χοντὲς πέτρες,
ἵστερα κατευθύνεται σ' ἕνα δεύτερο κέν-
τρο διαλογῆς καὶ πλυσίματος ὅπου τοῦ
ἀφαιρῶν τὲς ἀκαθαρσίες. Πλυμένο πᾶ
καὶ στεγνὸ περνεῖται ἀπὸ ἡλεκτρικὸ μη-
χάνημα πού τοῦ ἀφαιρεῖ τὰ τελευταῖα
πετραδάκια.

— Κυττάξτε τώρα, μᾶς λέγει ὁ λοχα-
γός, τὴν ἐπομένη φάση τῆς διαλογῆς.

Μιὰ πελώρια μηχανὴ κινεῖ ἕνα κυλιό-
μενο τάπητα μήκους πολλῶν δεκάδων
μέτρων. Ὁ τάπητας αὐτὸς εἶναι ἀλει-
μένος μὲ λίπος. Τὸ διαμάντι πού εἶναι
ἐκθρός τοῦ νεροῦ κολλάει πάνω στὸ λί-
πος, ἐνῶ οἱ βρεγμένες πέτρες λέφτουν.
Δὲν ἀπομένει πᾶ παρὰ μόνον νὰ βγά-
λεις τὰ τελευταῖα κατάλοιπα, νὰ ξυγί-
σεις, νὰ ἀριθμήσεις καὶ νὰ καταγράψεις
τὰ διαμάντια.

ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΠΡΩΗΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡ-
ΧΑΙ ΕΠΙΤΥΓΧΑΝΟΥΝ ΔΙΑΔΟΧΗ ΧΙ-
ΛΙΩΝ ΠΕΝΤΑΚΟΣΙΩΝ ΔΙΑΜΑΝΤΙ-
ΩΝ ΣΕ ΔΥΟ ΩΡΕΣ

Η ΤΕΛΕΤΤΑΙΑ αὐτὴ ἐργασία ἀπαι-
τεῖ μεγάλη τιμὴτητα. Γίνεται μὲ τὸ
χέρι ἀπὸ τέσσερις πρῶην συνταγμα-
τάρχας τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ. Σὲ δυὸ
ὥρες κατορθώνουν νὰ ξεδιαλέξουν χίλια
πεντακόσια διαμάντια διαφόρων μεγεθῶν
καὶ χρωμάτων.

— Γιατὶ συνταγματάρχες; ρώτησα.

— Γιατὶ μᾶς δίνουν κάθε δυνατὴ ἐγ-
γύηση. Αὐτοὶ πού ἀσχολοῦνται μὲ τὴ δια-
λογὴ τῶν διαμαντιῶν δὲν πρέπει οὔτε
μιὰ φορὰ νὰ βρεθοῦν σὲ πειρασμὸ μπρο-
στὰ στὴ μαγνητικὴ λάμψη πού οἰχνοῦν
αὐτὰ τὰ μικρὰ πετραδάκια.

Ἐνὰς ἀπὸ τοὺς πρῶην ἐξιστα-
κούς τῆς Αὐτῆς Μεγαλειότητος, μᾶς πλη-
σίωσε: ψηλός, μὲ μικρὸ μουστάκι, λιγχι-
ντοῦρο, σχεδὸν ἐπίσημος, ὁ συνταγμα-
τάρχης Γκορν ἀπαντᾷ πρόθυμα στὲς ἐ-
ρωτήσεις μας.

— Ἡ καθημερινὴ παραγωγὴ ἀνέρχε-
ται κατὰ προσέγγιση στὰ δυὸ χιλιάδες
καράτια, μᾶς εἶπε.

Καὶ μᾶς παρέσυρε σ' ἕνα οἰκίημα κυ-
κλωμένο ἀπὸ πικρὸ συμματωπλέγμα καὶ
μὲ ἀστυνομικοὺς ἀπαικμένους. Σ' αὐτὸ τὸ
ναὸ ἀπὸ μετὸν φυλάγονται τὰ διαμάν-
τια.

— Θὰ δεῖτε τὴν παραγωγὴ ἐνὸς μη-
νός: δώδεκα κιλά.

Μήχανε ὁ ἕνας πῶς ἀπὸ τὸν ἄλλο
σὲ μιὰ χαμηλὴ αἰθούσα πολλὰ δυνατὰ φω-
τισμένη. Πάνω σὲ μιὰ μεγάλη βελούδινη

θήκη ἕνα σωρὸς ἀπὸ διαμάντια.

— Αὐτὰ ἀντιπροσωπεύουν 60.000 κα-
ράτια.

Καὶ μᾶς καλεῖ νὰ θυθίσουμε τὸ χέρι
μας σ' αὐτὸν τὸν μυθώδη θησαυρὸ πού
μόνος του ἀντιπροσωπεύει περισσότερα ἀ-
πὸ πέντε ἐκατομμύρια φράγκα.

Ἐπενθυμίζουμε ὅτι ἡ ἄξια τοῦ καρατί-
ου ἀνάλογα μὲ τὴν ποιότητα: τὸ μέτριο
διαμάντι ἀξίζει εἴκοσι λίρες στερλίνες,
μὰ ἂν ἡ πέτρα εἶναι πολλὴ καθαρή, ἡ τιμὴ
μπορεῖ ν' ἀνεβεῖ ὡς τὲς ἑκατὸ λίρες. Τὸ
Ὁράγγεμουντ παράγει πράγματι 98 τοῖς
ἑκατὸ γαλάζια διαμάντια καὶ 1 τοῖς
ἑκατὸ βιομηχανικὰ διαμάντια.

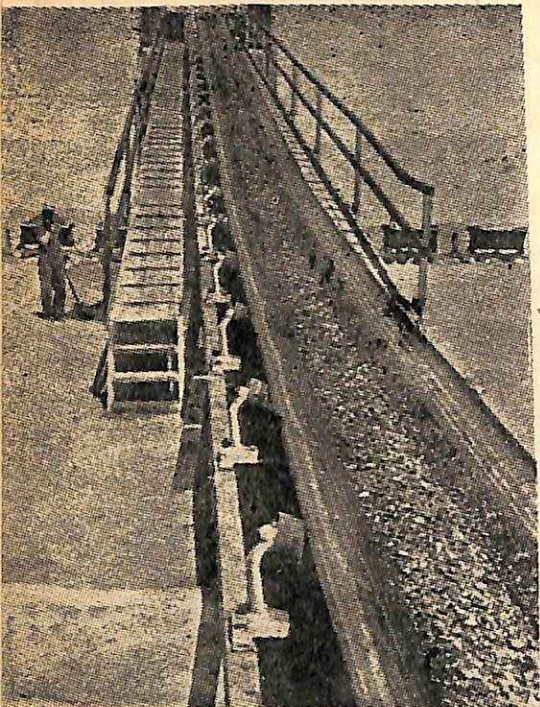
Ὅταν νύχτωσε ἐπιστρέψαμε, πάντοτε
μὲ τὴ συνοδεία τοῦ πιστοῦ μας ὁδηγοῦ,
στὸ ἴδιο τὸ Ὁράγγεμουντ. Ὁ πληθυ-
σμός τοῦ στρατοπέδου αὐτοῦ ἀπὸ τὰ συρ-
ματοπλέγματα εἶναι σχετικῶς μεγάλος,
ἀπὸ ἀριθμῇ 9.000 ἄτομα. Τὸ προσω-
πικὸ ἀποτελεῖται ἀπὸ 6000 Ἀφρικανούς
καὶ 1.000 λευκοὺς, στοὺς ὁποίους πρέπει
νὰ προστεθοῦν οἱ γυναῖκες τους καὶ τὰ
παιδιά τους, δυὸ χιλιάδες δηλαδὴ ἄτο-
μα ἐπὶ πλέον.

Οἱ Ἀφρικανοὶ ἔχουν καλὴ μεταχείρη-
ση, καλὴ τροφή, καλὸ οἶκημα καὶ ἀμεί-
βονται καλύτερα ἀπ' ὅ,τι στὰ χρυσωρυ-
χεῖα τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς. Ὁ μισθὸς
τοῦ ἀνέρχεται περίπου στὲς δέκα λίρες
τὸ μήνα, μὰ τὰ ἔξοδα τροφῆς καὶ στέγα-
σης βαρύνουν τὴν ἐπιχείρησιν. Ἐχουν
στὴ διάθεσή τους ἕνα γήπεδο, ἀθλητι-
κὲς ἐγκαταστάσεις καὶ αἰθούσα κνηματο-
γράφου. Τὰ συμβόλαιά τους εἶναι διαο-
κείας 18 τὸ πρὸν μηνῶν. Χάρη στὴν ἐ-
παφὴ τους μὲ τοὺς λευκοὺς ἔχουν ἀν-
τιγράψει τὲς συνήθειές του καὶ ντύνον-
ται μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Μὰ εἶναι ὅλοι
ἐργέντηδες. Ἐνα παλιὸ ἔθιμο τοῦ Ἀθαμῶ
ἀπαντεῖ νὰ τὴν ἐγκαταλείπει καμμιὰ γυ-
ναῖκα τὸ Ὁράγγεμουντ.

Τὸ 1930 τὸ Ὁράγγεμουντ δὲν ἦταν

Ἐνα ὥραϊο χέρι γίνεται ἀκόμη ὡ-
ραιότερο ὅταν στολίζεται μ' ἕνα μο-
νόπετρο.

Ο κυλιόμενος αυτός τάπης μεταφέρει ανάμεσα σε ταπεινά χαλίκια τους πολύτιμους λίθους. Κι' ο πιο μικρός αντιπροσωπεύει μια περιουσία.

παρά μόνο ένα στρατόπεδο με σκηνές και καλύβες. Σήμερα είναι μια πολιτεία με επαύλεις, γήπεδα του τένις, πισίνες, ιππώ, χαρτοπαίγνια, νοσοκομεία, γκολφ, θέατρο, κινηματογράφο, λέσχη, νηπιαγωγείο, συνσύνιο.

Η ΝΥΚΤΕΡΙΝΗ ΦΡΟΤΡΑ: ΠΡΟΒΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΙ ΣΚΥΛΟΙ

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ενός τέτοιου στρατοπέδου έθεσε τεράστια προβλήματα. Ένα απ' αυτά ήταν η μεταφορά του υλικού και των μηχανών. Δεν υπάρχει κανένα λιμάνι στον άκρυν και η θαλασσοταραχή είναι τόσο μεγάλη που κανένα καράβι δεν μπορεί να πλευρίσει. Δεν υπάρχουν δρόμοι ούτε σιδηροδρομική γραμμή. Μόνο η έξιπνίδα, η τόλμη και η ύπομονή μπόρεσαν να ξεπεράσουν τις ανυπέρβλητες αυτές δυσκολίες.

Αργά το βράδυ επιστρέψαμε στα δωμάτιά μας. Ξαφνικά ο γιατρός με φώναξε:

— Κίτταξε! μου είπε.
Ανοίξαμε το παράθυρο. Στη νύχτα οι προβολείς σάφωνα σε κανονικά διαστήματα τα συρματοπλέγματα. Μακρύτερα αναβόσκιαν μικρά φωτάκια: αστυνομικοί έκαμαν την περιπολία τους με τους γυμνασμένους σκύλους τους. Ακόμη μακρύτερα τάχως χωρίς πυργίσκους, με έξωπλισμένα με προβολείς πεοιπολούσαν στην έρημο. Τα διαμάντια φρουρούνται καλά.

Την άλλη μέρα το πρωί ξαναβρήκαμε τον πιστό μας λοχαγό. Με την συντροφιά του ανεβήκαμε στο τζιπ και τραβήξαμε για τη «NO MAN'S LAND» που αποτελεί το περιφερικό όριο της απαγορευμένης ζώνης του Όράγγεμου. Οι αστυνομικοί έχουν εντολή να προδο- λίσουν κάθε άτομο που θα βρεθεί εκεί, γιατί δεν μπορεί να πρόκειται παρά μόνο

για κλέφτη ή λαθρέμπορο.

— Άν υποθέσουμε, μάς λέει ο οδηγός μας, ότι ο τελευταίος αυτός κατορθώνει να περάσει τα συρματοπλέγματα και ν' αποφύγει τις περιπόλους, και πάλι δεν θα τα καταφέρει να μπει στο οικημά δι- πιν είναι τα διαμάντια.

Το οικημά αυτό θα φρουρείται φυσικά πολύ καλά, είπε ο γιατρός.

— Όχι μόνο φρουρείται μέσα — νύχτα, αλλά τα διαμάντια βρίσκονται σε σφραγισμένη σάλλα. Πολλά κλειδιά χρειάζονται για ν' ανοιχτούν οι πόρτες. Κανένας άνθρωπος, ούτε κι' αυτός ο διευθυντής δεν έχει στην κατοχή του ολόκληρη την αρματιά των κλειδιών. Απαιτείται η συγκεντρωση πολλών μελών της διευθύνσεως, να προσέλθει δηλαδή ο καθένας με το δικό του κλειδί, για να μωρθέσουν ν' ανοίξουν την αίθουσα. Κανένα ωστόσο από τα πρόσωπα αυτά δεν ξέρει τον συνδυασμό που χρειάζεται για να δουλέψουν τα κλειδιά. Τον συνδυασμό τον γνωρίζει μόνο ένας, με αυτός δεν έχει κανένα κλειδί στην κατοχή του.

Είναι φανερό ότι με τέτοιες προφυλάξεις κάθε κλοπή καταπτά αδύνατη.

— Προσθέστε σ' αυτό ότι το οικημά είναι από μπετόν κι' ότι χρειάζεται τουλάχιστον ατομική δόμβα για να το ανοίξετε μια σχισμάδα.

— Οι εργάτες δεν βρίσκονται στον πειρασμό να βάλουν στην τσέπη τους μια πέτρα την ώρα της εργασίας τους;

— Κάτι τέτοιο είναι σχεδόν αδύνατο, απάντησε ο λοχαγός, γιατί σε κάθε δήμα στέκει αστυνομικός. Οι ντέτεκτιβς και οι άνθρωποι της υπηρεσίας ασφαλείας είναι ανακατεμένοι με τα μέλη του προσωπικού. Ο εργάτης που εργάζεται δεν ξέρει αν ο σύντροφός του με τη φόρμα είναι κι' αυτός εργάτης ή αστυνομικός.

Και πρόσθεσε με πραγματική θλίψη: Φαντάζεστε τι ατμόσφαιρα καχυπο- ποιήσε βασιλεύει εδώ μέσα.

Ο καθέ- νας διαπιστεί πρὸς τὸν γείτονά του και προσέχει κι' ἴδιος τὴν παραμικρή του κίνηση. Τι φαντάζεστε πὼς βόηκε περισσότερο τα ἅπατα τα κρατιά για τὸν ἐαυτὸ του και δὲν παραδίδει παρά μόνο τὸ ἑνα για να οἷζει στάχτη στὰ μάτια.

— Όχι. Γιατί αν τὸ παραδώσει ὅλοι θα φαντασθὺν πὼς βόηκε περισσότερο τα ἅπατα τα κρατιά για τὸν ἐαυτὸ του και δὲν παραδίδει παρά μόνο τὸ ἑνα για να οἷζει στάχτη στὰ μάτια.

ΜΗ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟ ΠΑΠΟΤΤΣΙ ΣΟΤ- ΑΝ ΔΕ ΘΕΛΕΙΣ ΝΑ ΣΕ ΤΠΟΠΤΕΥ- ΘΟΥΝ

Ο ΛΟΧΑΓΟΣ μάς διηγήθηκε ένα περιστατικό που έτυχε στον ίδιο.

— Μια μέρα, διαπίστωσα ότι το κορδόνι του παπουτσιού μου είχε λυθεί. Σε απόσταση εκατό μέτρων ένας δμῖλος μερικῶν ἀτόμων κουβέντιαζε. Η πρό- ποση του κορδόνι ήταν να σκόψω και να τη μου κίνηση ήταν να σκόψω και να ξαναδέσω το κορδόνι μου. Μά αμέσως άλλαξα γνώμη. Καλύτερα να μην έδενω το κορδόνι μου, γιατί αν μ' έβλεπε κανέ- νας να σκόβω, μπορούσε να υποθέσει πὼς μάξενά κανένα διαμάντι.

— Μά δὲν έτυχε ποτέ να πραγματοποιηθεί μια κλοπή;

— Άπ' ὅτι ξέρω κανένας, απάντησε ο λοχαγός. Καί να εἰστε βέβαιος ότι αὐ- τοί που προσπαθῶσαν δὲν ἦσαν οὔτε κοι- τοί οὔτε δειλοί.

Μάς διηγήθηκε μια παλιά ιστορία κα-

ποιου εργάτη που αγαπούσε τη σκοποβολή. Τὸν ἔβλεπαν να γυμνάζεται τακτικά στὸ ἑσωτερικὸ τοῦ ἀδριαντωρυχείου. Αὐτὴ ἡ μανία του τῆς σκοποβολῆς, κίνησε τὴν περιέργεια ἑνὸς ντέτεκτιβ. Κι' ὅμως τὸ πρῶγμα φαινόταν ἀπολύτως φυσικό. Μά ὁ ντέτεκτιβ ἀνακάλυψε μὴ μὲρα ἕνα σάκ- κο ἔξω ἀπὸ τὸ συρματοπλέγμα. Πρόσεξε ἀκόμη ὅτι ὁ εργάτης πυροδολοῦσε πρὸς τὴν κατεύθυνση τοῦ σάκκου καὶ καμμιὰ φορά πάνω στὸ σκοπὸ. Δὲν ἄργησε νὰ κλειστεί στὴ φυλακή.

Μάς ἔρωγε ἡ περιέργεια.
— Η λύση τοῦ αἰνίγματος ἦταν ἐν- ζολή, εἶπε ὁ λοχαγός. Ὁ εργάτης εἶχε ἀντικαταστήσει μερικὲς σφαῖρες του με διαμάντια καὶ πυροδολοῦσε μέσα ἀπὸ τὸ συρματοπλέγμα πάνω στὸ σάκκο ποὺ ἦταν φορὰ πάνω στὸ σάκκο. Δὲν ἄργησε νὰ ἄμμος ἦταν ἀρκετὰ παραινυμένη με διαμάντια, ἕνας «συνένοχος» μάξενε τὸ σάκ- κο στὴ διάρκεια τῆς νύχτας καὶ τὸ κόλ- πο εἶχε γίνει.

Πρέπει νὰ σημειωθεί ὅτι ἀπὸ κερνή- τὴν ἐποχὴ τὰ μέτρα ασφαλείας ἔχουν γί- νει πολὺ πὺδ αὐστηρά. Σήμερα ἂς ποῦμε ἂν κάνεις μηχανικά με τὸ πόδι σου μὴ λοκοῦδα στὴν ἄμμο, κινδυνεύεις νὰ συλ- ληφθεῖς.

Κουβεντιάζοντας ἐξακολουθοῦσαμε τὴν περιοδεία μας με τὸ τζιπ. Βλέπαμε τῶ- ρα τὴ θάλασσα κατὰ μῆκος μίας ἀκτῆς πολλῶν δεκάδων χιλιομέτρων.

— Ἐδὼ τὰ διαμάντια βρίσκονται πάνω ἀπὸ τὸ ἔδαφος, μάς εἶπε ὁ λοχαγός.

Καί πραγματικά λίγα λεπτά μετὰ εἶ- δαμε τὶς πρώτες πέτρες νὰ γυαλίζουν στὸν ἥλιο.

— Θὰ μπορούσαμε ἴσως νὰ σταθούμε δυὸ λεπτά, πρότεινε ὁ φωτογράφος μας. Θὰ μπορούσα νὰ πάρω μερικὲς φωτο- γραφίες.

— Δυστυχισμένοι! ἀναφώνησε ὁ ὁδηγός μας. Ἐδὼ ἀπαγορεύεται αὐστηρά ὄχι μὲ- νο νὰ κατέβεις ἀπὸ τὸ αὐτοκίνητο, μὰ ὅτε καὶ τὴν ταχύτητά σου νὰ μειώσεις. Αὐτὸς εἶναι ὁ κανονισμός.

ΟΙ ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ ΠΕΡΝΟΥΝ ΑΠΟ ΑΚΤΙΝΕΣ Χ

Ε ΙΔΑ στον οδρανὸ μικρὰ ἀεροπλάνα ποὺ ἐμοίζαν νὰ περιπολοῦν. Σ' αὐ- τὰ τὰ ἱπτάμενα μανιτόσκυλα ἵπτο- τε δὲν μπορεῖ νὰ διαφύγει, οὔτε κἀν τὸ τζιπ μας. Θέλοντας καὶ μὴ μέναμε μέσα στὸ αὐτοκίνητο. Μεγάλος ἦταν ὡστόσο ὁ πειρασμός νὰ στρώξεις ἑστὴ με τὸ πό- δι σου ἑνα ὠραῖο διαμάντι, ἂς ἦταν καὶ ἀκατέργαστο.

— Ἀπαγορεύεται δηλαδή, ἔκανε ὁ Ντιανέλ, νὰ σὲ πιάσει λάστιχο;

— Κάτι τέτοια καλύτερα νὰ μὴ συμβαί- νουν, ἀπάντησε ὁ λοχαγός.

Όταν ἐπιστρέψαμε στὸ Όράγγεμου στὸν ἐτοιμαστήκαμε γιὰ ἀναχώρηση. Χρειάστη- κε τότε νὰ ὑποστούμε μὴ τελευταία δια- τήσωση ποὺ ὁ κανονισμός ἐπιβάλλει σὲ κάθε ἄτομο ποὺ ἐγκαταλείπει τὴν περιοχὴ εἴτε γιὰ ἀπλὸ ἐργάτη πρόκειται ἢ γιὰ τὸν ἴδιο τὸν διευθυντή: τὶς ἀκτίνες Χ. Στὸ σκοτεινὸ θάλαμο ἡ εξέταση εἶναι λε- πτομερὲς στατή. Ὅποιοι τὸλμησε νὰ κοβ- ψε ἢ νὰ καταπιεῖ ἑνα διαμάντι θὰ ἀνα- κλυφθεῖ αὐτομάτως.

Λίγες ὥρες μετὰ ξαναβρεθήκαμε οἱ τρεῖς μας ὁλόμονοι στὴν ἀσφαλο, ἀφήνοντας μακριὰ πίσω μας αὐτὴν τὴν θρυλικὴ γω- νιά τῆς Ἀφρικῆς ὅπου τὸ στρέμμα δὲν ἔχει τιμὴ καὶ δικαιολογημένα...

FRANCOIS B' HARCOURT

Ο Φράντς Λίστ στο πιάνο. Γύρω του: Άλέξανδρος Δουμάς, Γεωργία Σάνδη, Βίκτωρ Ουγκώ, Παγκανίνι, Ροσσίνι και Μαρία ντ' Αγκού.

ΦΡΑΝΤΣ ΛΙΣΤ Ο ΠΑΝΤΟΤΕΙΝΑ ΑΝΙΚΑΝΟΠΟΙΗΤΟΣ

Ο ΑΔΑΜ Λίστ κάθισε στο πιάνο στο σαλόνι της μικρής επαύλης του στο Ράιντιγκ της Ουγγαρίας, όπου έμενε με τη νέα γυναίκα του κι' έτε- λουσε χροή επιστάτη του πρίγκιπα Έσ- τερχάζυ. Ο γιός του Φράντς τὸν ἄκου- γαν. Ήταν ἔξη ἐτῶν ἀπὸ εἶχε γεννηθεῖ τὴ νύχτα τῆς 21ης πρὸς τὴν 22α Ὀκτω- βρίου τοῦ 1811, πρὶν δηλαδὴ ἀπὸ ἐνάμιση αἰῶνα. Ἡ ὄγεια τοῦ ἦταν πηγή ἀνησυχί- ας γιὰ τοὺς γονεῖς του: ἡ παραμικρὴ εὐάθνηση τὸν ἔφερνε ἀμέσως στὰ πρόθυρα τοῦ θανάτου. Ἀκούγε με ἀπληστία τὶς νότες τοῦ ἔβγαζαν ἀπὸ τὰ πλῆκτρα καὶ σκόρπιζαν στὸ ἥσυχο δωμάτιο τὴ μαγεία τοῦ Κονσέρτο σε ντὲ ντιές τοῦ Ρίεζ, καὶ μετὰ, μόλις τέλειωσε ὁ πατέρας του, ἔτρε- ξε καὶ κρῖφτηκε στὸ κλῖνο. Χρειά- στηκε νὰ περάσουν πολλές ὥρες καὶ νὰ- ρθει ἡ ὥρα τοῦ φαγητοῦ γιὰ νὰ βγεῖ ἡ κυρία Λίστ καὶ νὰ τὸν φέρει πίσω στὸ σπῆτι. Τὸ παιδί κάθισε καὶ ξαφνικά, στὴ σιωπῇ, ἄρχισε νὰ τραγουδᾷ τὴ μελωδία ποὺ εἶχε ἀκούσει προτύτερα. Ὁ πατέ- ρας του τὸν κίτταξε ἀπορημένος.

— Πὼς εἶναι δυνατόν, Φράντς; Τὰ συζητήσαμε ὅλ' αὐτά;

— Όταν τέλειωσε, πατέρα, ἀπάντησε τὸ παιδί, κρῖφτηκε στὸν κλῖνο γιὰ νὰ με- νει αὐτὴ ἡ μουσικὴ σ' αὐτιά μου ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερη ὥρα. Καὶ τὴν κράτησα.

Με δάκρυα στὰ μάτια ἡ κ. Λίστ ἔσφι- ξε τὸ γιό της ἐπάνω της.
— Θὰ γίνει σὰν ἐσένα, Ἀδάμ, εἶπε στὸν ἄνδρα της, με τὸ πάθος τῆς μου- σικῆς.

— Σὰν ἐμένα, μοιρολόιους ὁ ἐπιστά- τής. Όχι, Ἄννα, γιατί δὲν εἶμαι παρὰ μόνο ἕνας μετρίος ἐκτελεστής. Θὰ προχο- ρήσει πολὺ μακρύτερα, ὡς ἐκεῖ ποὺ πάν- τοτε λαχταροῦσα νὰ φθάσω. Γιὰ πὲς μου, μικρό μου, τί θάβλεες νὰ γίνεις σὰν μεγαλώσεις;

Τότε τὸ παιδί ἔδειξε με τὸ δάκτυλό του μὴ λογογραφία κορυμμένη στὸν τοῖχο.

— Σὰν αὐτὸν ἐκεῖ, ἀπάντησε.
Καὶ οἱ γονεῖς τοῦ μικροῦ Φράντς κίτ- ταξαν ἀναστατωμένους τὸ πορτοῦτο τοῦ μεγαλοῦ Μπετόβεν.

Ἡ εἶδηση ἔκανε τὸ γυρο τοῦ κόσμου. Ὁ Φράντς Λίστ ἦταν ἑνα παιδί —θαῦμα ὡς ἕνας δεύτερος Μότσαρτ. Κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίβλεψη τοῦ πατέρα του, ἔκαμε μεγάλες προόδους. Ὁ πρίγκιπας Έστερ- χάζυ δὲν ἄργησε νὰ τὰ πληροφορηθεῖ καὶ ζήτησε ἀπὸ τὸν ἐπιστάτη του νὰ τοῦ φέ- ρει τὸ γιό του στὸν πύργο γιὰ νὰ παί- ξει. Ὁ Ἀδάμ Λίστ κολακεύθηκε πολὺ ἀπ' αὐτὴν τὴν πρόταση, μὰ ὁ μικρός δὲν ἔδειξε οὔτε καμάρι, οὔτε ἀνησυχία.

Ἐδωσε τὸ κοντσέρτο του, με τὸ φυσικό- τερο ἔθος τοῦ κόσμου μορσὸτὰ στὴν ἀνό- τερη οὐγγρικὴ κοινωνία τῆς περιοχῆς καὶ ἡ ἐπιτυχία του στάθηκε ἀπὸ τὶς πὺδ μεγάλες. Ὁ πρίγκιπας καὶ οἱ φίλοι του ἄ-

Ὁ Λίστ, πάντοτε σὲ ἀ- ναζήτηση ἀπιαστοῦ ἰ- δανικοῦ, κράτησε τὴν Εὐρώπη κάτω ἀπὸ τὴ γοητεία του ἐπὶ μισὸν αἰῶνα, μὰ δὲν βρῆκε οὔ- τε στὸν ἔρωτα, οὔτε στὴ θρησκεία τὴν πλή- ρη ἱκανοποίηση ποὺ ζητοῦσε.

ποφάσιαν νὰ τοῦ πληρώσουν μὴ ὑποτα- γία γιὰ νὰ συνεχίσει τὶς σπουδὲς του στὴ Ριέννη κι' ἔτσι τὸ 1820 ἡ οἰκογένεια Λίστ ἐγκατέλειπε τὸ Ράιντιγκ γιὰ τὴν αὐ- στριακὴ πρωτεύουσα. Ὁ Φράντς δὲν ἦταν τότε παρὰ μόνο δέκα ἐτῶν.

Ὁ πατέρας του τὸν παρουσίασε στὸν διάσημο συνθέτη καὶ πιανίστα Τσέρνι. Ὁ τελευταῖος αὐτὸς δέχθηκε νὰ τὸν ἀ- κούσει με τὸ ἔθος τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ὑπο- κίπτει σὲ μὴ ἀγχαρεία, μὰ με τὶς πρῶ- τες νότες τέντωσε τὸ αὐτί του. Ὅταν τὸ κομμάτι τέλειωσε, εἶπε ἀπλᾶ:

— Μικρό μου, μπορεῖς νὰ γίνεις με- γαλύτερος πιανίστας ἀπ' ὅλους μας.

Στὸ δεύτερο μάθημα, ὅταν ὁ Ἀδάμ Λίστ ἔβγαλε τὸ πορτοῦτο του γιὰ νὰ πληρώσει τὸ δάσκαλο, ὁ Τσέρνι ἀνήστη- κε μ' ἑνα κίνημα τοῦ χεριοῦ.

— Όχι, τοῦ εἶπε, Ἡ ἐκπαιρητικὴ πρό- οδος τοῦ γιό σας ὁ αὐτὰ τὰ δυὸ μα- θήματα, μ' ἔχει πληρώσει με τὸ παρα- πάνω.

Κι' ὁ Πούτσι — ἔτσι εἶχε βγάλει τὸν μικρὸ Φράντς — ἔγινε ὁ πὺδ ἀγαπητὸς μαθητῆς τοῦ μεγαλοῦ Τσέρνι. Ἐδωσε στὴν πρωτεύουσα κοντσέρτα, ποὺ εἶχαν μεγάλη ἐπιτυχία. Ὅλοι ἤδελαν νὰ τὸν ἀκούσουν, ἐκτὸς ἀπὸ ἑνα, τὸν πὺδ με- γάλου: τὸν Λούντβιγκ φὸν Μπετόβεν ποὺ, κορυφὸς, ἀγριαπὸς, ἀποτραβηγμένος, μοῦρε μούριζε θυμωμένα: «Ένας βιρτουόζος ὁ αὐτὴν τὴν ἡλικία! Εἶναι ἀκατανόητο. Ὁ κόσμος τελεσιπάντων τρελλάθηκε».

— Κι' ὅμως ὁ Τσέρνι κατώρθωσε νὰ πείσει τὸν Σίντλερ, ποὺ ἦταν στενὸς φίλος τοῦ μεγαλοῦ μουσικοῦ, νὰ τοῦ πᾶει τὸν μαθητὴ του. Ὁ Μπετόβεν ἀνῆλθε με φωνές, ὅσοι μιλᾶσε κάποιος καὶ δή- λωσε πὼς θὰ τὸ σκεφτόταν. Ἐστὶ ὁ Σίντ- λερ ἦταν ἀρκετὰ ἀνησυχὸς ὅταν μὴ μὲρα ἔσπευξε μετὰ στὸ ἐργαστήριό τοῦ «γί- γαντα» τὸν μικρὸ Φράντς.

— Πᾶξε μου μὴ φοῦγκα τοῦ Μπάχ! φώναξε ὁ δέξυμος Μπετόβεν χωρὶς νὰ καταδεχθεῖ νὰ τοῦ οἷζει οὔτε μὴ ματιά.

Χωρὶς νὰ τὰ χάσει καθόλου ὁ Πούτσι κάθισε στὸ πιάνο.

— Τὸν ἀλιτήριό! μουροῦσε ἀναστατωμένος ὁ Μπετόβεν ὅταν ἀντήχησαν τὰ τελευταία ἀκρό τῆς Φούγκας σὲ ντὸ μείζον.

— Μασέτρο, ἀποτόλμισε νὰ πει ὁ Σίντλερ, θὰ δώσει ἐνα κοντσέρτο στὴ Ρεντάουτενσάλ στὶς 13 Ἀπριλίου. Θὰ εἴχατε τὴν καλωσύνη νὰ μᾶς τιμησε;

— Ποτέ! φώναξε ὁ Μπετόβεν. Δὲν θέλω νὰ βλέπω κανένα. Μὰ σοῦ, ἀνθρωπάκι, νὰ ἔχεις πὼς θὰ δώσεις χαρὰ σὲ πολλοὺς ἀνθρώπους, γιατί δὲν ὑπάρχει τίποτε ὠραιότερο ἀπὸ τὴ μουσική.

Στις 13 Ἀπριλίου τοῦ 1822 τέσσερις χιλιάδες ἄτομα περιέμεναν τὴ στιγμή πού ὁ Φράντς Λίστ θὰ καθόταν στὸ πιάνο, ὅταν ξαφνικὰ μιὰ ἀνατριχίλα διαπέρασε τὸ μεγάλο ἀκροατήριον. Λυγισμένος πάνω στὸ μπαστούνι του, μουτρωμένος, τὸ βλέμμα καρφωμένο ἴσια μπροστά, ὁ Μπετόβεν ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του. Μέσα σὲ ἐντυπωσιακὴ σιωπὴ κάθισε στὴν πρώτη σειρά. Κι' ὁ Πούτσι ἄρχισε νὰ παίζει.

Ὅταν τέλειωσε δὲν ἀκούστηκε οὔτε ἓνα χειροκρότημα. Τὸ παιδί ἦταν κατάχλωμο. Σὰν σὲ οὐμὴλὴ μέσα εἶδε τὸν «γίγαντα» νὰ πλησιάζει, νὰ τὸν παίρνει στὴν ἀγκυλιά του καὶ νὰ τὸν φιλά στὸ μέτωπο. Τότε ξεσπασε τὸ κακὸ. Ὅλη ἡ σάλλα χειροκροτοῦσε, φώναζε, οὐρλιαζε, ὠμοῦσε πάνω στὸν Φράντς γιὰ νὰ τὸν ἀγκυλιάσει καὶ νὰ τὸν φιλήσει. Κίτρινος ἀπὸ τὴ συγκίνηση ὁ Ἀδάμ Λίστ ἄρπαξε τὸν Σίντλερ ἀπὸ τὸ μπράτσο.

— Αὐτὸ πὸς μᾶς μένει τώρα, τοῦ εἶπε, εἶναι νὰ μᾶς καθιερώσει τὸ Παρίσι.

Καὶ στὶς 11 Δεκεμβρίου τοῦ 1823 ὁ ἐπιστάτης τοῦ Ἑσπεράζου κι' ὁ γιὸς του ἔφθασαν στὴν πρωτεύουσα τῆς Γαλλίας.

ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΘΑ ΑΝΑΣΤΑΤΩΣΟΥΝ ΤΗ ΖΩΗ ΣΟΥ

ΚΕΡΟΤΜΠΙΝΙ, ὁ διευθυντὴς τοῦ Κονσερβατορίου ξεφύλλιζε τὰ συστατικά γράμματα πὸς τοῦ εἶχε φέρει ὁ Ἀδάμ Λίστ.

— Δὲν μπορῶ νὰ πάρω τὸ γιό σας, δῆλωσε ὁ μάτο μετὴν ἔντονη ἰταλικὴ προφορά του. Δὲν δεχόμαστε ἐδῶ παρὰ μόνο Γάλλους. Αὐτὸς εἶναι ὁ κανονισμός.

Ἔτσι ὁ Φράντς ἔπαψε στὴ δούκισσα ντὲ Μπερρύ, σὺν δούκα τῆς Ὁρλεάνης πὸς σὲ λίγο θὰ γινόταν ὁ Λουδοβίκος—Φίλιππος, σὺν Ἑρῳά, τὸν διάσημο κατσκευαστὴ πιάνων. Ὅλα τὰ σαλόνια τοῦ Παρισιοῦ μάλλον πὸς νὰ τὸν πρωτοσπαράξει καὶ τὰ χορήγια φρούσκωναν τὸ πατρικὸ πορτοφόλι. Ὁ μελλοντικὸς βασιλεὺς μάλιστα χάρισε στὸ παιδί—θαῦμα ἐνὰ μεγάλο καραγκιόζη.

Μετὰ ἀπὸ τὸ Παρίσι ἦταν ἡ σειρά τοῦ Λονδίνου νὰ τὸν ὑποδεχθεῖ κι' ὁ Γεώργιος 4ος τοῦ ζήτησε νὰ παίζει στὰ ἀνάκτορα τοῦ Οὐϊνδσορ. Κατὰ τὴν ἐπιστροφή του σὲ Παρίσι, ὁ συνθέτης Φερνάν Παερό πρότεινε στὸ παιδί νὰ γράψει τὴ μουσικὴ μιᾶς ἑλαφρῆς ὀπερας τοῦ «Δὸν Σάντσο ἡ πόρνος τοῦ ἔρωτα» πὸς δόθηκε στὶς 17 Ὀκτωβρίου τοῦ 1825 στὴ Βασιλικὴ Ἀκαδημία τῆς Μουσικῆς, μὰ δὲν εἶχε τὴν ἐπιτυχία πὸς ὅλοι περφόρμαν. Αὐτὴ ἡ ἡμιαποτυχία δὲν ἀμείωρε καθόλου τὴν ἀπίστευτὴ δόξα τοῦ παιδιοῦ τῶν δεκατεσσάρων ἐτῶν πὸς ξεσήκωνε τὸν ἐνθουσιασμό καὶ τοῦ πὸς ἀπαντητικοῦ ἀκροατηρίου.

Τὸν ἄλλο χρόνον ἔγραψε τὶς «Δώδεκα σπουδὲς γιὰ πιάνο» πὸς δώδεκα χρόνια ἀργότερα θὰ γινόταν οἱ «Δώδεκα σπουδὲς» ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἡ τετάρτη θὰ ἔπαιρνε τὴ μορφή συμφωνικοῦ ποιήματος

μὲ τὸ ὄνομα «Μαζέππα».

Μὰ ὁ ἴδιος, πὼς τὴν ἔδλεπε αὐτὴν τὴν νεαρὴ δόξα του; Ἀδιαφοροῦσε. Δὲν καταλάβαινε. Ἀσυγκίνητος στὰ λιθανίσματα, σὶς ζολακιές καὶ στοὺς θριάμβους, κατέφευγε στὸ διάβαγμα ἢ σὲ ἀτέλειωτους στοχασμούς. Στὴν ηλικία τῶν μολυβένιων στρατιωτῶν, διάβαζε Ρουσσώ, Οδγκώ καὶ Βιγνὸ. Τὴ μὴ μὲρα ἤθελε νὰ τὰ παρατήσει ὅλα, τὴν ἄλλη νὰ γίνει παπᾶς. Ἀδυνατίζε, ὁ χαρακτήρας του γινόταν δύστροπος, ἀνήσυχος, πάθαινε νευρικές κρίσεις. Οἱ γιατροὶ συνέστησαν στὸν κ. Λίστ νὰ πᾶει τὸ γιό του στὸ Μπουλόν—σὺν—Μέρ, ὅπου πραγματικὰ

Ἡ Μαρία ντ' Ἀγκού (πίναξ τοῦ Π. Λέμαν — Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη Παρισιοῦ).

ὁ μικρὸς Φράντς ἀνέλαβε ἀμέσως. Μὰ ἦταν ἡ σειρά του τώρα ν' ἀρρωστήσει μετὰ γαστρικὸ πικρετό. Ποῦν περνάει πῆρε τὸ χέρι τοῦ Φράντς τὸν ἀνέρεσε στὰ δικά του.

— Ἡ καρδιά σου εἶναι καλὴ, τοῦ εἶπε, καὶ δὲν σοῦ λείπει ἡ ἐξυπνάδα. Μὰ φοβοῦμαι τὶς γυναῖκες πὸς θὰ ἀναστατώσουν τὴ ζωὴ σου καὶ θὰ τὴν ἐξουσιάζουν.

Πέθανε τὶς τελευταῖες μέρες τοῦ Ἀυγούστου τοῦ 1827. Μετ' ὀλίμην καρδιά ὁ Φράντς γύρισε στὸ Παρίσι, ὅπου ἡ μητέρα του λίγο ἀργότερα ἤρθε νὰ τὸν βρεῖ. Ἦταν δεκαεξὴ ἐτῶν καὶ δὲν ἤξερε τίποτε ἀπὸ τὴ ζωὴ, μόνο μουσικὴ καὶ δόξες.

ΠΡΩΤΗ ΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΓΟΗ-ΤΕΤΣΗ

ΠΡΩΤΟΣ ἔρωτάς του λεγόταν Καρολίν ντὲ Σαιν—Κοζ καὶ ἦταν κόρη τοῦ ὑπουργοῦ τοῦ Καρόλου 10ου.

Ἦταν δάσκαλός τῆς τῆς μουσικῆς καὶ εἶναι ἐκπαιδευτὸς νὰ ἔχεις γιὰ δάσκαλο ἓνα συνονόμιτό σου, πὸς διαπνέεται ἀπὸ τὸν ἴδιο φλογερὸ πάθος μετὰ σενα γιὰ τὸν Μπαχ καὶ τὸν Μότσαρτ. Οἱ δὺν νέοι δὲν ἄρχισαν νὰ ἀγαπήθουν νὰ μεθίσουν ἀπὸ ἐκμυστηριεύσεις καὶ ὀρκους. Τὶ ἔλεγε γι' αὐτὰ ὁ ὑπουργός; Μουροῦσε καὶ σήκωνε τοὺς ὤμους τοὺς ὥς τὴ μέρα πὸς κάλεσε τὸν νεαρό μουσικάντη.

— Κόριε, τοῦ εἶπε, σὰς ὀφείλω πολλὰ εὐχαριστῶ γιὰ τὰ μαθήματα πὸς δώσατε στὴν κόρη μου. Γνωρίζω τὰ αἰσθηματικά σας γι' αὐτὴν, μὰ ἡ Καρολίν θὰ παντρευθεῖ σὲ λίγο καὶ τὸν κόμητα τοῦ Ἀρτιγκὼ πὸς τῆς διδάξετε ἐγώ. Χαίρετε, κύριε Λίστ, νὰ εἰστε βέβαιος ὅτι ἔχετε ὅλη τὴν ἐκτίμησή μου καὶ τὴν ἐνγνωμοσύνη μου.

Μὲ μάτια βουρκομένα ὁ Φράντς ἔφυγε ἐξουθενωμένος καὶ παραπατώντας ἀπὸ τὸν πόνο. Ὁ ἐξομολογητὴς του, ὁ ἀββᾶς Μπαρντέν, ἐπιστράτευσε ὅλη τὴν πειστικότητα του γιὰ νὰ δώσει κουράγιο σ' αὐτὴν τὴν πληγωμένη καρδιά πὸς τὸν παρακαλοῦσε νὰ τὸν ἀφήσει νὰ γίνει παπᾶς.

— Ὅχι, παιδί μου, τοῦ εἶπε ὁ ἀββᾶς. Μὲ τὴν καλλιτεχνικὴ σου ἰδιοφυΐα πρέπει νὰ ὑπηρετήσεις τὸ Θεὸ καὶ τὴν Ἐκκλησία κι' ὄχι νὰ φορέσεις ἀουλόγιστα τὸ ράσο.

Τὸ χτύπημα εἶχε σταθεῖ τρομερὸ γιὰ τὸν Φράντς πὸς ἔπρεπε βαρεῖα ἄρρωστος κι' ἔμεινε πολλοὺς μῆνες στὸ κρεβάτι, ἀνίκανος νὰ ἐργαστεῖ. Ὁ ἔρωτας τὸν πρόδιδε, ἡ Ἐκκλησία τὸν ἐδιωχνε, δὲν τοῦ ἔμενε παρὰ μόνο ἡ μουσικὴ, μὰ αὐτὴ δημιουργοῦσε ἐξάρσεις, ὄχι γαλήνη, καὶ εἶχε τόση ἀνάγκη ἀπὸ κατανόηση καὶ ἡρεμία.

Στὸ μυαλό του ἄρχισαν νὰ περνοῦν οἱ πὸς ἀπίθανες κι' ἀνταρτικὲς σκέψεις. Μεθοῦσε μετὰ τὰ βιβλία. Διάβαζε τὸν Ὅμηρο, τὴν Ἀγία Γραφή, Πλάτωνα, Βύρωνα, Οὐγκώ, Σατωδριάνδο. Προσπαθοῦσε νὰ ἀναλύσει τὸν ἑαυτό του, μὰ ἀνίκανος νὰ βρεῖ θεραπεία γιὰ τὴν ἥθικὴ του κρίση, ἔμενε ὥρες ὁλόκληρες ἀμίλητος, σὰν ναυωμένος. Ἀναζητώντας συγκινήσεις ἐπισκεφτόταν τὰ νοσοκομεῖα, τὰ φρενοκομεῖα, τὰ χοροπαίγνια, ἀκόμη καὶ τὰ κελιά τῶν μελλοθανάτων. Μὰ ὅλ' αὐτὰ δὲν μποροῦσαν νὰ ἀνακουφίσουν τὴ δίηρα του γιὰ τὸ ἀπόλυτο πὸς τὸν κατέτρωγε.

Μετὰ ἀπὸ σιωπὴ δὺν ἐτῶν ξανάρχισε νὰ δίνει κοντσέρτα. Ἦταν τὸ 1832. Ὁ Φράντς ἦταν 21 ἐτῶν, ὠραίος, ψηλός, λεπτός, χλωμός, μετὰ μελαγχολικὰ μάτια. Ἦταν ὁ τύπος τοῦ ρομαντικοῦ ἥρωα τοῦ Σατωμπριάν, τοῦ «Ρενέ». Ὁ ἀββᾶς τοῦ Λαμεναι, ὁ φλογερὸς αὐτὸς παπᾶς μετὰ τὶς φιλελεύθερες ἰδέες πὸς δὲν δισταζε νὰ πᾶει ἀκόμη καὶ κόντρα στὴ Ρώμη, τὸν εἶχε συγχλόνισει. Ὁ Μπερλιόζ, τοῦ ὁποῦν ἄκουσε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ χειμῶνα αὐτοῦ τοῦ 1832 τὴ «Φανταστικὴ Συμφωνία», τὸν συνεπήρε, καὶ τὴν πὸς βαθεῖα κι' ἀγνή χαρὰ τὴν ἐνοιωσε γιὰ ἓναν ἄγνωστο κι' ἄρρωστο νεαρό καλλιτέχνη πὸς εἶχε πρωτοεμφανισθεῖ στὸ Παρίσι μ' ἓνα κοντσέρτο στὴν αἴθουσα Πλεγιέλ: τὸν Φρειδερίκο Σοπέν.

ΑΓΑΠΗΘΗΚΑΝ, ΤΗΝ ΕΚΛΕΨΕ

ΕΝΑ βράδυ πὸς ὁ Λίστ τὸν ἔκρινε ὄνειροπολώντας μέσα σ' ἓνα φιλικὸ κύκλο ἀνάμεσα στοὺς ὁποῖους ἦσαν ὁ Γεοργιά Σοπέν, ὁ ἑρμηνεύτης Ἑρρίκος Χάινε, ὁ συνθέτης Μέγερμπερ, ἡ Γεωργία Σάνδη, ὁ

Ξαυράφος Νταλαζουά, ὁ Πολωνὸς συγγραφέας Μικιεβιτς, τὸ δέλεμα του: πῆγε σὲ μιὰ ὥρα ξανθὴ, νέα γυναίκα πὸς εἶχε γνωρίσει πρὶν ἀπὸ λίγον καιρὸ, μὰ, πὸς χάριε στὴ μαγεία πὸς σκόραψε ὁ Σοπέν, τὴν ἔδλεπε τώρα σὰν μεταμορφωμένη: στὴ Μαρία Ντ' Ἀγκού.

«Φοδοῦμαι γιὰ σενα τὶς γυναῖκες...». Ὁ Φράντς δὲν ξεχνοῦσε τὰ τελευταία λόγια τοῦ πατέρα του. Ἡ Μαρία κόμισσα ντ' Ἀγκού, παντρεμένη μ' ἓνα συνταγματάρχη τοῦ ἱππικοῦ εἰκοσι χρόνια μεγαλύτερό τῆς, φλογερὴ, αἰσθησιακὴ, μετὰ πλούσια φαντασία δὲν ἄντεξε πολλὸ καιρὸ στὴ χλωμὴ γοργιὰ τοῦ Λίστ. Ἀγαπήθηκαν καὶ τὴν ἀπῆγαγε. Στις 21 Ἀυγούστου τοῦ 1835 ἔφθασαν καὶ οἱ δὺν στὴ Γενεύη, ἐνῶ ὅλο τὸ Παρίσι κοιταμπόλεψε τὸ μεγάλο γεγονός.

Στὸ σπίτι τοὺς δέχονταν κατόικους τῆς Γενεύης καὶ ξένους περαστικούς καὶ παρ' ὅλο πὸς τὸ παράνομο αὐτὸ ζευγάρι σκανδαλίζε ἰδιαίτερα τὸν ἑλβετικὸ πονριτανισμό, τὸ ρομάντζο τῆς ζωῆς τοὺς δὲν μποροῦσε ν' ἀφήσει ἀσυγκίνητες τὶς εὐαίσθητες ψυχές. Γιὰ νὰ ἴδουν ὁ Λίστ πολλὰ λαπλασίαζε τὰ κοντσέρτα του, πὸς συναντοῦσαν τὴν ἴδια θεομὴ ὑπόδοχὴ ὡς καὶ στὸ Παρίσι, καὶ παρέδιδε μαθήματα πιάνου. Ἐκᾶμνε καὶ δικές του συνθέσεις: τὴ «Λίμνη τοῦ Βάλλενστατ», «Δίπλω στὴν πηγὴ», «Μελωδικὰ λουλούδια τῶν Ἀλπεων», καὶ τὶς «Καμπάνες τῆς Γ'»... (Γενεύη). Στις 18 Δεκεμβρίου τοῦ 1835 ἡ Μαρία ἔφερε σὺν κόσμῳ ἓνα κοριτσάκι, τὴ Μπλαντίν. Ἡ εὐτυχία τῶν δὺν ἐραστῶν ἦταν πλήρης.

Παρ' ὅλο πὸς ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Λίστ ἀνθίξε στὸ καταφύγιό τους, εἶχε ὥστόσο τὴν ἀνάγκη νὰ κινηθεῖ, ν' ἀλλάξει ὀρίζοντες. Μὲ τὴ Μαρία καὶ τὴ μικρὴ Μπλαντίν ἔφυγε γιὰ τὸ Σαμόνι, ὅπου γράφτηκε στὸ ξενοδοχεῖο ντὲ λ' Ὑνὸν σὰν μουσικο—φιλόσοφος, γεννηθεῖς σὺν Παρνασό, μετὰ προέλευση τὴν Ἀμφιβολία καὶ προορισμὸ τὴν Ἀλήθεια. Ἐκεῖ ἤρθε νὰ τοὺς βρεῖ ἡ Γεωργία Σάνδη καὶ καθημερινῶς ἔχαν μουσικὲς βραδυνές ἢ φλογερὲς συζητήσεις γύρω ἀπὸ θέματα φιλοσοφικά, φιλολογικὰ ἢ αἰσθητικά. Μιὰ μέρα ἡ συγγραφεὺς τῆς «Λέλια» ἀνοίξε ἓνα γράμμα.

— Τὸ ξέρεις, Φράντς, ὅτι τὸ Παρίσι δὲν ὀρκίζεται πᾶς παρὰ μόνο στὸ ὄνομα μιᾶς νεᾶς μεγαλοφυΐας τῆς μουσικῆς; τοῦ εἶπε μετὰ ἀδιαφορία.

Ὁ Λίστ κοκκίνισε.

— Δες γιὰ τὸν Τάλμπεργκ, ἀπάντησε βραχνά. Δὲν τὸν φοβοῦμαι αὐτὸν τὸν Βιεννέζο πὸς ὅλοι ἐμφανίζουν σὰν ἀντίπαλό μου.

— Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, εἶπε ἡ Γεωργία Σάνδη. Μὰ μένει νὰ τ' ἀποδείξεις.

Σιωπὴ. Ὁ Φράντς μετὰ τὸ κεφάλι ἀνάμεσα στὰ χέρια του ἀπέφευγε τὸ βλέμμα τῆς συντρόφου του, μὰ αὐτὴ τὸν πλησίασε κι' ἀγκυλιάζοντας τοὺς ὤμους του μετὰ τὰ χέρια τῆς τοῦ ψιθύρισε:

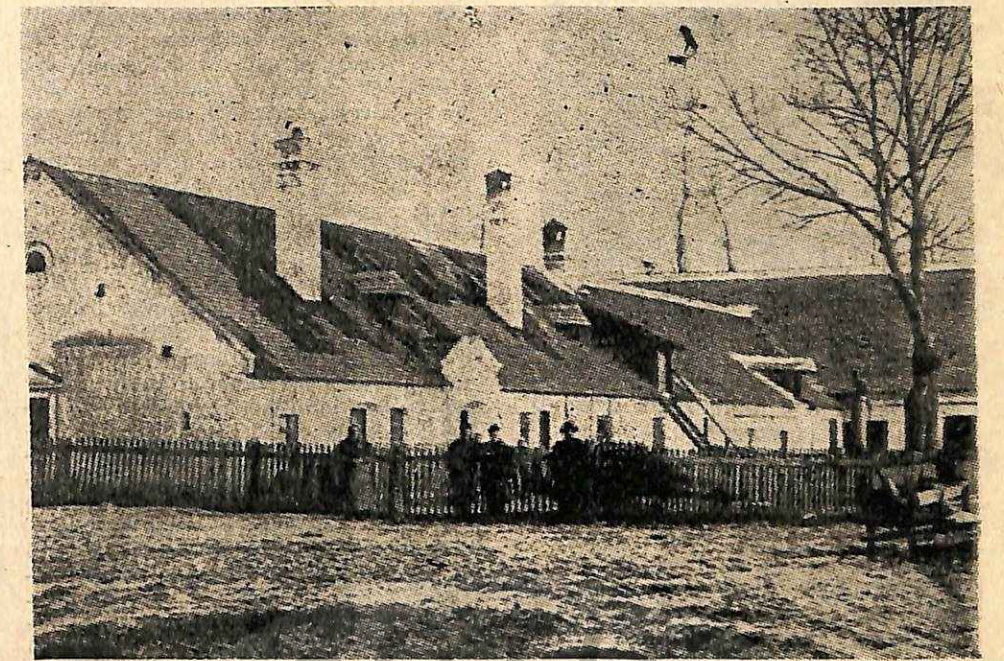
— Στὸ Παρίσι σὲ νομίζουν τελειωμένο. Πρέπει νὰ πᾶμε πῶς καὶ νὰ τοὺς ἀποδείξουμε πὼς ἔμεινες ὁ ἴδιος κι' ὅτι ὁ Τάλμπεργκ δὲν εἶναι τίποτε μπροστά σου.

Δὲν περφόρμει παρὰ μόνο αὐτὸ. Μὰ δὲν ἔφθασε σὶς ὄχθες τοῦ Σηκουάνα, ὁ Βιεννέζος εἶχε μόλις φύγει. Ὁ Φράντς Λίστ πραγματοποιοῦσε τὴν ἐπιστροφή του. Καὶ σὶς 18 Δεκεμβρίου τοῦ 1834, στὸ κοντσέρτο τοῦ φίλου του Μπερλιόζ, τὸ κοινὸ πὸς εἶχε ὑποδεχθεῖ μετὰ παγερὴ εὐγένεια θέλοντας ἔτσι νὰ ἐκφράσει τὴν

κατάκρισή του γιὰ τὴ διαγωγή του, τὸν ἀποθέωσε κυριολεκτικὰ. Ὅταν ὁ Τάλμπεργκ ἐπέστρεψε, ἡ μονομαχία μεταξὺ τῶν δὺν διητοιχέων ἔκανε τὸ Παρίσι νὰ γνωρίσει στιγμὲς πάθους καὶ ἐξάρσης. Ἐπαιξαν μαζί στὰ σαλόνια τῆς πριγκίπισσας Μπελγιογιόζ κι' ὅταν τέλειωσαν, κάποιος εἶπε δυνατὰ ὅτι οἱ ἄλλοι σέφτονταν ἀπὸ μέσα τους:

— Ὁ Τάλμπεργκ εἶναι ὁ πρῶτος πιανίστας τοῦ κόσμου. Ὁ Λίστ εἶναι ὁ μὴ νανικὸς.

Οἱ περιπλανήσεις ξανάρχισαν: Νοᾶν, στὸ σπίτι τῆς Γεωργίας Σάνδης, κοντσέρτα στὴ Λυὸν, ἐπισκεπὴ στὸν Λαμαρτίνο, ὅπου ὁ Λίστ ἔπαιξε τὶς Ἑσπερινὲς ἀρμονίες: πὸς τοῦ ἀφιέρωσε, ἀτέλειωτες

ΠΙΣΩ: Τὸ σπίτι, ὅπου γενήθηκε στὸ Ραίντιγκ τῆς Οὐγγαρίας. Σήμερα εἶναι μουσεῖο.

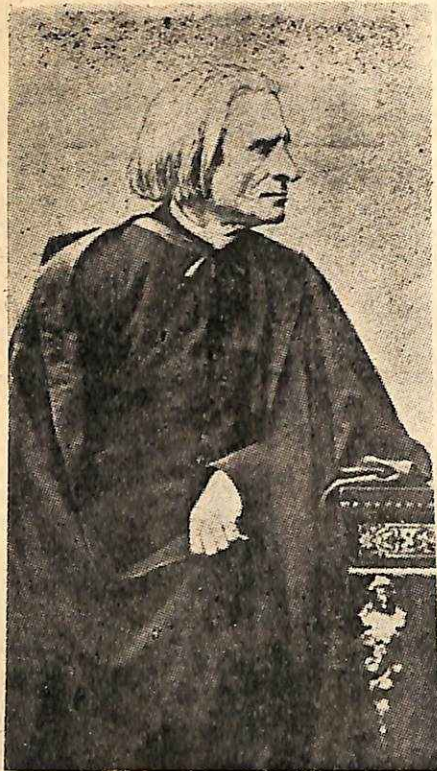
ὁδομάδες ἔρωτος κι' εὐτυχίας μετὰ τὴ Μαρία σὶς ὄχθες τῆς Ἀλμῆς Κόμο. Στις 25 Δεκεμβρίου τοῦ 1837 γεννήθηκε ἓνα δεύτερο κοριτσάκι, ἡ Κοζίμα.

Τὰ κοντσέρτα διαδέχονταν τὸ ἓνα τ' ἄλλο. Τὰ ἰταλικά θέατρα καὶ σαλόνια ὑποδέχονταν μετὰ πραγματικὴ παραλήρημα τὸν ἀνθρώπο πὸς οἱ ἐφημερίδες ἀποκαλοῦσαν «ὁ πρῶτος πιανίστας τοῦ κόσμου γιὰ τοὺς ἐμπνευσμένους». Οἱ θρίαμβοι αὐτοὶ ὅμως δὲν ἔφεραν τὴν εἰρήνη στὴν ἀνήσυχη ψυχὴ τοῦ Φράντς Λίστ. «Μὰ εἶμαι καταδικασμένος δηλαδὴ, ἔλεγε μετὰ παράπονο, νὰ ἀσκῶ αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ καραγκιόζη; Ἡ ὥρα τῆς ἀληθινῆς δόξης δὲν θὰ ἔρθει ποτέ;».

Τὴν ἀνοίξη τοῦ 1832 οἱ δὺν ἐρασταὶ ἦσαν στὴν Βενετία. Ξανάρχισαν οἱ μελαγχολίες, οἱ ἀγωνίες, οἱ τύψεις. Οἱ ἐξάρσεις ἐπίσης, πὸς τὶς καταλάγιαζε ἡ ἀγρυπνία Μαρία χαϊδεύοντας τὸ μεγάλο μέτωπο μετὰ τὰ τραυματικὰ ὄνειρα. Κι' ἓνα βράδυ, σὲ μιὰ ἐφημερίδα παραπεταμένη, ἓνας τίτλος τὸν ἔκανε νὰ τινάχθει: οἱ πλημμύρες τοῦ Λοῦναβι προκαλέσαν τρομερές καταστροφές στὴ χώρα του. Οἱ εἰκόνες τῶν παιδικῶν του χρόνων ἄρχισαν νὰ χορεύουν μπροστά στὰ μάτια του, τὸ σαλόνι τοῦ Ραίντιγκ, ἡ μεγάλη μαγερικὴ στέππα πὸς τὴν ἔδραναν οἱ ἀνέμοι, ἡ σιωπὴ, οἱ παιδικοὶ στοχασμοί, τὸ σαλόνι

τοῦ πρίγκιπα Ἑσπεράζου, ὅπου γιὰ πρῶτὴ φορὰ εἶχε τὴν ἡδονὴ νὰ δεῖ ἓνα ἀκροατήριον στὰ πόδια του.

Τὴν ἄλλη νύκτα μετὰ ἄφρνε τὴ Βενετία. Ἐδοσε ὑπὲρ τῶν πλημμυροπαθῶν δέκα κοντσέρτα στὴ Βιέννη, ὅπου ὡς κι' ἄλλοτε ἐνθουσίασε τὸ κοινόν. Ἡ μεγάλη πιανίστρια Κλάρα Βίτ, πὸς παντρεύθηκε ἀργότερα τὸν Ρόμπερτ Σούμαν, σημείωσε στὸ Ἡμερολόγιό τῆς: «Ἀκούσαμε τὸν Λίστ. Δὲν μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ μετὰ κανένα βιρτουόζο. Τὸ πάθος του δὲν γνωρίζε ὅρια. Συχνὰ τραυματίζει τὸ αἶσθημα τοῦ ὁραίου γιατί ξεσκιᾶ τὴ μελωδία. Τὸ πνεῦμα του εἶναι μεγάλο. Μπορεῖ νὰ πᾶ κανεὶς γι' αὐτόν: ἡ Τέχνη του εἶναι ἡ ζωὴ του».

Ο άββάς αυτός με την αυστηρή μορφή και το βλέμμα γεμάτο μυστικισμό, είναι ο Φράντς Λίστ στα 70 χρόνια του.

έξ ύπου διάσημους το δοξάρι του και τον ζωστήρα του.

Στη Βία ντελλά Πονριφικασιόνε ή Μαρία ντ' Άγκου έφερε στον κόσμο ένα τρίτο παιδί, ένα αγόρι, τον Ντανιέλ. Μα ο θυελλώδης έραστός της Γενεύης και της λίμνης του Κόμο, δεν ήταν πιά ο ίδιος. Όταν άφησε το πιάνο του δεν ήταν για να καταφύγει στην άγκαλιά της ερωμένης του. Πήγαινε συχνά, πάρα πολύ συχνά, παρ' όλες τις αντίθετες προτροπές της Μαρίας, να δνειροπολήσει στο μισοσκόταδο των εκκλησιών, απ' όπου γύριζε σαν παραλαβιμένος.

Τα παράπονα άρχισαν να τους χωρίζουν, μα συντελούσε και ο κόρος. Ένω ή Μαρία έπέστρεφε από Παρίσι με τα τρία παιδιά της, «ο άκούραστος αλήτης», όπως τον έλεγε ο Μπεολιός, πήγε στη Βιέννη. Εκεί έδωσε έξη κοντσέρτα. Μετά τράβηξε για τη Βουδαπέστη, όπου τον υποδέχτηκαν σαν να ήταν κανένας βασιλιάς. Στο Ράιντιγκ ή ύποδοχη ήταν ακόμη πιο ένθουσιώδης, μα αυτός άφησε για μια στιγμή τον κόσμο και τραβήχτηκε σε μια εκκλησία για να προσευχηθεί. Το πλήθος τον περίμενε απ' έξω και το ξεφάντωμα κράτησε όλη τη νύχτα στο μικρό χωριό, που γιόρταζε την επιστροφή του αιώτου.

ΜΙΑ ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΓΙΑ ΚΑΠΟΙΟΝ ΒΑΓΚΝΕΡ

ΣΤΗ Λειψία γνώρισε την πρώτη ήτα. Η έρμηνεία του της «Ποιμενικής Συμφωνίας» δεν εκτιμήθηκε και μερικοί θεαταί σφύριζαν. Άπογορευμένος ο Λίστ έπεσε βαρεία άρρωστος. Χρειάστηκε να μείνει μέρες στο κρεβάτι, μα χάρη σ' αυτήν την αποχεωτική ανάπαυση, κέρδισε δυό σίγουρες φίλεις,

του Σούμαν και του Μέντελσον. "Τότερα πάλι άρχισε ή περιπόληση: Παρίσι, Λονδίνο, Άμβούργο, Βουξέλλες, Μπάντεν, Φρανκφούρτη, Μπόν. Στη γαλλική πρωτεύουσα ένας νεαρός πεινασμένος Γερμανός συνθέτης ήρθε να τον δει. Συγκινημένος δεν τολμούσε να πει στον Λίστ τι αντιπροσώπευε γι' αυτόν κι' ο τελευταίος αυτός άρχίστηκε να του δώσει μια πρόκληση για το κοντσέρτο του. "Τότερα άξιώθηκε να ρίξει μια ματιά στην κάρτα του, που έφερε το εξής όνομα: Ριχάρδος Βάγκνερ.

Τόν Φεβρουάριο του 1847 οι περιοδείες στην Εύρώπη έφεραν τον Λίστ στο Κίεβο, την άγια πόλη της Ρωσίας με τις 360 εκκλησίες. Την επόμενη ενός κοντσέρτου του για φιλανθρωπικό σκοπό, μια νέα γυναίκα τον κάλεσε στο σπίτι της. Ήταν μια έξοχη ανατολίτικη όμορφιά, με μελαψό δέρμα, πολωνικής καταγωγής, που ζούσε χωρισμένη από τον άνδρα της, ένα Ρώσο αξιωματικό: ή Καρολίνα ντε Σάβν — Βιγκενστάιν. Ο ΐλιγγος του πάθους συνεπήρε αυτά τα δυό πλάσματα στον πιο φλογερό έρωτικό δεσμό, νέος σταθμός κι' αυτός στην ιστορία μιας φλεγόμενης καρδιάς που για δεύτερη φορά συναντούσε μια ιδιουσγγρασία θυελλώδη σαν τη δική του. "Τότερα απ' αυτό ή Μαρία δέχθηκε τον όριστικό χωρισμό, που είχε εξ άλλου καταντήσει αναπόφευκτος τα τελευταία χρόνια.

Ο Λίστ άφησε το Κίεβο για τη Βαϊμάρη, όπου ή πριγκίπισσα Καρολίνα ήρθε να τον βρει μετά από την άρση για διαζύγιο που είχε υποβάλλει στη Ρώμη. Έκει ο Λίστ συναντήθηκε ξανά με τον άσημο μουσικό του Παρισιού, τον Βάγκνερ, με τον οποίο ήρθε σε στενότερη επαφή, παίζαμα που έκανε τον Φράντς ν' ανακαλύψει τη θυελλώδη μεγαλοφυΐα του Γερμανού συνθέτη. Στον πάρογο του "Αλτενμπουργκ, που άνηκε στην πριγκίπισσα Καρολίνα, οι δυό άνδρες μεθούσαν από παθιασμένες συζητήσεις και μουσική. Ο Βάγκνερ έμπιστεύθηκε στο φίλο του τα σκόπια φύλλα όπου ήταν γραμμένα «Τι πλοίο φάντασμα», «Ο Ίησους της Ναζαρετ» και το «Τανχούζερ», που ο Λίστ παρουνίσιασε ο ίδιος στη Βαϊμάρη.

Χάρη σε σένα, έμπιστεύθηκε στον νέο ρό φίλο του, βοήκα αυτό που μάταια έψαχνα παντού: την πραγματική πατρίδα της Τέχνης μου. Είσαι αυτός που δεν ελχα ως τώρα βρεί και σε βοήκα στο μέτρο της πληρότητας αυτής, την οποία δεν μπορείς να την καταλάβεις παρὰ μόνο όταν σε τυλίξει όλόκληρον με τη δύναμή της».

ΜΥΣΤΗΡΙΩΔΕΙΣ ΕΞΑΡΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ

Σ διευθυντής της ορχήστρας του μεγάλου δοναός της Βαϊμάρης, ο Λίστ έσβησε τον έαυτο του για να κάνει γνωστά τα έργα των φίλων που θαυμάζει. Μετά από τον «Τανχούζερ» παρουνίσιασε τον «Δόδεκχοιν» και μετά τον «Μπενενοίτο Τσελλίνι» του Μπεολιός. Στα κοντσέρτα του δεν έδινε παρὰ μόνο συνθέσεις ξένες, μα εργαζόταν κι' ο ίδιος. Στη Γερμανία έγραψε τα συμφωνικά του ποιήματα: «Ντάντε—Συμφωνία», «Τάσος», «Ό,τι ακούγεται στο Βουνό», «Μαζέπτα». Ο έρωτας του για την Καρολίνα φλόγιζε συνεχώς τη δημιουργική του δύναμη. «Η πρώτη προσευχή μου, ή πρώτη ανάσα της ψυχής μου είναι για σένα...» της έγραψε. «Είσαι διαρκώς και παντού παρούσα χάρη σ' αυτές

τις μυστηριώδεις εξάρσεις της καρδιάς σου μες άλυσσθένουν».

Ο Λίστ κι' ο Βάγκνερ που έμεναν τότε στη Ζυρίχη, συναντιόντουσαν συχνά και σφουρηλατούνταν τη φίλια τους πάνω σε κοινά ιδανικά. Μα ή δυσχέρεια δεν μπορούσε παρὰ κάποτε να γεννηθεί ανάμεσα σε δυό όμοιες και τόσο φλογερές ψυχές. Ένω ή Καρολίνα, που είχε επιτύχει επάνους την πολιτική λύση του γάμου της, έφρευε για τη Ρώμη για να ζητήσει και τη δημοκευτική, ο Φράντς ένοιωθε και πάλι να φουντώνει μέσα του αυτή ή αγάπη του για το Θεό που τόσες φορές τον είχε συγκλονίσει. «Τι άλλο έχω να κάνω σ' αυτόν τον κόσμο, έλεγε, αν όχι να μιζώ σύμφωνα με τον κόσμο;» Για ν' αντιδράσει σ' αυτές τις σκέψεις για το Παρίσι που τον υποδέχθηκε με ένθουσιασμό.

Κι' ένα θράδυ, μεθυσμένος ακόμη από τους επαίνους και τις κολακείες, ο Φράντς Λίστ έτρεξε κάτω από τις καστανιές της λεωφόρου Μονταίν για να φθάσει ως την πόρτα της γυναίκας που είχε τόσο αγαπήσει: της Μαρίας ντ' Άγκου. "Ίσως να ξαναζούσαν μαζί παλιές αναμνήσεις, ίσως όμως να τον καταπονούσε με τα δίκαια παράπονα της.

Μα όχι. Δεν του μίλησε παρὰ μόνο για τα μεγάλα ρεύματα που είχαν γεννηθεί από τη Γαλλική Έπανάσταση. Το φώναζε τον ένθουσιασμό της για τους Έλληνες, που είχαν ξεσηκωθεί εναντίον των Τούρκων, για τους Βέλγους που είχαν χωριστεί από τους Ολλανδούς, για τους Πολωνούς, τους Ίταλους, τους δικούς του συμπατριώτες, τους Ούγγρους, των οποίων ή εξέγερση εναντίον της Βιέννης είχε πνιγεί στο αίμα.

Ο Λίστ την άκουγε απογορευμένος. Η Μαρία δεν έδειχνε ενδιαφέρον παρὰ μόνο για την πολιτική. Μα σιγά — σιγά μπόρεσε να ξαναβρεί κι' αυτός τον έαυτό του, να της μιλήσει για την τέχνη του, και τότε μόνο ή Μαρία κατάλαβε ως πιο σημείο ο Φράντς, με το να μείνει δεμένος με την τέχνη του, εξακολουθούσε να είναι πιστός στην αγάπη τους σ' αυτή τη δίδυμη όρη που τους είχε ρίξει τον ένα στην άγκαλιά του άλλου. Σηκώθηκε άναστατωμένη και τότε αυτός της είπε σιγά:

— Στάσου, Μαρία, άφρησέ με να σου μιλήσω τη γλώσσα των χωρικών της πατρίδας μου: ο Θεός να σ' εύλογει.

Κι' έφυγε, ένω εκείνη έκλαιγε για το παρελθόν τους. Θα έλεγε κανείς ότι εκείνο το θράδυ είχε όριστικά διαλέξει το δρόμο που θ' ακολουθούσε: την ύποταγή στην αγάπη πους το θέλο.

ΕΝΑΣ ΠΑΡΑΞΕΝΟΣ ΑΒΒΑΣ ΜΕ ΑΣΗΠΑ ΜΑΛΛΙΑ

Ο ΓΑΜΟΣ του με την Καρολίνα είχε πιά άποφασιστεί. Και οι δυό έφυγαν για τη Ρώμη και ή τελετή ώρίσθηκε για τις 22 Οκτωβρίου του 1861, μερα που ο Λίστ θα έκλεινε τα 50 χρόνια του, στην εκκλησία του Σάν Κάρολο αλ Κόρσο. Μα την παραμονή ήρθε ένας παπας. Ο πάπας ζητούσε άναθεώρηση της άδειας που είχε δοθεί για το διαζύγιο. Το χτύπημα ήταν τρομερό. «Ο Θεός διατάζει» μουρμούρισε ή πριγκίπισσα. Κι' ο Λίστ για μια ακόμη φορά στράφηκε προς το Θεό. Όλες τις δυνάμεις του από δω και πέρα θα τις αφιέρωνε στην εκκλησιαστική μουσική. Το ένα μετά τ' άλλο θα γεννιόντουσαν τα μεγάλα δημοκευτικά έργα του: «Οι μακαρισμοί», «Ο θρύ

λος της Άγίας Τριάδας της Ουγγαρίας» και ο «Χριστός». Μα θα προχωρούσε ακόμη περισσότερο.

Στις 25 Απριλίου του 1865 ύστερα από πολλούς μήνες προσευχής κι' άσκητικής ζωής πήρε το πρώτο χρίσμα, μα του έμεναν ακόμη να κάνει σκληρές δημοκευτικές μελέτες πριν γίνει παπάς. Ο Φράντς Λίστ, ο διοτυνός με τους μεγάλους θιασμούς, ο φλογερός έραστός, ο άνδρας που είχε αγαπηθεί όσο λίγοι από τις γυναίκες, είχε πεθάνει για τον κόσμο. Ο άββάς Λίστ έμπαινε στην άγια λεγεώνα των καρτερικών και ύποταγμένων.

Δεν άφησε όμως τα κοντσέρτα. Σ' αυτά έμφανιζόταν με πολιτικά κι' όχι με ράσο. Απόφευγε τα χειροκροτήματα και τους επαίνους.

Μια τελευταία συνάντησή του με τη Μαρία ντ' Άγκου του αποδείχνει ότι δεν ύπάρχει τίποτε πιά το κοινό μεταξύ τους και δεν πρόκειται πιά να την ξαναδει. Για την Καρολίνα τα πράγματα ήταν διαφορετικά. Φυσικά ο έρωτας είχε πεθάνει, μα έμενε ή ήρερία, ή μακρονη και πιστή σύντροφος. "Όπως κι' άλλοτε τον παρότρυνε να εργάζεται χωρίς να σκέφτεται όμως και να τον απομακρύνει από το Θεό. Ο δρόμος που είχε διαλέξει ήταν ο πιο ασφαλτος τρόπος να τον απομακρύνει από τις γυναίκες.

Από τον κόσμο είχε λίγο — πολύ τραβηχτεί. Η Μελαντί, ή πρώτη κόρη του, παντρεμένη με τον Έμιλ Όλιβιέ, μελλοντικό ύπουργό του Ναπολέοντα του Β' είχε πεθάνει. Ο γιός του είχε κι' αυτός πεθάνει. Η Κοζίμα, ή μόνη που του έμενε, αφού παντρεύθηκε με τον διευθυντή του Ωδείου του Μονάχου, Χανς φόν Μπύλοφ, έρωτεύθηκε τον Βάγκνερ που την άπήγαγε. Ο Λίστ έξω φρενών την είχε άπαρηνθεί.

Πάντοτε περιπλανώμενος, πάντοτε άνικανοποίητος πήγαινε από το Μόναχο στη Ρώμη, από τη Ρώμη στη Βαϊμάρη, παρὰ ξένος κι' αλνιγματικός με τη λεπτή φυσιογνωμία, τα πλούσια κάτασπρα μαλλιά. Μια ώραία Ρωμιά, ή κόμισσα Γιανίνα, τον έρωτεύθηκε με πάθος, μα αυτός την απομακρυνε απαλά και λίγο διάστημα μετά, την ώρα που ξεσπούσε ο πόλεμος άνάμεσα στη Γαλλία και την Πρωσία, ίσα — ίσα που πόλαβε να έμποδίσει την κόμισσα να τον σιοτώσει και να δηλητηριάσει ή ίδια.

Και μια άλλη γυναίκα τον κυνηγούσε, την οποία χρόνια όλόκληρα συναντούσε διαρκώς στο δρόμο του: ή βαρόνη του Μέγιεντορφ που το 1871, μετά το θάνατο του συζύγου της, πήγε άποσκήλητη κι' έγκραταστάθηκε δίπλα του. Κάθε χρόνο, από το 1872 και πέρα, πήγαινε στο Μπάιρόν, που ο Βάγκνερ, με τον οποίο είχε συμφιλιωθεί, είχε μετατρέψει σε τόπο λατρείας της μουσικής. Γεγονός άφά, ύπηρετής ενός Θεού, τον οποίον καθημερινά πόχιζε να πλησιάσει περισσότερο, μα πάντοτε δεμένος στη μαγεία που δημιουργούσαν τα δάχτυλά του πάνω στα πλήκτρα.

Στο Μπαϊρόντ ξανάβρισκε δίπλα στο Βάγκνερ, που του χροστούσε τόσα, όλη τη δύναμη της θυελλώδους και φλογερής νιότης του. Ο συνθέτης του Τανχούζερ είχε βαρρεις συγκεντρώσει δ,τι σκόρπιο είχε βρεί στη σκόρπια μουσική του έδεργέτη του για να το κάνει δική του τεχνοτροπία κι' έμπνευση και για να το προωθήσει στην τελειότητα με την στέρεη

λογική του και το αίσθημα της ίσοροπίας που τόσο τον διέκρινε. Ο Φράντς Λίστ παρόεμενος ένας ρωμαντικός. Η περιπλανώμενη ζωή του, οι αίσθηματικές του περιπέτειες και ή πνευματική του ανάπτυξη, είχαν κάνει απ' αυτόν τον πιο άνεξάρτητο άνθρωπο που έχει να παρουσιάσει ή ιστορία. Ήταν μια άερφδης μεγαλοφυΐα με εκπληκτική δεξιότητα στα δάχτυλα, που δεν έπαινε ν' αναζητεί ξανά και ξανά τον έρωτα και συγχρόνως τη μοναξιά, την έξαρση και την άνάπαυση, το μεθύσι της ζωής και τη γαλήνη του κελιού.

ΤΑ ΤΕΛΕΤΑΙΑ ΧΑΔΙΑ ΤΗΣ ΔΟΞΑΣ

ΑΠΟ τον Μπαϊρόντ ξανάρχισε τις περιπλανήσεις του: Ρώμη, Βουδαπέστη, Βιέννη, Προσούργη, Ρώμη πάλι και λίμνη του Κόμο όπου ξανάρχισε

Κοζίμα, κόρη του Λίστ και της Μαρίας ντ' Άγκου, που την άπήγαγε ο καλύτερος φίλος του πατέρα της, Ριχάρδος Βάγκνερ.

να συνδέει. Ο θάνατος μίας από τις πιο φλογερές θανιάστές του, της Μαρίας Μονκάνωφ, του προκάλεσε άσκητική συγκίνηση για να συνδέει την Έλεγεία του εις μνήμην της Κυρίας Μαρίας Μονκάνωφ το γένος κόμισσα Νέσσελροντ».

Πάλι Βουδαπέστη, όπου έδωσε ένα κοντσέρτο, με τον Βάγκνερ, ύστερα Μόναχο, Άννόβερο, τέλος Βαϊμάρη, όπου τον περίμενε νέο πλήγμα: ή Μαρία ντ' Άγκου έκλεινε για πάντα τα μάτια της μέσα σε λίγες ώρες από πνευμονία.

"Τότερα ήταν ή σειρά της Γεωργίας Σάνδη. "Όλα τα γυναικεία χαμόγελα που είχαν ροπήσει την περιπλανώμενη ζωή του, έσβησαν το ένα μετά το άλλο. Δεν απέμεινε παρὰ μόνο ή Καρολίνα, που εξακολουθούσε να του στέλνει συμβουλές.

Το 1876 στάθηκε ή θριαμβευτική κορυφή του Μπαϊρόντ που το Φέσταντλχαους άνοιξε για πρώτη φορά τις πόρτες του μπροστά σ' ότι εκλεκτότερο ή Εύρώπη είχε να παρουσιάσει σαν μουσικόλο κοινό. Στις 13 Δεκεμβρίου ή αυλαία σηκά-

Ρήνου», τις άλλες μέρες ακολουθήσαν «Οί θηκε για να αποκαλύψει το «Χρυσό του Βαλκνρις», «Ο Ζίγκφριντ», και «Το λυκόφως των Θεών». Στο τέλος ο Βάγκνερ σηκώθηκε κι' έπτε αυτά τα απλά λόγια δείχνοντας έναν παπα 65 ετών:

— Να αιτήσ που μου χάρισε την πίστη του, τότε που κανείς δεν με ήξερε ακόμη, αιδός που αν έλειπε δεν θα ακούγατε ποτέ ίσως μια έστω νότα από μουσική μου, ο πολύ αγαπητός φίλος μου Φράντς Λίστ.

Αυτό ήταν το τελευταίο χάδι της δόξας. Το καλοκαίρι του 1877 ο Λίστ ξαναγύρισε στη λίμνη Κόμο, στη Βίλλα ντ' Έστε, όπου όμως δεν έπαινε να συνδέει. Έγραψε τη VIA GRUCIS και τα «Επτά Μυστήρια» και, σφωγμένος από μια περίεργη αντίθεση που ήταν τόσο στο χαρακτήρα του, το «Μέριστο—Βάλς».

Ήταν πολύ γέρος πιά και πολύ τραβηγμένος από τα έγκόπια για να μη χαμογέλα με έπείκεια μπροστά στο πάθος που είχε έμπευσει στην τελευταία μουσική του, τη νεαρά κι' ώραιότατη Λίνα Σιαλχόνουεν. Μαζί της περιόδευσε όλη την Εύρώπη για ν' ακούσει τη μουσική του όπου παιζόταν. Ολόκληρη αυτή θανμαστριών εξακολουθούσε να συνωστίζεται γύρω του και ήταν πραγματικά περίεργο το θέαμα αυτού του γέρου εκκλησιαστικού με το φθαρμένο ράσο να μπαίνει σε μια αιδουσα συναυλιών κρατώντας από το μπράτσο μια νεαρά κι' ένθουσιώδη σπαφίση.

Στις 14 Φεβρουαρίου του 1883, ήταν στη Βουδαπέστη, ένας φίλος μπήκε σαν σίφουνας στο δωμάτιό του.

— Αάσκαλε! Ο Βάγκνερ πέθανε. Ούτε καν γύρισε στο κεφάλι.

— Και γιατί όχι; Έκανε. Και μπροστά στην έκπληξη του συνομιλητή του:

— Κι' έμένα, πρόσθεσε, με έθαψαν πολλές φορές.

Σ' αυτούς που ήρθαν να του έμβεβαίωσουν την είδηση δήλωσε με άπόλυτη άπάθεια:

— Σήμερα αυτός, αύριο εγώ.

Να είχε φθάσει στην τέλεια άπολύτρωση; Έξακολουθούσε να συνδέει, εξακολουθούσε να ταξιδεύει σαν αιώνας αλήτης, μα έφθινε κι' αν το μυαλό του είχε ώρες — ώρες διαλείψεις, τα χέρια του διατηρούσαν τη θανμαστή δεξιότητα του που άκούραστη ή Εύρώπη χειροκροτούσε πάνω από μισόν αιώνα.

Στο Μπαϊρόντ, το ναύ του Βάγκνερ, μια πνευματική συμμόρφηση θανάτωσε το καλοκαίρι του 1886 τον περιπλανώμενο αυτόν των 75 ετών. Στις 31 Ίουλίου το γέροκο κορμί που έπ' έδωμάδες άδραγούσε ταραχτηκε, πετάχθηκε επάνω κι' ο έτοιμοθάνατος έδραλε μια σπαρακτική κραυγή.

— Τποφέρετε; τον ρώτησαν όταν ξανάπεσε στον πρώτο λήθαργο.

— Όχι πιά. στάθηκαν τα τελευταία λόγια του.

Ξεπνήχσε τα μεσάνυχτα. Τον έθαψαν στο Μπαϊρόντ, που χάρδνε εκείνες τις μέρες ή θεία πνοή του Βάγκνερ, του δημιουργού, που ο Λίστ, ο μάγος, είχε τόσο αγαπήσει.

JOCQUES BAUDIN

Τὸ ἔργο τοῦ Σουτίν

"Ο ΠΕΡΙΠΛΑΝΩΜΕΝΟΣ ΕΒΡΑΙΟΣ ΤΗΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ,"

Τὸ πολὺ κοινὸ δὲν ξέρεי καν καλὰ — καλὰ τ' ὄνομά του. Καὶ ὅμως οἱ πίνακές του πουλιούνται σήμερα ἀπὸ ἓνα ὡς τρία ἑκατομμύρια δραχμὲς ὁ ἓνας. Σύντροφος τοῦ Μοντιλιάνι στὰ δύσκολα χρόνια του, ὁ Σουτίν, ὁ «περιπλανώμενος Ἑβραῖος τῆς ζωγραφικῆς», θριαμβεῖ τώρα, 18 χρόνια μετὰ τὸ θάνατό του καὶ ἡ ἀναδρομικὴ ἐκθεσὶ 120 πινάκων του — ποὺ ἡ κριτικὴ τοὺς χαρακτηρίζει ὅλους ἀριστουργήματα — ἔχει συγκεντρώσει στὸ ἔργο του τὴν προσοχὴ τοῦ κοινοῦ. Ἡ ἐκθεσὶ αὐτὴ — στὸ Παρίσι — ἀποκαλύπτει ὅτι ὁ Σουτίν ἔχει καθιερωθεῖ σὰν ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ζωγράφους τοῦ αἰῶνος μας

ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΙ

Ο ΧΑ.Ι.Μ Σουτίν γεννήθηκε σ' ἓνα γκέμπο τῆς Λιθουανίας, ξεριζώθηκε ἀπὸ τὴν πατρίδα του, ἐγκαταστάθηκε στὸ Παρίσι, ἔζησε μέσα στοὺς καλλιτεχνικοὺς κύκλους τοῦ Μονπαρνάς καὶ πέθανε τὸ 1943, ὅταν τὸ Παρίσι στέναζε κάτω ἀπὸ τὴ γερμανικὴ κατοχὴ. Ἡ ζωὴ του ἦταν 49 χρόνια στερήσεων καὶ δραματιστικῆς ζωγραφικῆς, χωρὶς ἱστορία. Μετὰ τὸ θάνατο, ὅμως, ἔχει δημιουργηθεῖ ἓνας θρύλος γύρω ἀπὸ τὸ Σουτίν ποῦ, μαζί με τὴν καθιέρωση τοῦ ἔργου του ἀπὸ τὴν κριτικὴ, ἔχει συντελέσει σπὴ σημερινὴ φήμη του.

Περισσότερο κι' ἀπὸ τὸ Μονπαρνάς, μιὰ μικρὴ πολιτεία τῆς νότιας Γαλλίας, ἡ Cagnes, κρατᾷ ἀκόμα ζωντανὴ τὴν ἀνάμνηση τοῦ «καταραμένου ζωγράφου». Ἐκεῖ, σ' ἓνα στενὸ κι' ἀνώμαλο δρομάκι, ὁ ἐπισκέπτης βρίσκει καὶ σήμερα τὰ ἴχνη τοῦ Σουτίν, ἀνακαλύπτει τὴ σκιά τοῦ λιγώτερο ἐπιδεικτικοῦ, ποῦ πιὸ διακριτικοῦ καλλιτέχνη πῆς ἐποχῆς μας. Οἱ πολλὲς πέτρες ἔχουν διατηρήσει ἀνέπαφη, ἔπειτα ἀπὸ 42 χρόνια, τὴν ἀνάμνηση τοῦ παρὰ τοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὸ μπαλωμένο κοστούμι ποῦ, σκυφτός, ἀνέβαινε μετὰ κόπο, ἀφοῦ τὰ εἶχε ζωγραφίσει, τὰ κόκκινα σκαλιὰ τῆς πλατείας Πιολέ. Τὰ σκαλιὰ εἶναι πάντοτε τὰ ἴδια, παισιωμένα ἀπὸ τὰ σπύτια ποῦ ὁ Σουτίν τὰ ἔχει ξαναχτίσει μετὰ τὴ δική του ἀντίληψη στοὺς πίνακές του.

Πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια ἔγινε ἀνάγκη νὰ ἐπισκευασθοῦν τὰ σκαλιὰ τῆς πλατείας καὶ ὁ κ. Κλέργκ, ἔφορος τῆς μουσείου πῆς Cagnes, ἐπέμενε νὰ τὰ φτιάξουν μετὰ κόκκινα τούβλα, ὅπως τὰ εἶχε ζωγραφίσει ὁ Σουτίν. Στὴν ἀρχὴ τὸν

πήραν γιὰ τρελλό, ἀλλὰ στὸ τέλος ἔγινε αὐτὸ ποῦ ἤθελε. Κι' ἔτσι ἡ πραγματικότητά — μαγεῖα τῆς μεγαλοφυΐας! — μιμήθηκε τὴν πέχνη. Τὰ σκαλιὰ ἔγιναν κόκκινα, ὅπως τὰ εἶχε δραματισθεῖ, μετὰ τὴν καλλιτεχνικὴ διαίσθησή του, ὁ Σουτίν.

ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΑΦΗΓΕΙΤΑΙ

Ε ΝΑΣ Γάλλος τεχνοκρίτης ποῦ ἔκανε πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ προσκύνημα στὸ σπύτι ποῦ ἔμενε ὁ Σουτίν στὴν Cagnes, γράφει: «Κύπταζα μιὰ «ρεπροντυξιδόν» ἐνὸς πίνακος τοῦ Σουτίν ποῦ εἶχε φέρει μαζί μου καὶ τὰ σπύτια, οἱ πόρτες, τὰ παράθυρα ἔπαιρναν ξαφνικὰ στὰ μάτια μου τὴ χαώδη ὄψη ποῦ τοὺς εἶχε δώσει ὁ Σουτίν μετὰ τὸν δραματισμό του. Ἀντίκρου μου ἦταν τὸ σπύτι, στὸν κῆπο τοῦ ὁποῖο ἔστηνε τὸ καθυλάτο του ὁ Σουτίν γιὰ νὰ ζωγραφίζει τὶς «σκᾶλες του». Ἡ θέση ἦταν πραγματικὰ προνομιακὴ γιὰ τὴν προοπτικὴ ποῦ ἤθελε ὁ ζωγράφος».

Ἐκεῖ, στὴν Cagnes ζεῖ πάντοτε — θὰ εἶναι ἴσως πενήντα τώρα — ἡ γυναίκα ποῦ ὁ Σουτίν ἔχει ζωγραφίσει ἀφικετὰ πορτραῖτα τῆς, ὅταν ἦταν κοπελλίτσα δώδεκα χρόνων, ἡ Μαρία Ζακομπέλλι. Κρατᾷ μετὰ περηφάνεια ἓνα βιβλίον γιὰ τὸ Σουτίν, ὅπου ἀναφέρεται τ' ὄνομά της κι' ὅπου δημοσιεύονται φωτογραφίες τῶν πορτραίτων τῆς. Τὰ πορτραῖτα αὐτὰ εἰκονίζουν μιὰ χωριατοπούλα ἀβέβαιης ἡλικίας: Μακρυὰ παραμορφωμένα μπράτσα, χοντρά χέρια ποῦ ἀκουμποῦν σὲ μιὰ μπλε ποδιά, πολὺ προεξέχοντα μῆλα στὰ μάγουλα, στόμα λίγο στραβό. Θάλεγε κα-

νένας ὅτι ὁ Σουτίν, ὅταν ζωγράφιζε τὴ μικρὴ Μαρία, πῆν ἔδλεπε ὅπως θὰ γινόταν στὰ σαράντα ἢ στὰ πενήντα τῆς. Ὡς καταπληκτικὴ εἶναι ἡ ὁμοιότητα τοῦ πορτραίτου μετὰ τὸ μοντέλο ὅπως εἶναι τώρα, ὅχι πιά 12 χρόνων, ἀλλὰ μητέρα μιᾶς κόρης 24 χρόνων.

Ἡ Μαρία Ζακομπέλλι — κυρία Ζιανβινί τώρα — ἀφηγεῖται τὶς ἀναμνήσεις τῆς ἀπὸ τὸ Σουτίν, τὸν ἐξόριστο ἀπὸ τὴ Βαλτικὴ, ποῦ ζοῦσε στὴν Cagnes γύρω στὰ 1920. Ὁ Σουτίν εἶχε φτάσει ἐκεῖ μετὰ λίγα φράγκα στὴν τσέπη του καὶ μετὰ μόνες ἀποσκευὲς τὸ παλιὸ κιβώτιό του μετὰ χρώματα, δεμένο μ' ἓνα υπάγγο.

«Μένανε τότε — ἀφηγεῖται ἡ Μαρία — κάτω ἀπὸ τὰ σκαλιὰ τῆς πλατείας. Ὁ Σουτίν ἦταν γειτόνάς μας. Ἐμενε σ' ἓνα μικρὸ δωμάτιο στὸ ἴδιον γειο. Τὶς περισσότερες φορὲς δὲν εἶχε νὰ φάει. Τὰ χρήματα ποῦ τοῦ ἔσπελνε ὁ ἔμπορος Ζμπορόφσκι μόλις τοῦ ἔφταναν γιὰ ν' ἀγοράσει μουσαμάδες καὶ χρώματα. Τὸν βλέπαμε τόσο δυστυχισμένο, ποῦ τοῦ δίναμε κάθε μέρα μερικὰ λαχανικὰ ἢ φρούτα. Καμμιά φορὰ πῆγαινε κι' ἔπρωγε σποῦ Γκαμπριέλ, τοῦ ράφτη, ἢ σποῦ Λουάν, τοῦ κωδωνοκρούστη. Στὴ γειτονιά μας ὑπῆρχε πάντοτε ἓνα πιάτο σούπα γιὰ τὸν «καλλιτέχνη». Ἦταν ἀκατάσπαστος, κακοντυμένος. Αὐτὸ ὅμως τοῦ ἦταν ἀδιάφορο. Ζοῦσε μόνο γιὰ νὰ ζωγραφίζει. Ἐκοβε μόνος του τὰ μαλλιά του, τὰ μακρὰ μαυρὰ μαλλιά του, ποῦ τὰ τίναζε πίσω, ἀλλὰ ποῦ ξανάπεφταν στὰ μάτια του ὅταν ἐργαζόταν. Τὸν θυμάμαι σὰν νὰ ἦταν χτὲς. Θάλεγε καίνεας πᾶς ἦταν συνεπαρμένος. Μετὰ κύτταζε πάντοτε μετὰ τὰ ὄνειροπαρμένα μάτια του. Νόμιζα

ὅτι ὄνειρευόταν καὶ φοβόμουν λίγο. Κι' ἔπειτα, ξαφνικὰ, ἄρχιζε νὰ ζωγραφίζει σὰν μανιακός, τὶς περισσότερες φορὲς σ' ἓνα παλιὸ γδαρμένο μουσαμά, ἀδιάφορος γιὰ ὅλα γύρω του. Τὸ μόνο ποῦ τὸν ἐνωλοῦσε ἦταν οἱ ἀδιάκριτοι ποῦ προσπαθοῦσαν νὰ ἰδοῦν τὴν ἐργασία του. Τότε ἔκρυβε τὸν πίνακα κι' ἂν ὁ ἀδιάκριτος ἐπέμενε, ἔφευγε σὰν τρελλός καὶ κλεινόταν στὸ δωμάτιό του.

Μιὰ μέρα — συνεχίζει ἡ Μαρία — ἔφυγε γιὰ τὸ Παρίσι. Λίγα χρόνια ἀργότερα, τὸ 1924, μετακομίσαμε κι' ἐγκαταστάθηκαμε σ' αὐτὸ τὸ σπύτι. Τότε ὁ πατέρας μου καθάρισε τὸ δωμάτιο ποῦ εἶχε κατοικήσει ὁ Σουτίν κι' ὅπου εἶχε ἀφήσει ἑπτὰ πίνακες, μερικὸς ἀπ' αὐτοὺς σχισμένους ἢ ἀτέλειωτους. Ὁ πατέρας μου τοὺς πέταξε στὴ γειτονικὴ χαράδρα. Σήμερα μετανοεῖ πικρά: Ἐχασε μιὰ ὁλόκληρη πειρυσία. Τὸ 1937 ὁ Σουτίν ξανάρθε στὴν Cagnes μετὰ τσι. Ἦταν ἀγνώριστος. Μπλε κοστούμι, ὁλοκάλινυργο γκρίζο καπέλλο — εἶχε «πλουτίσει» κι' ἐρχόταν νὰ εὐχαριστήσῃ ὅλους ὁσους τὸν εἶχαν βοηθήσει καὶ θρέψει. Τρεῖς μέρες γλεντοῦσε μετὰ τὸ ράφτη, τὸν Γκαμπριέλ. Ἐπειτα δὲν τὸν ξανάδαμε. Πλούσιος, ὅμως, ἢ φτωχός, ὁ Σουτίν εἶχε πάντοτε τὸ πρόσωπο ἐνὸς δαρμένου παιδιοῦ. Ἀσφαλὲς δὲν ἦταν εὐτυχισμένος».

ΤΟ ΒΩΔΙ ΚΑΙ Ο ΠΙΝΑΚΑΣ

Ε ΥΤΥΧΙΣΜΕΝΟΣ δὲν ὑπῆρξε ποτέ ὁ Σουτίν ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα στὸ γκέμπο, ἀπὸ τὸ ξύλο ποῦ εἶχε φάει εἶχε διατηρήσει τὴ θετικὴ ἀγωνία τῆς κατατρεγμένης φυλῆς του. Ἡ ζωγραφικὴ ἦταν γι' αὐτὸν μιὰ ἀπολύτρωση, μιὰ θρησκεία, ἀλλὰ δὲν τοῦ ἔφερνε τὴν εὐτυχία. Σὲ κάθε πινελιὰ του ἄρχιζε ν' ἀμφιβάλλει γιὰ τὸν ἑαυτοῦ του, γιὰ τὴν τέχνη του καὶ ὑπέφερε.

«Ὁ Ρέμπραντ εἶναι ὁ δάσκαλός μου» εἶχε πεῖ ὅταν ἔφτασε στὸ Παρίσι. Εἶχε περάσει τότε ἀτέλειωτες ὥρες στὸ Λουβρὸ μελετώντας τὰ ἔργα τοῦ μεγάλου Ὀλλανδοῦ. Μιὰ μέρα, ἀφοῦ θαύμασε τὸ «χασάπη» τοῦ Ρέμπραντ, ἀποφάσισε νὰ ζωγραφίσει κι' αὐτὸς ἓνα σφαγμένο βῶδι: Μαζί μετὰ τὸ Ζμπορόφσκι, τὸν ποιητὴ — ἔμπορο, τὸν προστάτη τοῦ Μοντιλιάνι, πῆγε στὰ σφαγεῖα τοῦ Βαζιράρ καὶ ἀγόρασε μισὸ βῶδι ἀκατάλληλο γιὰ τὴν κατανάλωση. Τὸ κρέμασε σ' ἓνα τοῖχο τοῦ ἐργαστηρίου του κι' ἄρχισε νὰ ζωγραφίζει. Πολὺ πρὶν τελειώσει ὁ πίνακας, τὸ ἀποσυνθετικὸν κρέας εἶχε ἀρχίσει νὰ βρωμᾷ καὶ πῆρε σιγὰ σιγὰ πρασινωπὸ χρώμα. Τότε ὁ Σουτίν πῆγε στὸ χασάπη κι' ἀγόρασε μερικὰ κιλά αἶμα καὶ ἔδρεχε μ' αὐτὸ κάθε τόσο τὸ φριχτὸ μοντέλο του. Ἡ δυσσομία τὸν ἀφῆκε ἀδιάφορο, οἱ γείτονες ὅμως ἐνωχλήθηκαν καὶ εἰδοποίησαν τὴν ἀστυνομία. Οἱ ἀστυνομικοί, ὅταν ἀνακάλυψαν τὸν πίνακα, τὸ βῶδι καὶ τὸ ζωγράφον πεῖσθησαν ὅτι εἶχαν νὰ κάνουν μετὰ τρελλό. Ὁ Σουτίν συνέληφθη καὶ θὰ περνοῦσε ἀσφαλὲς τὴ ζωὴ του σὲ ψυχιατρεῖο, ἂν ὁ Ζμπορόφσκι δὲν εἶχε ἐπέμβει ἐγκαίρως στὸν ἀστυνομικὸ διευθυντὴ Ζομαρόν, φανατικὸ φιλότεχνο ποῦ ἔσωσε τὴν τελευταία στιγμὴ τὸ ζωγράφον καὶ τὸν πίνακα, καύχημα

σήμερα τοῦ μουσείου τῆς Γκρενόμπλ. Ὁ Σουτίν εἶχε ζήσει πάντοτε ἀθλία, ἀπὸ τὴ Λιθουανία ὡς τὴν Cagnes, περνώντας ἀπὸ τὴν περίφημη «Ρὺς» τοῦ Μονπαρνάς, ὅπου εἶχε μοιρασθεῖ τὴ φτώχεια τοῦ Μοντιλιάνι καὶ τοῦ Σαγκάλλ. Φαινόταν καταδικασμένος στὴν αἰώνια στέρηση ὅταν ἡ τύχη — γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ του — τοῦ ἀπλώσε χέρι βοηθείας.

Ἦταν ἡ 1η Ἰανουαρίου 1923. Ὁ μεγάλος Ἀμερικανὸς συλλέκτης Ἀλφρεντ Κ. Μπάρνς εἶχε φτάσει στὸ Παρίσι γιὰ ν' ἀγοράσει πίνακες τοῦ Μοντιλιάνι. Ὁ Πῶλ Γκιγιὼμ τὸν πῆγε στὸ κατάστημα τοῦ Ζμπορόφσκι, ὅπου ὁ Ἀμερικανὸς φιλότεχνος στάθηκε ξαφνικὰ ἀναυδὸς μπροστὰ σ' ἓνα πίνακα τοῦ Σουτίν.

— Ἀγοράζω, ὅτι μπορεῖτε νὰ βρεῖτε αὐτοῦ τοῦ ζωγράφου, εἶπε ἀπλῶς.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς περίφημους πίνακες τοῦ Σουτίν ποῦ εἰκονίζει ἓνα σφαγμένο κοτόπουλο. Στὴν ἐποχὴ τοῦ ὁ πίνακας αὐτὸς προκαλοῦσε τὰ γέλια. Τώρα ἀξίζει 2.000.000 δραχμῆς.

Τὴν ἄλλη μέρα ἔφευγε γιὰ τὴ Νέα Ὑόρκη μετὰ πενήντα πίνακες τοῦ Σουτίν στὶς ἀποσκευὲς του. Δὲν ἦταν ὁ πλοῦτος, ἦταν ὁ μόνος γιὰ τὸν πεινασμένο καὶ κακοντυμένο Σουτίν τὸ τέλος τῆς φτώχειας. Οἱ συλλέκτες, ἐνθαρρημένοι ἀπὸ τὴ Μαντλέν Κασταίν, παλιὰ φίλη τοῦ Σουτίν, ἄρχισαν πραγματικὰ νὰ ἐνδιαφέρονται γιὰ τοὺς πίνακές του.

Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Τ ΟΤΕ ἄρχισε γιὰ τὸν ἀπελευθερωμένο ἀπὸ τὴ φτώχεια Σουτίν ἓνα δραματικὸ κυνήγι αἰσιοσυρημάτων: Τῶν δικῶν του. Ἡ τέχνη του, ὅσο σπερμαίνονταν στὴν ἐκφρασὴ τῆς, τὸν βύθιζε στὴ φοβερὴ ἀντιφάση. Πόσους πίνακες, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους δὲν ἦταν τώρα ἀπόλυτα ικανοποιημένος, ν' ἀφῆσε ἀραγε νὰ τοῦ φύγουν γιὰ λίγα

φράγκα; Ἡ θεὰ καὶνὸς ἀπὸ τοὺς πίνακες αὐτοὺς σὲ μιὰ ἰδιωτικὴ συλλογὴ ἢ στὸ κατάστημα ἐνὸς ἐμπόρου ἔργων τέχνης τὸν ἀρρώσταινε. Δὲν ξανάδρισκε τὴν ἰσορροπία του παρὰ μόνο ὅταν ἀγόραζε — συχνὰ πολὺ ἀκριβὰ — ἢ ἀντὶπλάσσει μετὰ πρὸς πρόσφατο ἔργο του τὸν «ἀνάξιο» αὐτὸν πίνακα. Εὐτυχισμένος τότε, τὸν κρεμοῦσε στὸν τοῖχο τοῦ ἐργαστηρίου του, ἔπαιρνε ἓνα μαχαίρι καὶ τὸν κομματίζε. Ὁ Σουτίν, δολοφονώντας τοὺς πίνακές του, υπερασπιζέτο τὸν ἑαυτοῦ του — τὴν τέχνη του ὅπως τὴν ἐνοίωθε.

Ἀντίκρου στὴν τέχνη του ὁ Σουτίν, ποῦ εἶχε ἐπιτέλους οἰκονομικὴ ἀνεσθ, ἔμενε ὁ μοναχικὸς ἀνθρώπος ποῦ ὑπῆρξε πάντα. Καμμιά γυναίκα δὲν εἶχε διαπεράσει τὸ πύρινο παραπέτασμα ποῦ σκέπαζε τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴ του, ἀφιερωμένη ἀποικειστικὰ στὴ ζωγραφικὴ. Ὡστόσο μιὰ γυναίκα, ἡ μόνη ποῦ λίγα χρόνια μοιράσθηκε τὴ ζωὴ του, ἔχει ἀποκαλύψει τὴν προσωπικότητά του «φτασμένου» Σουτίν — τοῦ ζωγράφου ποῦ σὲ ἡλικία 43 χρόνων, ὑπονομευμένος ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα καὶ τὸ ἀλκοὸλ, ἔφτανε ἤδη σὲ τέρμα τῆς πορείας του. Ὁ Σουτίν τὴν εἶχε συναντήσει ἓνα βράδυ τοῦ 1937 στὸ περίφημο καφενεῖο «Ντόμ» τοῦ Μονπαρνάς, σὲ μιὰ φιλικὴ συντροφιά. Ἦταν μιὰ νεαρὴ Γερμανίδα. Τῆς εἶπε ἀμέσως ὅτι θὰ ζοῦσε μαζί της.

Ὁ Σουτίν ὑπέφερε ἤδη ἀπὸ τὴν ἀρρώστειά του στομάχου — ἔλκος ἢ καρκίνο — ποῦ θὰ τὸν σκότωνε κι' ἐνοίωθε γιὰ πρώτη φορὰ τὴν ἀνάγκη νὰ στηριχθεῖ στὴ στοργὴ καὶ νὰ σπᾶσει τὴ μοναξιά του. Γιὰ πρώτη φορὰ εἶναι ἀλήθεια, ἀνακαλύπτει μιὰ γυναίκα ποῦ δεχόταν νὰ σκύψει μετὰ ἀγάπη — κι' ὁ Σουτίν ἤξερε ὅτι ἦταν ἀσχημος — στὸ φτωχὸ πρόσωπό του, τὸ φαγωμένο ἀπὸ μιὰ ἀπάνθρωπη ζωὴ. Ὑποχρεωμένος νὰ πίνει γάλα καὶ νὰ κάνει αὐστηρὴ διαίτα, ὁ Σουτίν εἶχε ξαναβρεῖ τὴν ἡρεμία.

Ντυνόταν τώρα σ' ἓνα σπουδαῖο ράφτη, ἀλλὰ δὲν ἐννοοῦσε νάχει περισσότερα ἀπὸ ἓνα κοστούμι. Ὅταν ἤθελαν μπαλῶμα τὰ παπούτσιά του, ἔμενε μέσα γιατί δὲν εἶχε δεύτερο ζευγάρι. Μολονότι πλούσιος, εἶχε μόνο μιὰ φιλαρέσκεια: Τὰ μαλλιά του, ποῦ τὰ ἔκοβε στὸν ἴδιον κουρέα ὅπου κουρευόταν ὁ Σαρλ Μπουαγέ, καὶ τὸ γκρίζο καπέλλο του, ποῦ τοῦ στοιχίσε ὁλόκληρη πειρυσία. Ποτὲ ζωγράφος δὲν κινήθηκε λιγώτερο ἀπ' αὐτὸν τοὺς πελάτες. Τρόμαζε, μάλιστα, μετὰ τὶς τιμὲς ποῦ προσφέρονταν γιὰ τοὺς πίνακές του. «Θὰ με πάρουν στὸ τέλος γιὰ τσαρλατάνο» ἔλεγε. Εἶπαν ὅτι ἦταν φιλάργυρος: Στὴν πραγματικότητά, τὸν τρόμαζαν τὰ λεφτά.

ΤΟ ΔΡΑΜΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ βρῆκε τὸ Σουτίν καὶ τὴ Γερμανίδα φίλη του στὸ Σινδρὺ, ὅπου παρθερίζαν τὸ 1939. Οἱ ἀδιόκοτες ἐκδρομὲς του στὴν ἐξοχὴ, ὅπου ἀναζητοῦσε θέματα, κίνησαν τὴν προσοχὴ τῆς χωροφυλακῆς ποῦ τὸν συνέλαβε νομιζοντας ὅτι ἦταν κατὰσκοπος. Δυσκολοῦθηκε πολὺ νὰ πείσει τὸν ἀνθρωπάσπιστὴ νὰ τηλεφωνήσει στὸ φίλο καὶ πελάτη του Ἀλμπέρ Σαρρώ, τὸν πρῶτον πρωθυπουργὸ καὶ ὑπουργὸ

ΚΡΙΣΤΙΑΝ

Του ΑΝΤΡΕ ΜΙΡΑΜΠΩ

Ο κ. ΛΕΜΠΛΑΝ κατέβηκε από το αεροπλάνο με το κεφάλι βαρύ, τα πόδια παγωμένα και το στόμα पि-κρό. Σκέφθηκε πώς ίσως να είχε κάνει άσχημα που έφαγε στο ταξίδι. Για λόγους διαφημίσεως και πολυτέλειας οι αεροπορικές εταιρείες σου σερβιρίζουν τελευταία κάτι γαστρονομικά γεύματα που δεν μπορείς να τα χωρέσεις παρά μόνο στο στέρεο έδαφος.

«Ας μπορούσα τουλάχιστο να πήγα να κατ' ευθείαν στο σπίτι σκεφτόταν.

Θα έπαιρνε ένα ξεστό μπάνιο, θα ξάπλωνε λίγη ώρα σε μια πολυθρόνα. Κι' αν ακόμη η γυναίκα του ήταν εκεί, δεν θα τον κοίταζε και πολύ. Θα του διηγόταν με πολλές λεπτομέρειες όλα όσα χωρίς κανένα ενδιαφέρον συνέβησαν στην απουσία του κι' αυτός ούτε θα έπαιρνε τον κόπο να την ακούει. Μά δχι έπρεπε να περάσει πρώτα από την Κλαρίς.

Δεν την είχε προειδοποιήσει πώς γύριζε σήμερα, μά μπορούσε να το μάθει τυχαία ή να του ξεφύγει το ίδιο στην κουβέντα επάνω — είχε τόσα στο κεφάλι του με τις υποθέσεις του πού, ήταν του συνέβαινε να πει ψέματα, ξεχνούσε μετά τι ψέμα είχε πει — και τότε θα γινόταν ολόκληρη φασαρία. Ήταν τόσο καχύποπτη! Θα του δημιουργούσε σκηνή ή θα του έκανε μούτρα. Τα μούτρα! Κι' αυτά δεν είναι κατά βάθος μια σκηνή; Μόνο που είναι βουβή. Κι' όταν είναι η γυναίκα σου που σου κάνει μούτρα ή σκηνή, το πράγμα βέβαια δεν είναι ευχάριστο, μά δεν έχεις παρά μόνο να περιμένεις να της περάσει κι' έχεις όλο τον καιρό μπροστά σου. Ένώ όταν προκύπτει για τη φιλένάδα σου, που την βλέπεις για λίγα λεπτά πάντοτε, όταν τα λεπτά αυτά πηγαίνουν σιγά σιγά να σκηνέ ή με μούτρα, έ τότε τα πράγματα είναι πολύ πιο σοβαρά.

Ένώ το λεωφορείο του αεροδρομίου τραβούσε για το Παρίσι, ο κ. Λεμπλάν φαντάστηκε την Κλαρίς άγριamente και χαμογέλασε με επιείκεια. Πρέπει να κάνει κανείς την προσπάθεια να μπαίνει στο νήμα των άλλων. Η Κλαρίς ήταν μια γυναίκα που είχε τη βαθειά πεποίθηση πως έπρεπε να είναι νόμιμος σύζυγος. Μόνο οι τρομερές αναποδιές της μοίρας την είχαν κρατήσει στο περιθώριο της ζωής: όλοι οι άνδρες που έβλεπε να την αγαπούσαν ήταν παντρεμένοι. Και ήταν πολύ καλή για να τους άθιζε σε διαζύγιο, πολύ καλή και για να εύχρηστέ ακόμη από μέσα της, να χρεώσουν κάποιον. Τους δεχόταν καρτερικά έτσι όπως ήταν. Μά σε αντίλλαγμα περίμενε απ' αυτούς τουλάχιστον να της φέρονται σαν να ήταν νόμιμη γυναίκα τους, όπως έπρεπε κανονικά να είναι. Ότι μπορούσε να θεωρηθεί σαν έλλειψη λεπτότητας — και τις

περισσότερες φορές δεν ήταν καθόλου — την έκανε θηρίο. Έπρεπε διαρκώς να προσέχεις μήπως τη θίξεις. Ήταν καμιά φορά πολύ κουραστική.

«Αν δεν τρέξω κατ' ευθείαν σ' αυτήν μετά από απουσία τριών εβδομάδων, θα βγάλει σαν συμπέρασμα πως την περιφρονώ».

Λοιπόν; Γιατί να στενοχωρούμε τον κόσμο όταν μπορούμε να τ' αποφύγουμε; Δεν ήταν σπουδαίο πράγμα να κάνει μια μικρή δόλτα. Πέντε λεπτά. Ίσια — ίσια ο καιρός να της πει μια καλημέρα.

Την βρήκε όρθια στο σαλόνι της να τινάζει τα χέρια της γιατί μόλις είχε βάλει θεονίκι στα νύχια της.

— Μπά; Έκανε. Γύρισες λοιπόν; Και δεν πήρες τον κόπο να με ειδοποιήσεις; Ζάρωσε τα φρύδια της θυμωμένη. 'Ασφαλώς θ' αναρωτιόταν αν είχε στείλει τηλεγράφημα στη γυναίκα του. Μά μετά σκέφθηκε ότι το να καταφθάσει έτσι ξαφνικά, ήταν κάτι που συνηθίζεται στα ανδρόγυνα. Χαμογέλασε. Κι' αυτός τη φίλησε στην άκρη του στόματος.

Κάθισε λίγο βαρειά. Τέλος πάντων αυτό το φαγητό του αεροπλάνου δεν θα το χώνευε ποτέ. Εκείνη κάθισε απέναντί του κι' άρχισε να τον ρωτά για τις υποθέσεις του. Το ταξίδι του στο Λονδίνο είχε τα καλά αποτελέσματα που περίμενε; Κι' αυτό ήταν κάτι που είχε σχέση με τις εδδιξίες της. "Αν δεν της μιλούσε παρά μόνο για άγάπη, θα το θεωρούσε προσβολή. Ένώ αν της έλεγε για εργοστάσια, μηχανές, κέρδος, άγορά, κοινωνικά, αυτό θα σήμαινε πως δεν κές ασφάλισεις, αυτό θα σήμαινε πως δεν την θεωρούσε απλό σκευός ήδονης, μά την θεωρούσε απλό σκευός ήδονης, μά την θεωρούσε απλό σκευός ήδονης, μά την θεωρούσε απλό σκευός ήδονης. Τότε τον άκουγε με ενδιαφέρον, του έκανε διαρκώς νέες ερωτήσεις και κουνούσε με σοβαρότητα το κεφάλι στα ευχάριστα σημεία. Στην πραγματικότητα όμως όλα όσα της έξηγούσε ήταν γι' αυτήν νινεζικά.

Της μίλησε κάμποση ώρα για τις συνεννοήσεις του στο Λονδίνο.

— Καταλαβαίνω, καταλαβαίνω, έλεγε η Κλαρίς που δεν καταλάβαινε τίποτα.

Για περισσότερη έμφαση κουνούσε και τα ηγούνη της κι' αυτό έκανε τον κ. Λεμπλάν να προσέξει ότι το ηγούνη αυτό άρχισε να γίνεται κάπως παχύ. Ναι, ναί, σε λίγο θα γινόταν και διπλό. Και αυτό. Τον τελευταίο καιρό το είχε παραρρίξει στο πλχος ή Κλαρίς. Όταν την είχε γνωρίσει ήταν απλώς γεμάτη. Η αλήθεια είναι πως είχαν περάσει από τότε... Πόσα χρόνια; Δεκατέσσερα χρόνια ήταν παντρεμένοι... Η Κλαρίς είχε μπει στη ζωή του ένα χρόνο μετά. Δεκατρία λοιπόν.

Ένα τέταρτο τουλάχιστον ο κ. Λεμπλάν μιλούσε για τις υποθέσεις του. Η Κλαρίς έκανε επιτέλους πως ήταν άρκε-

τό. Κουνήθηκε στην πολυθρόνα της κι' άλλαξε τόνο φωνής.

— Προσέχω όμως, φίλε μου, ότι ενώ λείπεις τρεις εβδομάδες από το Παρίσι και βρίσκεσαι εδώ τώρα κι' άρκετη ώρα, δεν σκέφτηκες ακόμη να μου ξηγήσεις νέα για το γιό σου.

«Άλλη ευθιξία αυτή. Η χειρότερη απ' όλες. Πάντοτε εύρισκε ότι δεν ενδιαφερόταν αρκετά γι' αυτό το παράνομο παιδί του. Και πολύ περισσότερο μάλιστα που εκεί, στο άλλο σπίτι, υπήρχε ο νόμιμος γιός. Φανταζόταν λοιπόν... Κουταμάρες. Η μόνη αλήθεια ήταν που τα παιδιά πάντοτε του χτυπούσαν λιγάκι στα νεύρα.

— Άφου δεν μου μίλησες άμέσως γι' αυτόν, είτε, σκέφθηκα πως θα είναι καλά.

— Είναι και πολύ καλά μάλιστα, Έκανε με έξαψη. Μά δεν είναι και λόγος αυτός για να μη μου ρωτήσεις τα νέα του. Δεν μπορούσες να είσαι βέβαιος ότι είναι καλά.

— Πάντοτε μου έλεγες ότι ο Κριστιάν έχει εξαιρετική ύγεια.

— Πραγματικά εξαιρετική. Γιατί αυτό το παιδί έχει το εξής καταπληκτικό: είναι εύαισθητο και συγχρόνως πολύ δυνατό.

Ο κ. Λεμπλάν χαμογέλασε. Η μητρική περηφάνεια. Σ' αυτόν ο Κριστιάν πάντοτε έδινε την εντύπωση μέτριας αντοχής και κοινότατου μυαλού.

— Κι' όμως, εξακολούθησε αυτή, πραγματικά συνέδη κάτι. Του άλλαξε σχολείο.

— 'Α! Έκανε ο κ. Λεμπλάν με αδιαφορία. Τον έδιωξαν από το πρώτο; — Τον έδιωξαν!.

Τινάχτηκε άγανακτισμένη, μά άμέσως πάλι ήρμήνευσε.

— Αιλαδή ναί. Μά είναι έντελώς προς τιμήν του. Πρόκειται για κάποιο νεοφρίδο που έκουψαν στην έδρα του δασκάλου και που πετάχτηκε μπροστά του όταν αυτός ο βλάκας άνοιξε το συρτάρι. Νόμισε πως ήταν ξιζόνα και λιποθύμησε από την τρομάρα του. Παιδικά πράγματα, μά αυτοί δημιουργήσαν ολόκληρο δράμα. Με το πρόσχημα δηλαδή πως ο δάσκαλος είναι καρδιακός και μπορεί ξαφνικά να μείνει στον τόπο. Λες και πριν κανείς μια φάρα σε κάποιον, πρέπει πρώτα να τον περάσεις από ιατρική εξέταση.

— Καλά ό! αυτά, μά ο Κριστιάν δεν θα έπρεπε...

— Μά ο Κριστιάν δεν έχει καμιά σχέση με αυτά. Μόνο που, και γι' αυτό σου έλεγα πως είναι προς τιμήν του, προτίμησε να τον διώξουν από το σχολείο κι' όχι να μαρτυρήσει ένα συνάδελφό του. Μου το έξηγησε μόνος του: «Δική του δουλειά είναι να πάει να παραδοθεί, όχι δική μου να τον καταδώσω». Πώς σου φαίνεται αυτό; Δώδεκα χρονών παιδί. Και τέτοιος ήρωισμός. Δείχνει πως έχει όμορφη ψυχή. Μά άκους τί σου λέω;

— Καί βέβαια άκούω.

— Δεν σου φαίνεται. Και πραγματικά δεν άκουγε και πολύ. Το περιεργό ήταν που κάθε φορά που του μιλούσε για το γιό της, κάτι αντιδρούσε μέσα του από ένστικτο, από τάση άμυνας. Προσπαθούσε με αναδρία να μη βλέπει τους δεσμούς του και προπάντων να μη δημιουργεί νέους. Ήταν τόσο ζωστή κατά βάθος όλη αυτή η ιστορία, αυτή η δεύτερη οικογένεια, το νόθο παιδί. Κι' ό! αυτά για τίποτε. Μά-

λιστα για τίποτε. Δεν ήταν ό έρωτας που τον είχε σπρώξει στη Κλαρίς πριν από δεκατρία χρόνια. Άπλη επιθυμία. Ο Κριστιάν γεννήθηκε άμέσως. "Ότερα ή συνήθεια... το αίσθημα της ευθύνης... Μά κατά βάθος ό! αυτά ήσαν κοντά. Ένα περιττό μιλέξιο.

— Λοιπόν, Έκανε για να δείξει πως ενδιαφέρεται, του άλλαξε σχολείο;

— Ναί. Και σε βεβαιώνω πως είναι πολύ καλύτερα. Άμέσως βρήκε χαριτωμένες παρές. Αιτή τη στιγμή, είναι Πέμπτη σήμερα, βρίσκεται στο σινεμά καλύτερος από τρεις ή τέσσερις φίλους του κι' ο ένας απ' αυτούς θα τον πάρει μετά στο σπίτι του για να πάρουν τσάι. Καταλαβαίνεις ότι με την ιστορία του φιδιού τον βλέπουν τώρα σαν ήρωα.

— Φυσικά, Έκανε ο κ. Λεμπλάν.

Κι' από μέσα του σκεφτόταν: «Κι' ούτε κουβέντα πως αυτός έχωσε το νεοφρίδο στην έδρα».

ΛΙΓΑ λεπτά μετά είχε άφησει την Κλαρίς που δεν φάνηκε να δυσασεστήθηκε. Τού άπολόγησε πως είχε ραντεβού με μια φίλη της για να πάρουν το τσάι. Δεν μπορούσε να προβλέψει πως θα γύριζε σήμερα, έτσι δεν είναι; Άφου δεν το είχε κρίνει απαραίτητο να της στείλει ένα τηλεγράφημα...

Ο κ. Λεμπλάν για να την καλοπιάσει, της πρότεινε να την πάει αυτός στο ζαχαροπλαστείο όπου θα συναντούσε τη φίλη της. Αιτή ή φροντίδα εκ μέρους του την καθυσάχεσε. Και ή σκέψη του ταχυίό άσφαλτο. Γιατί γι' αυτήν το «ένα τσάι» σήμαινε δυό—τρεις πάστες και μερικά πλι—φούρα. Όπουδήποτε δεν τν γλιτώνες το διπλό ηγούνη.

Ο κ. Λεμπλάν έφθασε στο σπίτι του με χαρά. Είναι πάντοτε ευχάριστο να ξαναβρίσκεις στο σπίτι σου.

— Η κυρία είναι εδώ;

— Όχι, κύριε, ή κυρία βγήκε.

— Καλά, καλά.

Θα έπαιρνε ίσως κανένα τσάι κι' αιτή.

— Κι' ο κύριος Ντιντιέ δεν είναι εδώ, πρόσθεσε ή υπηρέτρια.

Το παλιόπαιδο! Χαριτωμένος μά παλιόπαιδο. Πέμπτη σήμερα. Θα είχε φάει καμιά τιμωρία.

— Καλά, καλά. Έτοιμάσε μου το μπάνιο σε παρακαλώ.

Τεμπέλιασε μισή ώρα τουλάχιστον στο χλιαρό νερό. Αποτυχώς όμως διαπίστωσε όταν βγήκε ότι ή κακοδιαθεσία του δεν είχε περάσει. Φόρεσε τις πυτζάμες του και ξάπλωσε στον καναπέ του γραφείου του. Λαγοκοιμόταν όταν ξάφνιασε το κουνούδι της πόρτας. Άκουσε την υπηρέτρια ν' άνοίγει. "Ότερα άνοιξε ή διπλανή πόρτα και κάποιος έμπαινε στο σαλόνι. Περιφίρμα! Ένας επιληπτικός επέκρινε την όρα που ήθελε ν' αναπαυθεί! Περίμενε να ξορθεί να τον βρεί ή υπηρέτρια και ήταν έτοιμος να της ψιθυρίσει: «Νά του πεις πως δεν είμαι εδώ». Μά ή υπηρέτρια δεν έρχόταν. Νευριασμένος, — στο κάτω — κάτω μπορούσε μά μόνος του να πετάξει τον ένοχλητικό έξω — πήγε προς το σαλόνι, άνοιξε την πόρτα.

Ντροπαλά καθισμένο στην άκρη μιας πολυθρόνας, φρόνιμο, με το μισό του στο χέρι — μικρό μικρό στο μεγάλο σαλόνι — δεν άπηρεζε παρά ένα μόνο άγοράκι με κοντά πανταλόνια: ο Κριστιάν.

Ο κ. Λεμπλάν τινάχτηκε.

— Έσύ... έσύ... Έδώ; Τι σημαίνει αυτό;

Ο μικρός τον κύτταζε με γουρλωμένα μάτια, άνοιχτο στόμα και δεν έβγαζε άχνα. Ο κ. Λεμπλάν πήγε γρήγορα κοντά του, τινάζε το άδύνατο μπροστάκι και χαμηλώνοντας τη φωνή του, παρ' όλο που δεν ήταν κανένας στο σαλόνι για να τον ακούσει, ρώτησε:

— Τι συμβαίνει; Έπαθε τίποτε ή μητέρα σου; Κανένα δυστύχημα;

— Όχι μπαμπά, μουμιούρισε ο μικρός.

— Τότε γιατί σ' έστειλε εδώ;

Μιά σκέψη του πέρασε ξαφνικά από το μυαλό που τον πάγωσε. Μήπως ή Κλαρίς είχε άποφασίσει να τον αναγκάσει να την παντρευτεί κι' έστειλε το μικρό, το νόθο παιδί, στην τιμία συζυγική έστία για να δημιουργηθεί σκάνδαλο; Δεν θα το φανταζόταν ποτέ ένα τέτοιο πράγμα απ' αιτήν. Μά που ξέρεις καμιά φορά ως ποιά σημείο μπορούσε να την ώθήσει αιτή ή άναθεματισμένη ευθιξία της. Πριν μια ώρα όστόσο φαινόταν πολύ ήρεμη. "Όρημη; Κι' αν είχε στρώσει πιά τα δουλάκι της; Θα τα είχε κανονίσει στην απουσία του και θα του έτοιμάζε αιτήν την ώρα ή έκκληση για την επιστροφή του. Για βάστα, για βάστα όμως κυρά μου! Δεν ήταν από τους άνθρωπους που δέχονται τους έκδιασμούς. Θα της έδινε να καταλάβει.

Έξακολουθούσε να κρατάει το μπράτσο του μικρού. Το έσφιξε πιο δυνατά. Θα το πόνεσε ίσως γιατί ο Κριστιάν χλόμιασε.

— Μά τί σου άνέθεσε να μου πεις; Τι σου είπε να κάνεις; Έ; Έπεισε έξω πάντως στους ύπολογισμούς της γιατί ή γυναίκα μου δεν είναι εδώ. Άντε λοιπόν, μίλα. Μά μίλα λοιπόν.

Τον τράνταξε όπως θάθελε να τραντάξει την Κλαρίς. Ο μικρός εξακολουθούσε να τον κυττάζει με τα μεγάλα μάτια του.

— Μά δεν μ' έστειλε ή μαμά, μπαμπά... μουμιούρισε. Δεν το ξέρει πως ή θα έδω.

— Τι; Ο κ. Λεμπλάν τον άφησε άποτομα. Το βλέμμα του είχε καρφωθεί έρωτηματικό, άνησυχο, άπορημένο πάνω στο μικρό προσώπι, ένα προσώπι κατά χλωμο.

— Τότε, Έκανε άργά, έσύ, μόνος σου... Και πρώτα — πρώτα πως το ξέρεις πως μένω εδώ; Πως ξέρεις πως είμαι;

— Μά μπαμπά...

— Ήσαν περιεργες αυτές οι δυό φράσεις κοντά — κοντά: «Πως ξέρεις πως είμαι;» και «Μά, μπαμπά».

Τα μάτια του εξακολουθούσαν να κυττάζουν — και θαρρείς πως δεν μπορούσε να τ' άποσπάσει — την περιβολή του κ. Λεμπλάν: μια πυτζάμα λίγο τσαλακωμένη.

— Μά δεν... μπαμπά.

— Τι μπαμπά και ξεμπαμπά, μά μιλήσεις επιτέλους;

Έκλεινέ τη τιμη ή άνοιξε ή πόρτα και μια δεύτερη παιδική φωνή φώναξε:

— 'Α! έδώ είσαι; Καλημέρα, μπαμπά!

Η ΤΑΝ ό Ντιντιέ. Ο άλλος γιός. Ο άληθινός. Ο νόμιμος δηλαδή.

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— Μά φαίνεσαι σαν χαζός, μπαμπά! Έκανε ζωηρά ό Ντιντιέ. Γιατί βοη-

— κοντά. Αυτοί οι δυο μικροί — δεν θα το δηλογοῦσαν ποτέ γιατί ήταν κάτι το ιερό — μπορεί να είχαν επίσης υπογράψει ένα σύμφωνο με το αίμα τους, χωρίς να ξέρουν ότι ήταν το ίδιο αίμα που έτρεχε στις φλέβες τους.

Ο Ντιντιέ δεν στεκόταν σ' έναν τόπο. Ήταν η πρώτη φορά που ο φίλος του Γκουμι έρχόταν στο σπίτι του και ήθελε να τον περιποιηθεί. Πήγε κι' άνοιξε τη διτρίνα για να βγάλει από μέσα τη συλλογή του από βότανα.

— "Ελα να σου δείξω. Θα δεις, είναι μερικά χόρτα που μοιάζουν με ισόδωρο. Μά κάποτε λοιπόν! Τι στέλνεις σαν καζός;

Στεκόταν ντούρος κι' άκίνητος ο μικρός Γκουμι, με το μπασί του πάντα στο χέρι. Και δίπλα του ο κ. Λεμπλάν στεκόταν κι' αυτός ντούρος κι' άκίνητος. Ανυπολόγιστοι.

— Τι περιμένεις; Έκανε κοροϊδευτικά ο Ντιντιέ. Να σου δώσει ο μπαμπάς την άδεια να καθίσεις; "Ω! λά λά! Πές του λοιπόν, μπαμπά, να κάνει σαν στο σπίτι του.

Ποίν μιλήσει ο κ. Λεμπλάν πέρασε τη γλώσσα του πάνω στα χείλη του που ήταν άσπρα και στεγνά.

— Καθίστε σ' παρακαλώ...

— Εύχαριστώ, κύριε.

Ούτε μια φωνή λοιπόν, ούτε μια απορία, ούτε μια άδελφότητα. Με το χτύπημα που δέχθηκε αυτός ο μικρός άμέσως κατάλαβε, πειθαρχήσε, δέχθηκε τη συμμετοχή. Στον πατέρα του που του έλεγε «έσείς», αυτός άπαντούσε «Κύριε». Ο κ. Λεμπλάν αιδωνόταν παγωμένος, ταπεινωμένος. Σ' αυτό το άγοράκι με τα κοντά πανταλόνια είχε διδάξει την ασχήμια της μοιχείας.

Τι να ήξερε πριν αυτός ο μικρός απ' αυτά; Τίποτε ίσως. Ο Κριστιάν ζούσε με τη μαμά του. Ήπιε ένας κύριος που ήταν ο μπαμπάς του, που έρχόταν πότε — πότε, που δεν έρωγε παρά μόνο σπάνια μαζί τους, που φαινόταν πάντοτε βιαστικός που δεν μιλούσε παρά

μόνο για εργοστάσια, εργατικά χέρια, συμβόλαιο. Να αναρωτήθηκε ποτέ γιατί αυτός ο μπαμπάς δεν έμενε διαρκώς μαζί τους; "Ίσως κι' όχι. Πάντοτε έτσι τον ήξερε. "Ίσως να το εθίσκε φυσικό. "Πάσχουν παιδιά που δεν σκέφτονται. Μά ούτε και απόλυτη αθωότητα μπορεί να υπάρχει... Θα ήξερε ίσως πως υπάρχουν γυναίκες που τις «συντηρούν», μα για ένα παιδί με άγνη ψυχούλα πρέπει να περάσει καιρός, πολύς καιρός πριν του περάσει από το μυαλό πως η μαμά του μπορεί να είναι κι' αυτή μια γυναίκα που τη «συντηρούν».

Λοιπόν... Λοιπόν πρώτα, βλέποντας να μπαίνει στο ξένο σαλόνι ο μπαμπάς του με πυτζάμες, ο μπαμπάς του παντρεμένος, πατέρας άλλου παιδιού... τί θα του ήθελε αυτού του παιδιού; Κερσανός!

Ο Ντιντιέ εξακολουθούσε να σιγφογυρίζει.

— Καλέ ξέχασα! φώναξε μια στιγμή. Σε κάλεσα για τσάι και καθόμαστε και χαζεύουμε. "Ελα στην τραπεζαρία, θα είναι έτοιμα. Θα πιεις κι' εσύ τσάι μαζί μας, μπαμπά;

— "Ω! όχι, όχι, διαμαρτυρήθηκε ο κ. Λεμπλάν.

— Γιατί; Δεν θα βγεις, αφού φοβάς τις πυτζάμες σου. Θα φθάσουν τα γλυκά και για τους τρεις μας. "Η μαμά το ξέρει πως θάρχοταν ο Γκουμι και θα έδωσέ της ένα σωρό ωραία πράγματα. Μπορούσε να σου δώσει ακόμα πράγματα. Μοιράσου ένα σωρό ωραία πράγματα. Μοιράσου ένα σωρό ωραία πράγματα. Μοιράσου ένα σωρό ωραία πράγματα.

— "Ανοιξε με φόρα την πόρτα και πριν βγει φώναξε:

— Την Κυριακή εγώ θα πάω στο σπίτι του Γκουμι. Με κάλεσε.

ΣΑΝ ή πόρτα ξανάκλεισε ο πατέρας κι' ο γιος κοιτάχτηκαν. Ανυπολόγιστοι που προσπαθούσαν να καταλάβουν. Γιατί ήταν αυτή τη στιγμή δυο άγνωστοι. Για τον Κριστιάν ο μπαμπάς του είχε γίνει ξαφνικά ένας άγνωστος

κύριος. Για τον κ. Λεμπλάν ο Κριστιάν ήταν πάντοτε ένας άγνωστος. "Η Κλαρίς με διακριτικότητα κρατούσε το παιδί παράμερα. Καταλάβαινε πως ένας άνδρας που έρχεται να περάσει λίγη ώρα με την ερωμένη του δεν έχει μεγάλη διάθεση να βλέπει μπαμπά και μωρού. Διακώς άπες. Κι' όταν ο Κριστιάν με γάλλωσε πάλι με μεγάλη διακριτικότητα μιλούσε για τα προτερήματά του προσπαθώντας ίσως να ξυπνήσει μέσα του την πατρική στοργή και περηφάνεια, μα με πολύ μετρημένα λόγια. "Ετσι το μικρό Κριστιάν ο κ. Λεμπλάν τον φιλούσε στο μέτωπο κάθε φορά που έμπαινε στο σπίτι και κάθε φορά που έβγαινε, μα — τώρα το καταλάβαινε — και ήταν ασύλληπτο: ποτέ δεν είχε κουβεντιάσει μαζί του.

«Δεν ξέρω ποιος είναι», σκεφτόταν κοιτάζοντας αυτά τα μεγάλα μάτια, αυτό το χλωμό προσωπάκι γυρισμένο προς αυτόν. Κι' όμως, ειδικά αυτή τη στιγμή, πόσο έπρεπε να τον ξέρει!

— Μικρό μου... άρχισε ο κ. Λεμπλάν. Μά κόπηκε. Τι δύσκολα που ήταν τα λόγια. Κι' ο ελάχιστος λόγος ήταν δύσκολος.

— Ναί μπαμπά... έκανε ο Κριστιάν. Ο κ. Λεμπλάν κατέβασε το κεφάλι του.

— Μικρό μου, άρχισε πάλι σιγά. Το καταλαβαίνεις πως δεν γίνεται να έρθει ο Ντιντιέ στο σπίτι;

Τα μαύρα μάτια που ήταν κρυφωμένα έπάνω του δεν πρόδωσαν τίποτε.

— Μάλιστα, μπαμπά, έκανε απλά.

Μά η φωνή του ήταν βραχνή.

— "Αργότερα θα καταλάβεις...

Σκιά από χαμόγελο φάνηκε στα παιδικά χείλη του.

— Καταλαβαίνω και τώρα.

— "Α;

— Ναί, μπαμπά.

— Δεν γίνεται να είστε φίλοι οι δυο σας...

— Γιατί είμαστε αδέρφια.

ΣΤΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 40

Οι κατακτήσεις της έπιστήμης

ΙΣΩΣ ή μόδα των μυστικών εκτοξεύσεων κατακτήσει κάποτε και τις Ηνωμένες Πολιτείες... Την περασμένη εβδομάδα, στο Πόιντ Άργκνέλο της Καλιφορνίας, ή αμερικανική αεροπορία εξάπλωσε τεχνητό δαρυφόρο με μυστικά όργανα, των οποίων ή φύση δεν αποκαλύφθηκε. "Η εκτόξευση δεν είχε προαναγγελθεί και στη σχετική σύνομη ανακοίνωση αναφέρεται απλώς ότι «έξετοξεύθη σήμερα (22 Νοεμβρίου) δαρυφόρος με πυραύλο τύπου "Ατλας "Εντζίνα Β». Είναι ή πρώτη φορά που οι "Αμερικανοί εκτοξεύουν δαρυφόρο με μυστικότητα, χωρίς να δώσουν οποιαδήποτε πληροφορία στον Τόπο. Πιστεύεται ότι ο δαρυφόρος είναι τύπου «Σάμος» που έχει ως αποστολή την επισημάνση εκτοξεύσεως έχθρων πυραύλων.

ΣΤΜΦΩΝΑ με μια νέα θεωρία των Σοβιετικών επιστημόνων θα γίνει δυνατή ή εκτόξευση πυραύλων στο διάστημα με τη χρησιμοποίηση της ήλιακής ενεργείας. Ο καθηγητής Στανιλοβίτς, Ρώσος ειδικός επί θεμάτων σχετικών με την κατασκευή πυραύλων, δήλωσε ότι διαστημόπλοια που χρησιμοποιούν ήλιακες συσκευές θα μπορούν να ταξιδεύουν στο διάστημα. Καμιά άλλη λεπτομέρεια δεν ανακοινώθηκε σχετικά με τη νέα αυτή θεωρία των Σοβιετικών επιστημόνων.

ΣΤΗΝ Κολώνια, ή έκθεση οργανώσεως και λειτουργίας γραφείων αποτέλεσε την πιο ενδιαφέρουσα στο είδος της δυτικογερμανική εκδήλωση, λόγω των επαναστατικών μεταβολών και του τελείου αυτοματισμού που εισάγεται στην εργασία ενός σύγχρονου γραφείου. "Εκατοντάδες γερμανικά και ξένα εργοστάσια επέδειξαν στην έκθεση τις τελειοποιήσεις των γραφομηχανών και των άλλων μηχανικών μέσων λειτουργίας των γραφείων. "Η τυχερή δακτυλογράφος που θα έχει στη διάθεσή της όλη την πρόοδο της σύγχρονης τεχνικής, θ' αφιερώσει ελάχιστο χρόνο στην καθυστέρηση γραφικής εργασίας. "Επιδέξια ρομπότ με «έξυπνο» εγκέφαλο ηλεκτρονικών θα διακπεραιώνουν την επωπομένη εργασία. "Η αυτόματη γραφομηχανή π. χ. με τη βοήθεια ενός περιστρεφόμενου κυλίνδρου θα γράφει ο-

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ

λες τις επιστολές σε πολλά αντίγραφα, το κυριώτερο περιεχόμενο των οποίων θα επαναλαμβάνεται πανομοιότυπα (διεύθυνση, ημερομηνία κ.τ.λ.) "Αφού δακτυλογραφηθεί το σίωδες μέρος των επιστολών, με την πίεση ενός κουμπιού ή δακτυλογράφος σταματά το μηχανισμό, ο οποίος αναπλώνει όλο το κείμενο. Μια άλλη γραφομηχανή θα λειτουργεί χωρίς μοχλό των στοιχείων και, θεωρητικά, θα μπορεί να πραγματοποιεί 50 κρούσεις κατά λεπτό. Τα στοιχεία έχουν συγκεντρωθεί σε μια σφαιρική επιφάνεια, ή οποία σε κάθε κρούση φέρνει τους συμπλέκτες και τη γραφή στην εκάστοτε σωστή θέση πάνω στο χαρτί. "Η κρούση της γραφομηχανής δε γίνεται κατά μήκος των στοιχείων αλλά ή «μαγική» φάσμα πετάει πάνω από κάθε γραμμή. "Ετσι, ή κρούση γίνεται εύκολη και ο ρυθμός της μηχανής ιδανικός ακόμα και όταν ή δακτυλογράφος δεν είναι πολύ εξασκημένη. "Ακόμα και μια άρχαρια μπορεί να πραγματοποιήσει εκατοντάδες κρούσεις κατά λεπτό.

Το ανιαρότερο και κοπιαστικότερο μέρος της καθημερινής γραφικής εργασίας μπορεί να εκτελείται από τα ρομπότ. "Ενα αυτόματο έλικολόα τα ταχυδρομικά τέλη επί 9000 έπιστολών σε μια ώρα, καταγράφει τη διεύθυνση πάνω στο φάκελλο ενώ συγχρόνως μια άλλη μηχανή σφραγίζει 4000 φακέλλους την ώρα. "Ενα αυτόματο τσέφφωνο συγκεντρώνει 50 διαφορετικούς αριθμούς τηλεφώνων. Μια μηχανή μετροεί και ταξινομεί τα νομίσματα κατά μέγεθος και αξία και συγχρόνως καταγράφει και αρθροεί το ποσό των χρημάτων. "Η σύγχρονη δακτυλογράφος και ή ταμίας δεν είναι δύσκολο να κάνουν λάθος στους λογαριασμούς! το ηλεκτρονικό ρομπότ εξασφαλίζει ακρίβεια 99,999947%.

"Η άλλοτε άσημαντη μικρή δακτυλογράφος που δεν ήξερε τίποτα πέρα από τη μηχανή της έχει αντικατασταθεί από την έμπιστη «ιδιαιτέρα» που δεν είναι πλέον ένας άσηματος παράγων του μηχανισμού του γραφείου — ένα έμφυχο εξάστημα της γραφομηχανής — άλλ' έχει γίνει το «δεξί χέρι» του διεθυντού. Τα νέα της καθήκοντα είναι ο προγραμματισμός, ή έπιστάσια, ή οργάνωση και ή συνεργασία στη δημιουργική «σκέψη» που διεθνώνει την επιχείρηση ή

καθήκοντα των διεθυντών στην υπηρεσία. "Αλλά και τα χουν μεταβληθεί. "Η χρησιμοποίηση και ο αυτοματισμός από τη μια μεριά και ή αύξηση των μισθών που επιβάλλουν την οικονομία στη σύνθεση του προσωπικού από την άλλη, συνετέλεσαν σ' αυτή τη κρατία πρέπει να προσαρμομεταβολή. "Η παλιά «γραφείο» σθεί στις νέες συνθήκες.

ΑΤΤΟ που συνέβη τον Ιούλιο του 1959 συγκεντρώνει ακόμα και σήμερα την προσοχή των αστρονόμων, των γεωφυσικών και των επιστημόνων άλλων ειδικοτήτων. Την εποχή εκείνη σημειώθηκε απότομη αλλαγή στην ταχύτητα περιστροφής της Γης γύρω από τον άξονά της και ή διάρκεια του ημερονοκτίου μεγάλωσε κατά 0,85 του εκατομμυριοστού του δευτερολέπτου, ενώ αργότερα ή περιστροφή άρχισε να επανέρχεται στον παλιό ρυθμό της. Γιατί συνέβη αυτό;

Ο γνωστός Σοβιετικός αστρονόμος και διεθυντής του τμήματος του χρόνου στο κεντρικό αστρονομικό του Πούλκοβο καθηγητής Ν. Πανλόφ και ο συνεργάτης του Γ. Σταρίτσιν τελείωσαν την έρευνά τους που ρίχνει φως στα αίτια του παράδοξου φαινομένου, και φαίνεται πως έχει μεγάλη σημασία για τη λύση μιας σειράς επιστημονικών προβλημάτων.

Μερικοί ξένοι επιστήμονες συνδέουν την αλλαγή που περιστροφής της Γης γύρω από τον άξονά της τον Ιούλιο του 1959 με την ισχυρή μαγνητική θύελλα που σημειώθηκε λίγες ημέρες πριν και προκάλεσε διάφορες εκρήξεις στον "Ηλιο. Οι Σοβιετικοί αστρονόμοι μελέτησαν αναλυτικά όλα τα δεδομένα για το χρόνο από το Σεπτέμβριο του 1956 ως τον Μάρτιο του 1960, που συγκεντρώθηκαν από το αστρονομικό του Παρισιού, τα αστρονομικά της Σοβιετικής Ένώσεως και ιδιαίτερα τα αστρονομικά του Πούλκοβο και της Ουάσινγκτον. Για τις συγκριτικές μελέτες καταστρώθηκαν πίνακες και σχεδιαγράμματα που δείχνουν τ' αποτελέσματα των παρατηρήσεων διαφόρων αστρονομικών της Γης. Χρησιμοποιήθηκαν επίσης τα δεδομένα που βασίζονται στις μετρήσεις των ατομικών χρονόμετρων, των ρολογιών του τελευταίου τύπου που εξασφαλίζουν τη μέγιστη ακρίβεια και δε

Επιτεύγματα της τεχνικής

«χάνουν» παρά μόνο 1—2 εκατοστοχίλιστα του δευτερολέπτου στο 24ωρο.

"Ετσι, τελικά, οι Σοβιετικοί επιστήμονες έφτασαν στο συμπέρασμα ότι τα φαινόμενα που παρατηρήθηκαν τον Ιούλιο του 1959 εξηγούνται ή μετακίνηση της φάσεως της συνηθισμένης ετήσιας εποχικής αλλαγής στην ταχύτητα περιστροφής της Γης γύρω από τον άξονά της. "Όπως διαπιστώθηκε, οι αλλαγές αυτές έγιναν ένα μήνα νωρίτερα από το συνηθισμένο και προήλθαν από την πρώιμη άνοξη που παρατηρήθηκε στη Βόρεια Εξώστη και "Ασία, πράγμα που είχε κάποια επίδραση στην εποχική ατμοσφαιρική κυκλοφορία. Κατά τη γνώμη ωρισμένων επιστημόνων, οι μετεωρολογικές αυτές συνθήκες είναι ή αιτία της εποχικής επιβραδύνσεως στην ταχύτητα περιστροφής της Γης.

Στο Πούλκοβο γίνονται τώρα μελέτες που αποβλέπουν εκτός των άλλων, να βρουν τη σχέση αυτών των ανωμαλιών στην ταχύτητα περιστροφής της Γης με τους σεισμούς που γίνονται στον πλανήτη μας.

ΤΟ αμερικανικό ναυτικό μελετά τη δυνατότητα εγκαταστάσεως συστήματος συναγερμού που θα επισημάνει την εμφάνιση έχθρων υποβρυχίων. Το σύστημα αυτό θ' αποτελείται από αλυσίδα μικροφώνων που θα εγκατασταθούν στο βάθος του ωκεανού και σε απόσταση 500—1000 μιλίων από τις αμερικανικές ακτές. "Αλλά ή εγκατάσταση μικροφώνων να λειτουργήσουν αποτελεσματικά σε βάθος 5—6 χιλιομέτρων θα είναι πολύ δύσκολο. Οι λεπτομέρειες του σχεδίου τηρούνται μυστικές.

Ο ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Γκέπφρετ του πανεπιστημίου του Φράνκφουρτ μελέτησε και την ένταση του μυϊκού ηλεκτρισμού κατά τη διάρκεια του ύπνου του ανθρώπου. "Η μελέτη επιβεβαίωσε ένα παλιό δεδομένο της πείρας: "Ένας άνθρωπος που κοιμάται σε άνωμαλο σκληρό κρεβάτι, έπειτα από ένα άνηχο ύπνο, νιώθει το πρωί σαν «χτυπημένος». Οι εξετάσεις κατά τη διάρκεια της νύχτας απέδειξαν ότι αυτό οφείλεται στην έλλειψη χαλαρώσεως του μυϊκού συστήματος που προκαλεί μιά αύξηση της ηλεκτρικής έντασεως των μυών.

ΔΟΚΙΜΑΖΕΤΕ ΤΗΝ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΑΣ...

Η δεύτερη εικόνα διαφέρει από την πρώτη σ' έπτά σημεία. Μπορείτε να τα βρείτε σε δυο λεπτά; (Η λύση στη σελίδα 40)

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

ΘΑ ΓΙΝΕΙ ΑΘΑΝΑΤΟΣ;

ΣΤΗΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 25

πως έλεγε ο "Εντγκαρ "Αλλαν Πόε, μια ζωή με όσους. Άνάλογα με τα γούστα της σύμμιξης θα εναλλάσσουμε τις περιόδους της κατεψυγμένης λήθης με τις περιόδους της συνειδητής ζωής και θ' αποφεύγουμε τη μονοτονία των ήθων, της μόδας και της τέχνης. Σήμερα είμαστε καθηλωμένοι στην εποχή μας, είτε μάς άρέσει είτε όχι. Αύριο, με την τεχνική της αναδιώσεως, θα μπορούμε να ζούμε λίγα χρόνια στον εικοστό αιώνα, λίγα χρόνια στον εικοστό πρώτο, στον εικοστό δεύτερο κ.λ.π., θα μένουμε λιγότερο εκεί που δεν μάς άρέσει, θα παραιτούμε τη διαμονή μας εκεί που μάς άρέσει, δηλαδή θα διαλέγουμε την εποχή που μάς ικανοποιεί, όπως ο τουρίστας διαλέγει σήμερα τη χώρα που θα περάσει τις διακοπές του και ο άρρωστος διαλέγει το κλίμα που ταιριάζει στην ιδιοσυγκρασία του. "Ετσι, ο επιστήμων θα μπορεί να ικανοποιήσει την περιέργειά του πηδώντας σε μια μελλοντική εποχή με πιο προχωρημένες επιστημονικές γνώσεις. Οι άρραστοι άρρωστοι θα μένουν κονσερβρισμένοι όποτε να βρεθεί ένα φάρμακο για την άρρώστειά τους...

ΣΤΙΣ ΠΗΓΕΣ ΤΟΥ ΜΥΘΟΥ

ΑΛ' ή ανακοπή της ζωής θα εξυπηρετήσει κυρίως αυτό που αποτελεί σήμερα τη μεγαλύτερη φιλοδοξία του ανθρώπου: Το ταξίδι προς τ' αστέρια. Κονσερβρισμένος σε μια κατάσταση άδρανους αντίκειμένου, ο ταξιδιώτης του Διαστήματος, ελεύθερος από φυσιολογικές αναγκαιότητες, δε θα υποφέρει από την παρατεταμένη διαμονή σ' ένα στενωπό θαλάσσιο διαστημοπλοίου. Έξ άλλου, μόνο σε κατάσταση λαβροδιώσεως ο αστροναύτης θ' αποφυγή τη φθορά του χρόνου σ' ένα ταξίδι προς τα μακρινά ούρανα σώματα που θα διαρκέσει περισσότερο από μια ανθρώπινη ζωή.

"Ετσι, ή επιστήμη επιστρέφει στις πηγές του μύθου και ή πραγματικότητα υπερακοντίζει τη φαντασία. Πάντα πρόθυμος να εξερευνησει κάθε δυνατότητα φυγής, ο σύγχρονος άνθρωπος ένθουσιάζεται με την ιδέα ότι θα μπορέσει να ξεφύγει από το φλοιό της Γης όπου τον κρατούν προσκολλημένο οι νόμοι της βαρύτητας. Στα μύχια της ψυχής του συγχέει υποσυνείδητα τον αστρονομικό ούρανο με τον υπερβητικό ούρανο της θεολογίας και θέλεγε κανείς ότι από τις διαπλανητικές αποδημίες του περιμένει μια αποφασιστική αποκάλυψη που θα μεταβάλλει το ανθρώπινο πεπρωμένο του. Και ασφαλώς δεν μπορούμε παρά να επικροτήσουμε αυτή την αξιοθαύμαστη προσπάθεια φυγής προς τ' αστέρια. Ο ήθικολόγος, ώστόσο, δικαίως άρνείται ν' αναγνωρίσει την πνευματική σημασία του έγχευρήματος. Η ανθρώπινη μοίρα δεν πρόκειται να μεταβληθεί μ' ένα πήδημα προς τον πλησιέστερο πλανήτη, ή έστω και προς τον πλησιέστερο Γαλαξία. "Όσο μακριά κι' αν φτάσει, όπου κι' αν καταλήξει, ο άνθρωπος θα βασανίζεται από τις ίδιες άμφιβολίες, την ίδια άκόρεστη περιέρ-

για, τις ίδιες άνησυχίες. Και αύριο όπως και σήμερα θα εξακολουθήσει να θέτει στον έαυτό του τις ίδιες έρωτήσεις και να δίνει τις ίδιες άπαντήσεις, τότε όπως και τώρα, δε θα τον ικανοποιούν. Δέσμιος της υποστάσεώς του, αιχμάλωτος της μοίρας του, δε θα καταφέρει παρά μόνο να έπεκτείνει το όρια της φυλακής του. Η αποδημία σ' έναν άλλο πλανήτη δε θα μεταβάλλει την ανθρώπινη ούσια. Σ' όλη την άπειρη έκταση του χώρου και του χρόνου, δε θα βρεθεί τίποτα για να καταπραΐνει τον άπαιτητικό έγκέφαλο του «χόμο σάπιενς».

JEAN ROSTAND

ΚΡΙΣΤΙΑΝ

ΣΤΗΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 38

Του κ. Λεμπλάν του κόπηκε ή ανατομή. Τέλος μονιμούσε:

— Ναι.

Έγινε σιωπή. Στην κουζίνα πέρα άκουγόταν ή φωνή του Ντιντιέ που μιλούσε με την ύπνρετρία.

— Θα σε βάλλω σε άλλο σχολείο, συλίζισε ο κ. Λεμπλάν.

— Ναι, μπαμπά.

Πάντοτε αλλά, ήρεμα. Κι' όμως ο κ. Λεμπλάν είδε τα φρόδια του να ξαφώνουν, το χειλάκι του να τρέμει.

— Μά... άρχισε.

— Τι πράγμα, παιδί μου;

— Δεν φτάνει. Θα θελήσει να με ξαναδεί. Θα έρθει να με βρει. "Οχι, ήθελα πώς ό,τι κι' αν συμβεί δεν θα χωρίσω ποτέ.

— "Α!

— Γι' αυτό πρέπει να τσακωθώ μαζί του...

Γύρισε το κεφάλι του αλλού, ίσως γιατί είχε βουρκώσει. Ο κ. Λεμπλάν δεν τολμούσε ούτε να μιλήσει, ούτε να κουνήσει. Τό ήμορφο βλέμμα ήθε να τον ξαναβρεί.

— Θα τσακωθώ μαζί του, μπαμπά.

Η Κλαρίς είχε δικιο. Ήταν μια άσφαση ψυχή. Ο κ. Λεμπλάν ρώτησε ξαφνικά:

— Το νερόφιδο, δεν ήσουν έσύ, Σ;

— Μά όχι μπαμπά, έκανε ο Κριστιάν άπορημένος.

Από την τραπεζαρία άκούστηκε ή φωνή του Ντιντιέ.

— "Ελάτε! Είναι έτοιμα.

Ο πατέρας και το παιδί κοιτάχτηκαν ξανά. "Α! τώρα, δεν ήσαν πια άγνωστοι ο ένας για τον άλλο. Ο Ντιντιέ τους περίμενε δίπλα. Θα ήταν ή μοναδική φορά τώρα που θα κάθονταν και οι τρεις στο ίδιο τραπέζι. Αιτή ή φορά και καμιά άλλη. Έκείνη τη στιγμή ο

Κριστιάν έχασε το άάρος του. Το νύφρο κομμάτι του σαν να χαλάσσε. Κοίταξε την πόρτα που ένοιθε τον Ντιντιέ. Ένα χαμόγελο, το χαμόγελο των καρτεριζών, των δυοτυχιμένων, στράβωσε τα χείλη του.

— Κοίμα! ψιθύρισε.

Ο κ. Λεμπλάν έκανε να πεταχτεί. Αυτό που τον κράτησε δεν ήταν ή άνατομή, μά ή ντροπή. Θα ήθελε τουλάχιστον... Μά υπάρχουν λέξεις που ένας πατέρας δεν μπορεί να τις πει στο γιό του. Τη λέξη «συγγνώμη» άς πούμε. Μόνο που αιτή ή λέξη διαβάζεται εύκολα στα μάτια. Κι' ο μυχός να τη διάβασε φαίνεται πολύ καλά στα μάτια του πατέρα του, γιατί το πήρε το χέρι του, το έσφιξε και μονιμούσε — θαρρετά:

— Δεν πειράζει, μπαμπά!

ANDRÉ BIRABEAU

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΣΟΥΤΙΝ

ΣΤΗΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 35

τότε. Ο Σαρρά διέταξε φυσικά την άμηση άπόλυσή του, λέγοντας: «Ν' άφειθεί άμέσως ελεύθερος ο μεγάλος καλλιτέχνης Σουτίν!». Στο Σιέρυ τον άποκαλούσαν από τότε με σεβασμό «ο μεγάλος καλλιτέχνης», ως την ήμέρα που ή ρωσική ίθαγένεια του Σουτίν κι' ή γερμανική της φίλης του είχαν για ή γερμανική της άστυνομική έπιτήρησή τους. Ο Σουτίν κι' ή φίλη του δραπέτευσαν, πήγαν στο Παρίσι. Άλλά ο «μεγάλος καλλιτέχνης» είχε ξαναγίνει, με γάλλο καλλιτέχνη, ο «βρωμοεβραϊστή γερμανική κατοχή, ο «βρωμοεβραϊστή» του γκέμπο της Βίλνας. Τό κίτρινο άστρο — που έπρεπε να φορούν υποχρεωτικά οι Έβραίοι για ν' αναγνωρίζονται — πλήγωσε θανάσιμα το κορμί του, φαγωμένο ήδη από την άρρώστεια. Η Γερμανίδα φίλη του στάλθηκε σε στρατόπεδο συγκεντρώσεως. Ο Σουτίν κατέφυγε στο Σαμπινιύ, σε πιστούς φίλους. Γύρισε κατόπιν στο Παρίσι με πλαστό όνομα και με νοσοκομειακό άυτοκίνητο του Έρυθρού Σταυρου. Ήταν πολύ άργά: Χειρουργήθηκε σε μια κλινική του Πασσύ και πέθανε στις 9 Αύγουστου 1943.

Για να μη κινηθεί ή προσοχή, ή κηδεία του Σουτίν έγινε φτωχική. Ο Πικασό κι' ο Κοκτώ άκολουθήσαν τη νεκροφόρα ως το νεκροταφείο του Μονπαρνάς όπου, κάτω από μια άπλη ταφόπετρα, αναπαύεται ο Σουτίν, καλλιτέχνης μεγαλοφυής, που πέθανε κρυφά, όπως είχε ζήσει. Τό έργο του, όμως, τον έχει ήδη κάνει άθάνατο.

ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΣ

Η λύση από τη σελίδα 38

1. Τό κουβαδάκι που κρατά ή κολυμβήτρια άριστερά φαίνεται λιγότερο.
2. Φαίνονται και τα μάτια της.
3. Ο φάρος έχει μόνο δύο γραμμές.
4. Τό μαγιώ του μικρού που κρατάει τó φτυαράκι είναι ριγέ.
5. Τό μικρό που είναι μέσα στη θάλασσα έχει τα χεράκια του σηκωμένα.
6. Η κολυμβήτρια (στο μέσον) που κρατάει τη μπάλλα έχει τó άριστερό πόδι τεντωμένο.
7. Φαίνεται πίσω από την όμπρέλλα και άλλη μία καμπίνα.

Νουβέλλα της ΑΓΚΑΘΑ ΚΡΙΣΤΙ

Ο κύριος Μωράουν

Μιά συναρπαστική άστυνομική περιπέτεια με συγκλονιστικές φάσεις και άπρόοπτη λύση

Μετ. Ε. ΓΟΝΑΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ: Τη στιγμή που ναυαγούσε τó υπερωκέα-νιο «Είρηνικός» και κατέβαιναν οι ναυαγοσωστικές άάρκες, ένας Άγγλος πλησίασε μια νεαρή Άμερικανίδα και της παρέδωσε, τυλιγμένο σε κηρόχαρτο, ένα μυστικό έγγραφο που έπρεπε να παραδοθεί στην Άγγλία. Ο Άγγλος μυστικός πράκτωρ παραδίδοντας τó έγγραφο στην άγνωστη Άμερικανίδα πίστευε ότι θα τó έσωζε γιατί, σαν γυναίκα που ήταν είχε περισσότερες πιθανότητες να γλυτώσει από τó ναυάγιο άπ' ό,τι αυτός. Μερικά χρόνια μετά ανταμώνουν τυχαία στο Λονδίνο δυο παιδικόι φίλοι, ή Προυίντενς Κάουλεϋ, με τó παρατσούκλι Δεκαρίτσα, κι' ο Τόμμυ Μπέρσεφορντ, άνεργος και οι δυο κι' άπένταρη. Άποφασίζουν να ιδρύσουν μια άνάωνμη εταιρεία «Οί νέοι τυχοδιώκτες» και να δημοσιεύσουν μια άγγελία στους «Τάιμς» στην όποία να ζητούν να τους άνατεθεί μια όποιαδήποτε έπικίνδυνη άποστολή. Κάποιος κ. Ουάτιγκτον, που άκουσε τη συζήτησή τους, καλεί τη Δεκαρίτσα στο γραφείο του και της προτείνει να μπει σαν κηδεμονευομένη του στο άριστοκρατικό οίκοτροφείο της Κας Κολαμπιέ στο Παρίσι, χωρίς όμως να της άποκαλύπτει για ποιο λόγο της άναθέτει αυτή την περίεργη άποστολή.

Κ' έπειδή ή Δεκαρίτσα έμενε άμύλητη. — Μά για να βάλετε αυτήν την άγγελία πρέπει κάτι να ξέρετε.

— Πείτε το σε μένα.

Ο κ. Κάστερ άκούσε ένα είδος μαγνητισμού. Η Δεκαρίτσα τινάχτηκε για ν' άλλαλαξει και γύρισε προς τόν Τόμμυ.

— Δεν έχουμε να πούμε τίποτε, έτσι δεν είναι Τόμμυ;

Μά για μεγάλη άπορία της ο σύντροφός της αιτή τη φορά δεν την ύποστήριξε. Με τα μάτια καρφωμένα πάνω στον κ. Κάστερ είπε με φωνή που μαρτυρούσε βαθύ σεβασμό:

— Τό λίγο που ξέουμε δεν θα άς χρησιμεύσει άσφαλώς σε τίποτε, κύριε. Μά πρέπει να είστε βέβαιος ότι είμαστε στη διάθεσή σας.

— Τόμμυ! φώναξε έξαλλη ή Δεκαρίτσα.

Ο κ. Κάστερ κούταξε τόν Τόμμυ έρωτηματικά.

— Σας γνώρισα άμέσως, κύριε. Σας είδα στο ύπουργείο, όπου εργαζόταν ο πατέρας μου. Σας είδα έπίσης στα γραφεία της Ίντέλλιντζενς Σέρβις. Μόλις μπήκατε έδώ μέσα σας άναγνώρισα.

Ο κ. Κάστερ σήκωσε τó χέρι του.

— "Οχι όνόματα, σας παρακαλώ. Έδώ λέγομαι Κάστερ. Είναι τó διαμέρισμα της ξαδέλφης μου. Μου τó δανείζει πότε — πότε όταν χρειάζεται να χειριστώ ένα ζήτημα έξω από τó συνθησμένο πλαίσιο. Λοιπόν τώρα, πούς από τούς δυο σας θα μου διηγηθεί την ιστορία του;

— Λέγε, Δεκαρίτσα, διέταξε ο Τόμμυ.

— Έμπρός, παιδί μου, πείτε μου ό,τι ξέρετε.

Τάκωνα ή Δεκαρίτσα διηγήθηκε την ιστορία, από τη στιγμή που ιδρύθηκε ή Έταιρεία των Νεαρών Τυχοδιωκτών με περιορισμένη εϋθύνη ως την έπίσημή τους

σπί. Γκάρσαλτον Γκάρντενς.

Ο κ. Κάστερ άκουγε άμύλητος με τó ναυασμένο ήθος του. Με μηχανική κίνηση περνούσε τó χέρι του πάνω στο στόμα του σαν για να κρύψει ένα χαμόγελο. "Όταν ή Δεκαρίτσα τέλειωσε, είπε με μεγάλη σοβαρότητα:

— Λίγα πράγματα. Μά είναι κι' αυτό κάτι. Είστε, με συγχωρείτε που τó λέω έτσι όμα, ένα περίεργο ζευγάρι. Πούς ξέρε; Μπορεί να πετύχετε εκεί όπου άλλοι άπέτυχαν. Έχω έμπιστοσύνη στην τύχη, έγώ.

Έμεινε μια στιγμή συλλογισμένος.

— Μια που άγαπάτε τις περιπέτειες, τι θα λέγατε να εργασθείτε κάτω από τις διζέες μου έντολές; Τίποτε τó έπίσημο, φυσικά. Τα έξοδά σας πληρωμένα, ο μισθός μέτριος, μά ικανοποιητικός.

Η Δεκαρίτσα τόν κούταξε σαν γοητευμένη, με μάτια διάπλατα άνοιχτά.

— Και τί πρέπει να κάνουμε;

— "Ότι κάνετε και τώρα. Να ψάχνετε τη Τζέιν Φίν.

— Μά πού είναι ή Τζέιν Φίν;

Ο κ. Κάστερ τούς κούταξε σοβάρα.

— Σωστά. Έχετε τó δικαίωμα να ξέρετε.

Άκούμπησε στην πλάτη της πολυθρόνας του, έβαλε τó ένα πόδι πάνω σ' άλλο κι' άρχισε με φωνή χαμηλή και μονότονη:

— Η μυστική διπλωματία — που πάντοτε σχεδόν έξ άλλου είναι κακή διπλωματία — δεν άς ένδιαφέρει πολύ. Άρκει να ξέρετε ότι σε μια δύσκολη στιγμή, πριν από μερικά χρόνια, κάποιο μυστικό έγγραφο — συμβόλαιο, συμβόλαιο, έρω κι' έγώ; — συνετάχθη από την Άμερική και την Άγγλία. Τό έγγραφο αυτό που όποιογράφησε στην Άμερική, παραδόθηκε σ' έναν άνδρα, σ' ένα μυστικό πράκτορα που λεγόταν Ντάνβερς. Οι ένδιαφερόμενοι πίστευαν ότι τó μυστικό, που τó φύ-

λαγαν ζηλότυπα, δεν θα γινόταν γνωστό. Μά αυτό τού είδους οι έλπίδες θγαίνουν συχνά ψεύτικες. Σχεδόν πάντοτε δορίσκεται κάποιος για να προδώσει. Ο Ντάνβερς πήρε τó υπερωκέα νιο «Είρηνικός». Είχε τó πολύτιμο μυστικό έγγραφο ραμμένο μέσα σ' ένα κηρόχαρτο και κομμένο κάτω από τó κουκάμισό του. Θυμάστε τó ναυάγιο τού «Είρηνικού»; Ο Ντάνβερς ήταν μεταξύ των ναυαγών. Βρήκαν τó σωμα του στην άκτή, όπου τó είχε ξεβράσει τó κύμα. Δεν ύπήρχε άμφιβολία πως ήταν αυτός. Μά τó δεματάκι είχε εξαφανισθεί. Να τού τó είχαν πάρει; Η μήπως τó είχε παραδώσει ο ίδιος σε κανένα άλλο; Μερικές ένδείξεις έβγαζαν άλλη ενή τη δεύτερη ύπόθεση. Τη στιγμή που κατέβαιναν τις ναυαγοσωστικές άάρκες, μερικοί έπιβάτες τόν είδαν να μιλάει με μια νεαρή Άμερικανίδα. Να της παρέδωσε αυτήν τó δεματάκι; Κανένας δεν ήταν σε θέση να τó πει. Μά έγώ τó νομίζω πολύ πιθανό να της έδωσε τó έγγραφο γιατί, σαν γυναίκα που ήταν, είχε μεγαλύτερες πιθανότητες να σωθεί.

Αν τά πράγματα έγιναν πραγματικά έτσι, τί άπένεινε και τί έκανε τó πολύτιμο έγγραφο; Άργότερα έγινε γνωστό ότι ο Ντάνβερς παρακολουθόταν όλο τó διάστημα από κατασκοπούς. Αυτό τó κορίτσι μήπως άντηκε στο αντίθετο στρατόπεδο; Η μήπως κι' αυτή κατασκοπεύτηκε με τη σειρά της κι' άναγκάστηκε να παραδώσει τó έγγραφο; Κάναμε τά πάντα για να ξαναβρούμε τά ίχνη της. Μά ήταν δυσκολώτερο άπ' ό,τι τó είχαμε φανταστεί στην άρχή: Τό όνομά της ήταν Τζέιν Φίν. Άναφερόταν στον κατάλογο αυτών που σόθηκαν από τó ναυάγιο, μα παρ' όλη τούτα εξαφανίστηκε. Από τó παρελθόν της δεν μπορούμε να βρούμε καμιά βοήθεια. Ήταν όρφανή και είχε μείνει τά τελευταία χρόνια σ' ένα επαρχιακό γυμνάσιο όπου, από μαθήτρια, έγινε μετά δασκάλα. Της είχαν βγάλει διαβατήριο για τó Παρίσι όπου είχε πετύχει με έλληλογραφία μια θέση σε έικοταφείο, άγνωστο σε ποιο. "Ό,τι κανένας για να τή βρούμε βγήκε μάταια. Μόλις πάτησε στο έδαφος της Άγγλίας χέθηκε σαν καπνός. "Όσο για τó έγγραφο δεν έπρεσε άκόμη σε έθιρικά χείρια, άπ' ό,τι ξέουμε. Μπορεί λοιπόν να χάθηκε στο ναυάγιο και κακώς άναγοάφηκε με τούς έπιζώντες. Μά αν βρίσκεται άκόμη στη ζωή ο κίνδυνος για την Άγγλία είναι πολύ μεγάλος. Πρέπει να με καταλάβετε: ή κατάσταση έχει αλλάξει. Μια συνθήκη πριν από μερικά χρόνια, μπορεί να είναι καταστροφική τώρα. Προσπάντων αν γίνει γνωστή από τó κοινό. Μπορεί να βίγει όρισμένους πολιτικούς που μάς είναι χρήσιμοι. Μπορεί να προκαλέσει νέο πόλεμο. Μπορεί...

Ο κ. Κάστερ κούταξε και συνέχισε ήρεμα:

— Θα ξέρετε βέβαια για την προπαγάνδα έξνης Δύναμης που γίνεται μέσα στην Άγγλία. Τάχαγε λοιπόν ένας άνδρας, ένας Άγγλος, τού όποιου δεν ξέουμε τó πραγματικό όνομα, που εργάζεται στη σκιά με τούς πράκτορες αιτής της έξνης Δύναμης για τó δικό τους λογαριασμό. Οι έξνοι αυτοί πράκτορες δορίσκονται πίσω από τις σημερινές άνωμαλίες, μά πούς είναι πίσω άπ' αυτούς; Πούς είναι αυτός; Δεν τόν ξέουμε. Είναι άπλως γνωστός σαν μίστρο Μπόρντον. Ένα είναι βέβαια: πως πρόκειται για πραγματική μεγαφυία στο είδος της. Είναι μάστορας στο έγκλημα. Δεν ξέουμε πούς είναι ο

ΛΑΧΕΙΟΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ

**Τὸ ἘΝΑ λαχείο
γίνεται: ΔΥΟ!..**

Ὅταν τὸ λαχεῖο σας
εἶναι ἀπὸ τὰς

8

**ΠΡΩΤΑΣ ΠΡΟΝΟΜΙΟΥΧΟΥΣ
ΣΕΙΡΑΣ**

**Διότι μέ 1 λαχείο
μετέχεται:**

1^{ον}

τῆς εἰδικῆς κληρώσε-
ως ἢ ὁποία δίδει μό-
νον εἰς τὰς προνομιού-
χους Σειράς κέρδη ποῦ
θ ἄ φ θ ἄ σ ο υ ν

τὸ **1.500.000** Δραχ.

καὶ

2^{ον}

τῆς μεγάλης γενικῆς
κληρώσεως καὶ τῆς
κληρώσεως τῶν Σειρῶν
μὲ τὰς ὁποίας θα διανε-
μηθοῦν κέρδη ἄνω τῶν

30.000.000 Δραχμ.

Κυκλοφοροῦν αἱ προνομιούχοι Σειραὶ:

*** ΠΡΩΤΗ, ΔΕΥΤΕΡΑ, ΤΡΙΤΗ, ΤΕΤΑΡΤΗ,
ΠΕΜΠΤΗ, ΕΚΤΗ, ΕΒΔΟΜΗ ΚΑΙ ΟΓΔΩΗ.**

Ἐξέτος:

ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΑ ΚΕΡΔΗ

ΠΕΡΙΞΟΤΕΡΟΙ ΤΥΧΕΡΟΙ...